

અભિપ્રાય

ઉસ્તાદુલ્અસાતિઝા મુફકિરે મિલ્લત

હઝરત મૌલાના અબ્દુલ્લાહ સા. કાપોદ્રવી (દા.બ.)

અલ્લાહપાકના નામથી જે ઘણો કૃપાળુ અને રહમકર્તા છે.

અલ્લાહ તઆલાએ માનવીનું સર્જન કર્યું અને આ જગતમાં જીવન પસાર કરવાના અને રબ તથા મખ્લૂકના સર્બંધો અંગે માર્ગદર્શન આપવા અનેક પયગમ્બરો મોકલ્યા. દુન્યાની દરેક કૌમ માટે નબી અને રસૂલ મોકલવામાં આવ્યા. જેમકે, કુર્આન શરીફમાં વર્ણવે છે : “દરેક કૌમ માટે રસ્તો બતાવનાર છે.”

આ પયગમ્બરોમાં અંતિમ નબી હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) છે. જેમને કયામત સુધી આવનાર ઈન્સાનો માટે નબી બનાવવામાં આવ્યા છે. એમના ઉપર કુર્આન શરીફ જેવી મહાન કિતાબ નાઝિલ કરવામાં આવી છે.

આગલી ઉમ્મતો ઉપર જે કિતાબો ઉતારવામાં આવી હતી, તેમાં તેમના અનુયાયીઓએ ઘણા ફેરફાર કરી નાંખ્યા છે. પરંતુ કુર્આન શરીફમાં ૧૪૦૦ વર્ષમાં એક શબ્દનો પણ ફેરફાર થયો નથી.

એની હિફાઝત માટે અલ્લાહ તઆલાએ દરેક યુગમાં એવા હાફિઝો પૈદા કર્યા, જેમણે સંપૂર્ણ રીતે એને યાદ કર્યું અને નબી (સલ.) અને આપના સહાબા જે રીતે એને પઢતા હતા, તે જ રીતે આજ સુધી એને પઢવામાં આવી રહ્યું છે. અચંબાની વાત એ છે કે, જે લોકોની ભાષા અરબી નથી, તેમના નાના-નાના બાળકો કુર્આન શરીફ મોઢે યાદ કરી લે છે. આપણા ગુજરાતના નાના ગામોમાં સેંકડો હાફિઝો મળી આવશે. આ કુર્આન શરીફનો મોઅજ્જો નહીં તો બીજું શું છે ?

વળી, અલ્લાહ તઆલાએ દરેક દેશમાં અને જુદી જુદી ભાષાઓ બોલનારાઓમાં એવા આલિમો પૈદા કર્યા, જેમણે પોતપોતાની ભાષામાં

કુર્આન શરીફનું ભાષાંતર કરી માનવી માટે એને સમજવું સરળ બનાવ્યું છે. સેકડો તફસીરો અને તરજમાઓ છપાય ચૂક્યા છે.

આ એક એવી કિતાબ છે કે, જ્યારે એને પઢવામાં આવે છે, તો જે લોકો અરબી નથી જાણતા, એમના દિલ પણ પીગળી જાય છે.

ઈજીપ્તના પ્રખ્યાત કારી શૈખ અબ્દુલ બાસિતે એક ઈન્ટરવ્યુમાં કહ્યું હતું કે, રશીયાના ખુશયોપ અને બુલગાનીન કેરોની મુલાકાતે આવ્યા હતા. તેમના સત્કારમાં જલ્સો ગોઠવવામાં આવ્યો. પ્રેસીડન્ટ જમાલ અબ્દુલ નાસિરે મને બોલાવ્યો અને આ જલ્સામાં કુર્આન શરીફ પઢવાનો હુકમ કર્યો. મને અચંબો થયો કે આ લોકો અધર્મિ છે. એમની સામે તિલાવતનો શો અર્થ છે. પરંતુ મારે તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે પઢવું પડ્યું. જ્યારે હું અડધી તિલાવત કરી ચૂક્યો, તો જોયું કે, રશિયન મહેમાનની આંખોમાંથી આંસુ સરી રહ્યા હતા.

પાછલા વર્ષોમાં દુન્યાના અનેક દેશોમાં મુસ્લિમો વિરૂધ્ધ ચળવળો ચલાવવામાં આવી. ઈસ્લામ, કુર્આન શરીફ તથા મુસ્લિમો વિશે જૂઠા પ્રોપેગન્ડા શરૂ કરવામાં આવ્યા. પરંતુ આ પ્રોપેગન્ડાના કારણે દુન્યાના અનેક દેશોમાં ભણેલા યુવાનોમાં કુર્આન શરીફને સમજવાની ભૂખ પૈદા થઈ. ૯/૧૧ પછી અમેરીકા તેમજ યુ.કે.માં કુર્આન શરીફના તર્જમાની એટલી માંગ વધી કે બુક સ્ટોલોમાં એની પ્રતો ખલાસ થઈ ગઈ.

આપણા દેશમાં પણ ઘણા લોકો કુર્આન શરીફના અભ્યાસ તરફ આવ્યા છે. ગુજરાતી યુવાનો પણ અભ્યાસ કરવા ઉત્સુક છે. ગુજરાતી ભાષામાં કુર્આન શરીફના તર્જમા પહેલાં પણ છપાય ચૂક્યા છે. છતાં એક એવા પુસ્તકની જરૂરત હતી, જેમાં ટૂંકમાં કુર્આન શરીફનો સાર અને ખુલાસો બયાન કરવામાં આવે. જે ગુર્જર બંધુઓ માટે કુર્આન શરીફ સમજવામાં મદદગાર થઈ શકે.

મને ખુશી છે કે, આ અગત્યનું કામ મવ. ઈકબાલ મુહમ્મદ ટંકારવી સા. જેઓ દારૂલ ઉલૂમ માટલીવાલાના સંચાલક તથા અરબી-ઉર્દૂ-ગુજરાતી ભાષાના નિષ્ણાંત છે. અને એમની ઘડાયેલી કલમે અનેક ઉપયોગી પુસ્તકો

છપાય ચૂક્યા છે. જેના વાંચન પછી અનેક ગુજરાતી ભાઈઓના પત્રો મળ્યા છે. એમની અનુભવી કલમે હવે કુર્આનનો સાર પેશ કરવામાં આવી રહ્યો છે. એના વાંચન પછી આશા છે કે, ઘણી ગેરસમજો દૂર થઈ જશે. મવલાના સા.ની પ્રસ્તાવનાથી જાણવા મળશે કે, દુન્યાના ઘણા મહાન ચિંતકો, વિદ્વાનો કુર્આન શરીફ અંગે કેવા અભિપ્રાય આપી રહ્યા છે.

આજે અમેરીકા-યુરોપની ઉચ્ચ સોસાયટીના લોકો કુર્આન શરીફના અભ્યાસમાં જોડાયેલા છે. અને યુનિવર્સિટીમાં યુવાનો તથા યુવતીઓ ઈસ્લામ અંગીકાર કરી રહ્યા છે.

કહેવામાં આવ્યું છે કે, “હક દબતા હે, મિટતા નહીં. બાતિલ ઉભરતા હે કાઈમ નહીં રહતા.” સત્ય દબાઈ છે, પણ મટી જતું નથી. અસત્ય ઉભરાય છે, કાયમ રહેતું નથી.

કુર્આન શરીફ એક સચ્ચાઈ છે. એ કદી ખતમ થઈ શકશે નહીં. પછી ગમે એટલા પાદરીઓ, અધર્મિઓ, મુન્કિરો એના વિરૂદ્ધ લખતા રહે. એ લોકો અલ્લાહપાકના પ્રકાશને ફૂંકોથી બુઝાવવા માંગે છે, પરંતુ અલ્લાહ તઆલા આ પ્રકાશને જાહેર કરીને જ રહેશે. ભલે મુન્કિરો એને નાપસંદ કરતા રહે.

અલ્લાહપાક મવ. ઈકબાલ સા.ની આ અમૂલ્ય સેવાને કબૂલ ફરમાવે અને સર્વ માનવજાત માટે એને ઉપયોગી બનાવે. આમીન.

ફક્ત વસ્સલામ,

લિ. (હઝ. મવ.) અબ્દુલ્લાહ કાપોદ્રવી (સા.દા.બ.)

૧ રમઝાનુલ્મુબારક, ૧૪૩૨

૨ ઓગષ્ટ ૨૦૧૧

* સંપાદકીય *

યુરોપ—અમેરિકામાં સલમાન રુશ્દીની બદનામ કિતાબ શૈતાનિક વર્સિસના લેખન પછી બી.બી.સી. ઉર્દૂ સર્વિસની એક ટિપ્પણીમાં આવ્યું હતું કે, આ પુસ્તક વિશે વિશ્વભરના મુસ્લિમોના વિરોધને ટી.વી. ઉપર જોઈ ઘણા યુરોપિયનોને આશ્ચર્ય થયું કે હઝરત મુહમ્મદ ﷺ પ્રત્યે મુસ્લિમોને આટલો અપાર પ્રેમ અને સ્નેહ કેમ છે કે તેમના તથા તેમની પવિત્ર પત્નીઓ વિરુદ્ધ લખાણને મુસ્લિમો આટલા ધિક્કારથી જુએ છે. અને તેના માટે પોતાની જાન કુર્બાન કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. ત્યારબાદ યુરોપના સંશોધનિય દિમાગોને ચૈન નહી આવ્યું. અને તેમણે આપ ﷺની સીરતે અકદસ વાંચવાનું શરૂ કર્યું. વિશ્વ રહમત ﷺના પાક—પવિત્ર જીવનચરિત્રે તેમને ઈસ્લામ લાવવાની પ્રેરણા આપી. અને પરિણામસ્વરૂપે દસ હજાર પ્રોફેસરો, ડોક્ટરો અને કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓએ ઈસ્લામ અંગીકાર કર્યો. એ જ પ્રમાણે વર્લ્ડ ટ્રેડ સેન્ટરના ડ્રામા પછી પણ અમેરિકામાં કુર્આન શ.ની માંગ વધવાની સાથે ઈસ્લામ કબૂલ કરનારાઓની સંખ્યામાં નોંધપાત્ર વધારો થયો હતો. હાલમાં પાદરી ટેરી જોન્સની કુચેષ્ટાએ પણ વધુથી વધુ લોકોને કુર્આન શ.ના વાંચન પ્રત્યે ભૂખ જન્માવી. અને કુર્આન શરીફ વિશેની ગેરસમજો દૂર કરવા માટે યુરોપિય મીડિયાના પ્રમાણિક લેખકો અને રીપોર્ટરોએ કુર્આન શરીફ વિશે પોતાના સારા અભિપ્રાયો આપવાનું શરૂ કર્યું.

જેમાં અમેરિકી પ્રખર લેખક અને ધાર્મિક બાબતોના નિષ્ણાંત સ્ટીફન પ્રોથેરોએ એક ઘણું સારું સૂચન કર્યું છે. તેમણે જે લોકો પ્રથમ વખતે કુર્આન શરીફનું વાંચન કરવા માંગતા હોય તેમને કહ્યું કે તમો કુર્આન શરીફના વાંચનનો પ્રારંભ સૌપ્રથમ સૂરએ ફાતિહાથી કરો. ત્યારબાદ ત્રીસમા સિપારાની

નાની નાની સૂરતો પઢતા પઢતા મોટી સૂરતો તરફ આવો. ત્યારબાદ દરમ્યાની અરસામાં અંબિયાએ કિરામ અલયહિમુસસલામના કિસ્સાઓ અને તેમના જીવનચરિત્રનું સારી રીતે વાંચન કરો. ત્યારબાદ છેલ્લે કુર્આન શરીફની શરૂની મોટી મોટી સૂરતો પઢતા પઢતા ઈસ્લામી શરઈ અહકામનું વાંચન શરૂ કરો. આ પ્રમાણે કુર્આન શરીફની તઅલીમાત સમજવામાં આસાની રહેશે.

બીજા એક પ્રખર વિદ્વાન એમોરી યુનિવર્સિટીના મધ્યપૂર્વના રિસર્ચ વિભાગના વડા ગોર્ડન ન્યુબી યુરોપવાસીઓને જણાવે છે કે, “કુર્આન શરીફમાં હઝરત મૂસા (અલ.)નું વર્ણન ૧૩૦ વખત અને હઝરત ઈસા (અલ.)નું વર્ણન સો (૧૦૦)થી વધારે વખત આવ્યું છે. જ્યારે કે હઝરત મરયમ (અલ.)નું વર્ણન બાઈબલના નવા કરારથી પણ વધારે વખત છે. જ્યારે હઝરત મુહમ્મદ ﷺનું નામ ફક્ત ચાર વખતે આવ્યું છે. કુર્આન શરીફ તૌહીદ (એકેશ્વરવાદ)ની છેલ્લી કિતાબ છે. અને હઝરત મુહમ્મદ ﷺ પયગમ્બરોના સિલસિલાની છેલ્લી કડી છે. ઈસ્લામના અકીદાઓ અને શિક્ષણ સમજવા તથા સમજાવવામાં ઘણા સરળ છે. ઈસ્લામનો કલિમો (તવહીદનું શિક્ષણ) બાળકના જન્મની સાથે તેના કાનમાં પડે છે. અને મૌતના સમયે પણ તેની જુબાનથી આ જ કલિમો નિકળે છે.

કુર્આન શરીફ વિશેની યુરોપિય વિદ્વાનોની આ જાણકારી અમેરિકી જર્નાલિસ્ટ બ્રેટ બિકનરે પોતાની એક તાજી રિપોર્ટમાં ભેગી કરી છે. શ્રી બિકનરની આ રિપોર્ટ અમેરિકી ન્યુઝ નેટવર્ક ધી સ્ટાર (એન્સ્ટન સ્ટાર) માટે તૈયાર કરી હતી.

પ્રખ્યાત સંશોધક શ્રીમતિ કેરેન આર્મસ્ટ્રોંગના હવાલાથી પણ અમૂક જાણવા લાયક વાતો નકલ કરી છે. તથા પોતાના વ્યક્તિગત વાંચન અને અનુભવોના આધારે પણ ઘણું બધું લખ્યું છે.

જેમકે આ લખાણ કે યહૂદી અને ખ્રિસ્તી ધર્મપુસ્તકો પણ અલ્લાહપાક તરફથી ઉતર્યા હતા. પરંતુ સમય પસાર થતા તેમાં ફેરફાર થતો ગયો. પરંતુ કુર્આન શરીફ આજે પણ તે જ શબ્દોમાં સંપૂર્ણ સુરક્ષિત છે, જે હાલતમાં તે

ઉતર્યું હતું. ત્યારબાદ લખે છે કે, આકાશી પુસ્તકોના અનુવાદો કરવા માઢ નવીય દિમાગની ઉપજ છે. કુર્આન શરીફનું ફકત અરબી મતન (*Texts*) જ ભરોસાપાત્ર સમજવામાં આવે છે.

(Anstonstar.com / bratbickner.bickner@yahoo.com)

એમનો કહેવાનો આશય એ છે કે, બાઈબલના જુના કરાર તથા નવા કરાર (તૌરાત-ઈન્જિલ)નું શિક્ષણ અને કાયદાઓ એટલા માટે બદલાય ગયા કે તેમની અસલ ભાષા છોડીને તેમાં વિવિધ ભાષાંતરો થતા રહ્યા. ત્યાં સુધી કે ભાષાંતરો જ બાકી રહ્યા અને આજે અસલ બાઈબલનું અસ્તિત્વ જ બાકી રહ્યું નથી.

બીજા પણ ઘણા યુરોપિયન વિદ્વાનોએ કુર્આન શરીફના વાંચન પછી પોતાના અભિપ્રાયો દર્શાવ્યા છે.

ડૉ. મોરીસ બોકાઈ (*Dr. Maurice Bucaille*) ફ્રાન્સના એક ખ્રિસ્તી કુટુંબમાં પેદા થયા. તેમણે કુર્આન શ. અને વિજ્ઞાન વિશે એક પુસ્તક લખ્યું : *"THE BIBLE, THE QUR'AN AND SCIENCE"*. જેમાં ડૉ. મોરીસે સાબિત કર્યું છે કે, વિજ્ઞાન વિશે કુર્આન શરીફના બયાનો અને વિવરણો આશ્ચર્યજનક રીતે આધુનિક જાણકારીના અનુરૂપ છે. કુર્આન શરીફ જો કે વૈજ્ઞાનિક યુગથી ઘણા પહેલા ઉતર્યું. પરંતુ પાછલા યુગમાં જાહેર થનાર બધી જ વાસ્તવિક હકીકતો, તથ્યો, પ્રયોગો, જાણકારીઓ અને તેમના વૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણોનું તેમાં સચોટ વર્ણન હોવું આ વાતની સ્પષ્ટ સાબિતી છે કે કુર્આન શરીફ એક મહાન શક્તિશાળી અને મહાન જાણકાર અલ્લાહ તઆલા તરફથી છે, તે કોઈ માનવકૃતિ નથી.

સર આર્થર કેથ એક અંગ્રેજ વિદ્વાન છે. તેમણે પોતાના પુસ્તક (માનવ પ્રગતિ વિશે નવો દ્રષ્ટિકોણ)માં ઈજ્ઞતના પુરાણા ઇતિહાસનું વર્ણન કરતા લખ્યું છે કે, ઈસ્લામી યુગમાં ઈજ્ઞતને મુસ્લિમોની તલવારે નહીં, બલ્કે કુર્આન શરીફે ફતેહ કર્યું છે. ઈજ્ઞતનો ઇતિહાસ જગતના સૌથી પુરાણા ઇતિહાસ-માં થી છે, જ્યાં લાંબા સમય સુધી ગ્રીકો, ઈરાનીઓ અને રોમનોનો કબ્જો રહ્યો છે. ઈસ્લામ પૂર્વે લગાતાર ચારસો વર્ષ ખ્રિસ્તી રાજાઓની હુકૂમત હતી, પરંતુ

આ હુકૂમતોના લાંબા ગાળામાં ફકત રાજકીય જીત જ પ્રાપ્ત થઈ. ઈજ્ઞતના ધર્મ અને સંસ્કૃતિમાં કોઈ ફેરફાર ન આવી શક્યો. પરંતુ સાતમી સદીમાં મુસ્લિમોનો પ્રવેશ બિલ્કુલ અનોખો હતો. ઈસ્લામ પહેલા ઈજ્ઞતની ભાષા કિબ્તી હતી. હવે તેની ભાષા અરબી થઈ ગઈ. તેમનો સમાજ શિર્ક અને દેવી દેવતાની પરંપરાવાળો હતો. હવે સંપૂર્ણ તૌહીદવાળી સંસ્કૃતિ થઈ ગઈ. (નાઈલ નદી, જે દર વર્ષે એક સૌંદર્યવાન યુવતીની ભેટ ચઢાવવા બાદ જ વહેતી, હવે હઝરત ઉમર રદી.ની તૌહીદવાળી ચીટ્ટી બાદ હંમેશા માટે વહેતી થઈ ગઈ.) કુર્આન શરીફે ઈજ્ઞતવાસીઓની ધાર્મિક માન્યતાઓ, સામાજિક, સાંસ્કૃતિક વિચારો અને દ્રષ્ટિકોણ સુધ્ધાં બદલી નાખ્યા.

શ્રી બોસોર્થ સ્મિથ લખે છે કે, આપણી પાસે એક કિતાબ (કુર્આન શરીફ) છે. જે પોતાના અસલી તથા સુરક્ષિત હોવામાં બિલ્કુલ અનોખી છે. તેના સાચા હોવામાં કોઈ અકલમંદ માણસ શંકા કરી શકતો નથી. (*Bosworth op. cilp. 22*) આ જ પ્રમાણે પ્રો. આર્નલ્ડે પોતાના પુસ્તક (*Islami faith p.9*)માં અને પ્રો. ફિલિપ હિટ્ટીએ (*History of the Arabs, p.123*)માં કુર્આન શરીફ વિષે વિચારો વ્યક્ત કર્યા છે.

કુર્આન શરીફની સાથે અરબી ભાષા પણ સંપૂર્ણ સુરક્ષિત છે, જ્યારે તૌરાત અને બાઈબલની અસલ ભાષા પણ સુરક્ષિત નથી. ખ્રિસ્તીઓ પાસે બાઈબલના નામે (૧) મત્તા (૨) મુરક્કસ (૩) લૌકા અને (૪) યોહન્ના. ચાર અજાણી વ્યક્તિઓના સંપાદિત કરેલ પુસ્તકો છે. ન કે તે બાઈબલ, જે હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ ઉપર ઉતર્યું હતું. આ ચારેવ બાઈબલો પણ ઘણા વાક્યો અને ઇબારતોમાં એકબીજાથી વિરોધાભાસ દર્શાવે છે. વધુ આશ્ચર્યજનક વાત એ છે કે, આ ચારેવ બાઈબલો ઉપર ખ્રિસ્તીઓના કટ્ટર દુશ્મન સેન્ટપોલના શિર્કવાળા વિચારોને ઠોકી બેસાડવામાં આવ્યા છે. જેણે યહૂદી હોવા છતાં ઢોંગ કરી ખ્રિસ્તી હોવાનો દાવો કરી ખ્રિસ્તી ધર્મને જડમૂળ માંથી જ બદલી નાંખ્યો.

બાઈબલના (*Texts*)માં ફેરફાર તથા થોડા અંતરે નાની-મોટી બ્રેકેટો


~~~~~  
 (કોંસ)નું હોવું, અંગ્રેજી તથા ઉર્દૂ અનુવાદમાં અલગ-અલગ કોંસ તથા ગ્રિક ભાષામાં લખાયેલ, પરંતુ લંડન અને જર્મનીમાં છપાયેલ (Texts) માં ફેરફાર અને દરેક નવી બાઈબલમાં પુરાણા હિબ્રુ અને ગ્રિક (Texts)ને ગલત સાબિત કરવું, વગેરે વિરોધાભાસોની હારમાળા એક ખ્રિસ્તીને પોતાના ધર્મપુસ્તક વિશે શંકાના વમળમાં નાંખી દે છે.

બાઈબલની સૌથી પુરાણી કૃતિ યુનાની ભાષામાં છે. તે હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામના સમયની બાઈબલ નથી. કારણકે યુનાની ભાષા હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામની પોતાની ભાષા જ ન હતી.

તૌરાત અને બાઈબલ બન્નેવ હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામ અને હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામના સમય બાદ એક લાંબી મુદ્દતે ફક્ત યાદશઢ કિતને આધારે સંપાદિત કરવામાં આવી. અને સેંકડો વર્ષો સુધી યહૂદી અને ખ્રિસ્તી ધાર્મિક વિદ્વાનો તરફથી ફેરફાર અને રદોબદલ થતી રહી. જ્યારે કુર્આન શરીફ આપ ﷺના યુગમાં જ સંપૂર્ણ રીતે સુરક્ષિત શકલમાં લખવામાં આવ્યું. અને એના લખનાર સહાબાએ કિરામ તેને સંપૂર્ણ રીતે મોઢે પણ યાદ કરી ચૂક્યા હતા. આ પ્રમાણે બે પ્રકારથી (લેખિત તથા મૌખિક) કુર્આન શરીફની હિફાઝતનો આસ્માની બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો. જેને એક યુરાપીય વિદ્વાને ડબલ ચેકીંગ (Double Checking)ની વ્યવસ્થા તરીકે સંબોધ્યું છે. આ વ્યવસ્થા ઘણી જ ચીવટ અને મહેનત સાથે લગાતાર જારી રહી. સમગ્ર મુસ્લિમ જગતમાં એક પેઢીથી બીજી પેઢીના લાખો માણસો દરરોજ સવાર-સાંજ કુર્આન શરીફને મૌખિક તથા લેખિત રીતે યાદ કરવામાં મશગુલ રહ્યા. આ અમલ લગાતાર જારી હતો કે (ઓગણીસમી સદીમાં) પ્રેસનો યુગ આવી ગયો, પરંતુ કુર્આનને મોઢે યાદ કરવાનો સિલસિલો પ્રેસને લઈને બંધ નથી થયો, બલ્કે પાછલી સદીઓના પ્રમાણમાં હાફિઝોની સંખ્યામાં ઘણો મોટો વધારો થઈ રહ્યો છે.

કુર્આન શરીફે આજે પણ યુરોપ અને અમેરિકાના લોકોના દિલ જીતી લીધા છે. તેના વાંચકવર્ગની સંખ્યા દિવસે દિવસે વધી રહી છે. લોકો ઈસ્લામમાં દાખલ થઈ રહ્યા છે. કુર્આન શરીફે લોહચુંબકીય રીતે તેમને પોતાના તરફ

~~~~~  
 આકર્ષી રહ્યાં છે. અને ખુદાઈ ચેલેન્જ આજે પણ બાકી છે. “બેશક, અમે જ આ કુર્આન ઉતાર્યું છે, અને અમે જ તેના રક્ષક છીએ.”

આ પવિત્ર કિતાબ મુસ્લિમો તથા ગેરમુસ્લિમો સમક્ષ વધુથી વધુ પહોંચે તે હેતુથી જગતની વિવિધ ભાષાઓમાં તેનું ભાષાંતર થયું છે. ગુજરાતી ભાષામાં પણ તેના ભાષાંતરો થયા છે. અને તે કુર્આન શરીફની સાથે છાપવામાં આવ્યા છે.

ઘણા વર્ષોથી કુર્આન શરીફના ગુજરાતી ભાષાંતર અને તફસીર વિશે દિલમાં વિચારો આવતા હતા. ખાસ કરીને જ્યારે તલબાએ અઝીઝ (વિદ્યાર્થીઓ)ને કુર્આન શરીફનો તર્જમો તથા મુજસર તફસીર ઈબ્ને કસીરના સબકો પઢાવવાનો મોકો મળ્યો તો આ ઈરાદો વધુથી વધુ પાકો થતો ગયો. પરંતુ સૌપ્રથમ તો અલ્લાહપાકના મુબારક અને અઝમતવાળા કલામનો તર્જમો તથા તફસીર કરવાની હિંમત ન થઈ, કે ક્યાંક જરા સરખી ભૂલ અલ્લાહપાકની નારાઝગીનું કારણ ન બની જાય. તે છતાં એક વખત તફસીરે ઉસ્માની અને બયાનુલ્કુર્આનના બ્રેકેટ સાથે સૂરએ નબાનો ભાવાર્થ કર્યો અને ત્યાર બાદ તેને હઝ. મૌલાના અ.રહીમ સાદિક સા. રાંદેરીના તર્જમા તથા હાંશીયા સાથે મેળવ્યો તો એમ લાગ્યું કે આ મહેનત તો હઝ. મૌલાના અ.રહીમ સા. કરી ચૂક્યા છે. તો પછી ઈરાદો બદલાય ગયો અને કામ ત્યાંથી જ પડતું મૂક્યું.

ત્યાર બાદ આ વર્ષે વલ્લભભાઈ વિદ્યાનગર-આણંદમાં સર્વ ધર્મ પુસ્કત મેળાનું આયોજન થયું. તો ત્યાંના બે મુસ્લિમ નવયુવાનો ભરૂચ આવ્યા અને મારી સંપાદન થયેલ અમૂક કિતાબોની કિંમત આપી માંગણી કરી. મેં તેમને સહર્ષ મફત આપી. તે લોકોનો ત્યાર બાદ ફોન આવ્યો. તેમાં તેમણે ગુજરાતના સાંપ્રદાયિક વાતાવરણમાં એક ચોંકાવનારી વાત કરી કે, “હમારી પાસે ઈસ્લામી બૂક સ્ટોલમાં આવનારા હિંદુ ભાઈઓની સૌથી પહેલી અને વધુ સંખ્યામાં જે કિતાબની માંગ હતી તે કુર્આન શરીફના ગુજરાતી ભાષાંતરની હતી. એના માટે પોકેટ સાઈઝ કે નાના પુસ્તક સ્વરૂપે કાંઈ લખવામાં આવે.” આ જ પ્રમાણે કેરાલાથી ઈસ્લામી

દઅવતના પ્રચાર માટે આવેલા ઉલમાએ કિરામે મને કહ્યું કે, તેમણે સુરત શહેરમાં ગોકુળ આઠમના મેળામાં ઈસ્લામી બુક સ્ટોલ લગાડ્યો હતો. ત્યાં પણ હિંદુ ભાઈ-બહેનો વધુ પ્રમાણમાં કુર્આન શરીફનો ગુજરાતી-હિંદી અનુવાદ લેવા મોટી સંખ્યામાં આવતા હતા.

કેરાલાના ઉલમાએ કિરામ ગુજરાતના આવા વાતાવરણમાં કુર્આન શરીફની માંગ અને તલબ જોઈ ઘણા અચંબામાં પડી ગયા હતા. તેમણે પણ મને કહ્યું કે, સંપૂર્ણ કુર્આન શરીફનું ભાષાંતર કરતાં ફક્ત તૌહીદ અને દઅવતની આયતો રજૂ કરવામાં આવે તો પણ ઘણો ફાયદો થશે. તો વિવિધ તફસીરોમાંથી દરેક સૂરતના વિષયોનો ટૂંકમાં ખુલાસો રજૂ કર્યો છે. તથા અમૂક આયતોનો અર્થ લખ્યો છે. આયતોનો તર્જમો હઝરત મૌલાના અ.રહીમ સાદિક સા. (રહ.)ના તર્જમાને જ બુન્યાદ બનાવી તેમાં વ્યાકરણ તથા સાહિત્યને લગતો થોડો ફેરફાર તથા અમૂક શબ્દોનો આસાન અર્થ કરી રજૂ કર્યો છે.

હવે જો ફક્ત ગુજરાતી અર્થ સાથે કુર્આન શરીફ છપાવીએ તો પણ એક હજારથી વધુ પેજ થઈ જાય છે. અને તેમાં કુર્આન શરીફની બેહુરમતી થવાનો પણ ખતરો છે. બીજી તરફ મસ્જિદોની રૂએ ફક્ત ગુજરાતી અર્થ છાપવો મુનાસિબ ન હતો. તો બીજી તરફ લોકોને તેનાથી સંપૂર્ણ અપરિચિત રાખવા પણ યોગ્ય ન હતા. માટે કુર્આન શરીફની દરેક સૂરતનો ટૂંકો વિષય પરિચય અને તેમાં વર્ણન કરેલ તૌહીદ, રિસાલત, અલ્લાહપાકના અપાર ઉપકારો-ઈનામો, આખિરત, જન્મ, જહન્મ અને સફળતા, નિષ્ફળતા દર્શાવતી આયતો, ઉદાહરણો અને કિસ્સાઓને ટૂંકમાં વિવિધ શિર્ષકો આપી વર્ણન કરવામાં આવ્યા. જેથી કુર્આન શરીફનો બુન્યાદી હેતુ સમજમાં આવી જાય. અને માણસ ત્યાર બાદ સંપૂર્ણ કુર્આન શરીફ સમજવાની કોશિશ કરે. આ પ્રમાણે અમૂક આયતો લેવી અને અમૂક આયતો છોડી દેવાથી દિલમાં વસવસો અને ડર તો છે જ, કે અલ્લાહપાક કાલે કિયામતના દિવસે આ સવાલ કરે કે, મારી આયતોમાં આ પ્રમાણે

કાપકૂપ કરવાનો તને શું અધિકાર હતો ? તો કોઈ જવાબ આપી શકાય તેમ નથી. તથા કુર્આન શરીફ સંપૂર્ણ ત્રીસ પારાની શકલમાં લોકો માટે હિદાયત છે, ન કે અમૂક સૂરતો કે અમૂક આયતો. માટે સંપૂર્ણ કુર્આન અર્થ સાથે છાપવું જોઈએ.

આ વિશે ઘણો વિચાર કર્યા બાદ એ મુનાસિબ લાગ્યું કે, પુસ્તકનું નામ જ “પવિત્ર કુર્આન સાર” રાખવું. જેથી વાંચનારને આ બાબતનો ખ્યાલ આવે કે આ સંપૂર્ણ કુર્આન શરીફનો અર્થ નથી, બલ્કે બુન્યાદી ઈસ્લામી અકીદાઓનું વર્ણન છે. આ ફક્ત લોકોને સંપૂર્ણ કુર્આન શરીફનો શોખ અને તલબ પેદા કરવા માટે જ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. અને અરબી પંક્તિ અનુસાર જે વસ્તુને સંપૂર્ણ પામી શકતા નથી. તેને બિલ્કુલ ન છોડી દેવી જોઈએ, બલ્કે જેટલા પ્રમાણમાં મેળવી શકાતી હોય, તેટલા પ્રમાણમાં મેળવવાની કોશિશ કરવી જોઈએ.

આ કિતાબ લખવાનો આશય એ છે કે, આપણા મુસ્લિમ ભાઈ-બહેનોમાં કુર્આન શરીફની તિલાવત તથા તેના સહીહ ભાવાર્થ સમજવાની તલબ દિવસે દિવસે ઓછી થતી જાય છે. તો આ પ્રમાણે કુર્આન સારાંશથી તેમના દિલમાં અસલ કુર્આન શરીફની મુહબ્બત અને તેને સમજવાની તલબ પેદા થાય. સાથે ગેર મુસ્લિમ ભાઈઓને પણ કુર્આન શરીફના વિષયોની ટૂંકી સમજ મળી જાય. જેથી આ સારાંશ સંપૂર્ણ ભાવાર્થ સમજવા માટેની ભૂખ જગાડે. અને તેના માટે પ્રેરકબળ બને. **આમીન બિહુરમતિ સચ્ચિદિભુરસલીન સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ.**

સર્વ શક્તિમાન ફક્ત એક અલ્લાહપાકની ઝાત

અલ્લાહ તઆલાએ માનવીને જ્યારનો ધરતી પર વસવાટ માટે ઉતાર્યો, ત્યારથી જ ધરતી આકાશ વગેરે તેની સમક્ષ કુદરતી રચના સ્વરૂપે પોતાના વાંચન માટે ખુલ્લા પુસ્તક સમાન છે. છતાં ક્યા કારણો છે, જે વિજ્ઞાનની પ્રગતિમાં અવરોધરૂપ બન્યા ? આનું મુખ્ય કારણ શિર્ક અને પ્રાચીનકાળ નો અનેકેશ્વરવાદ છે. શિર્ક રૂકાવટ હતો કે માનવી નેયરનું વાંચન કરી તેની શક્તિને પામી પોતાના લાભ માટે તેને વાપરે.

ધરતીથી લઈ આકાશ સુધી જે વસ્તુ સાથે નફા-નુકસાનનો સબંધ લાગ્યો, માનવીએ તેની પૂજા કરવાનું શરૂ કર્યું. આ પૂજા ઈસ્લામથી પહેલાં દરેક યુગમાં પોતાના વર્ચસ્વ સાથે કાયમ રહી.

પ્રો. આર્નલ્ડ ટોઈનબી આ વાતનો સ્વીકાર કરે છે કે, સૃષ્ટિપૂજાના યુગનો સૌથી પ્રથમ અંત લાવી, એકેશ્વરવાદની માન્યતાએ માનવીને આ બુદ્ધિ અર્પણ કરી કે, સૃષ્ટિ એ સર્જક નથી. બલકે ફક્ત એ મહાન સર્જકની રચના છે. તે પૂજવા માટે નહીં, બલકે માનવીના લાભ માટે સર્જવામાં આવી છે.

એકેશ્વરવાદની માન્યતા દરેક યુગમાં આવનાર અલ્લાહપાકના નબીઓએ માનવી સુધી પહોંચાડી, પરંતુ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમથી પહેલાં કોઈપણ યુગ એવો નથી આવ્યો, જેમાં આટલો મોટો જનસમૂદાય એકેશ્વરવાદને માની લે. અને તેના સિધ્ધાંતો ઉપર માનવસમાજમાં જબરદસ્ત ક્રાંતિ લાવે. આજ કારણસર માનવી તૌહીદના વાસ્તવિક ફળનો ઈસ્લામ પહેલા સ્વાદ મેળવી શક્યો નહીં. આગલા પયગમ્બરોના અનુયાયીઓ તેમના લાવેલ એકેશ્વરવાદને સાચવી ન શક્યા. જેમકે હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામે નિર્મલ અને શુદ્ધ એકેશ્વરવાદનું શિક્ષણ આપ્યું, પરંતુ આપના અનુયાયીઓએ સમય જતાં આપને જ ખુદા (સર્જક) સમજવા માંડ્યા. આ શિર્ક અને અનેકેશ્વરવાદની માન્યતાઓ વિભિન્ન કારણોસર વિજ્ઞાનની પ્રગતિમાં આડરૂપ બની.

જમીન અને આસ્માન ઉપર ફક્ત અને ફક્ત પોતાની અપાર શક્તિ વડે હુકૂમત ચલાવનાર મહાન અલ્લાહપાકે પોતાના પાક પવિત્ર કુર્આન શરીફમાં વિવિધ જગ્યાએ અને વિભિન્ન પ્રકારે પોતાની મહાન શક્તિનું વારંવાર વર્ણન કરી મનુષ્ય અને તેના સાધનોની કમજોરીનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

એક જગ્યાએ ફરમાવ્યું, અને (હે સાંભળનાર માનવી !) જો અલ્લાહ તઆલા તને કોઈ તકલીફ પહોંચાડે, તો તે તકલીફને તેમના સિવાય કોઈ જ દૂર કરનાર નથી, અને જો તે તને કોઈ ભલાઈ પહોંચાડે તો તેને પણ કોઈ રોકનાર નથી. કારણ કે તે દરેક વસ્તુ પર સંપૂર્ણ શક્તિ ધરાવનાર છે, અને તે જ પોતાના બંદાઓ પર (દરેક રીતે) સત્તાવાન છે. અને સંપૂર્ણ ખબર રાખનાર છે. [સૂ. અન્આમ : ૧૭/૧૮]

કુર્આન શરીફમાં અલ્લાહપાકે ફરમાવ્યું છે કે, તમને બહુ જ થોડું (લીમીટેડ) જ્ઞાન આપવામાં આવ્યું છે. [સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ]

અલ્લાહ તઆલા જ દરેક વસ્તુનો પેદા કરનાર અને તે જ દરેક વસ્તુ નો રક્ષક છે. આકાશો અને પૃથ્વીની ચાવીઓ તેની જ પાસે છે. અને જેમણે અલ્લાહ તઆલાની આયતોનો ઈન્કાર કર્યો છે, તે લોકો જ અતિ નુકસાનમાં રહેશે. [સૂ. ઝુમર : ૬૨/૬૩]

માણસનું કાર્ય તો એટલું જ હતું કે, તે જમીન ખેડીને તેમાં વાવેતર કરી નાંખે, પરંતુ કોણ છે, જેણે આ નાનકડા બીજમાં એવો પ્રોસેસિંગ પ્લાન્ટ ફીટ કર્યો કે, તેમાંથી અંકુરો ફૂટી નીકળ્યા ? કોણ છે, જેણે માટીના દળદાર પડળોમાં તે અંકુરોને પોષ્યા ? અને તેને એવી શક્તિ આપી કે તે પોતાના કમજોર શરીરની લયકદાર અણીથી જમીનનું પેટ ચીરીને દેખાય, અને એક લહેરાતી ખેતીમાં પરિવર્તિત થઈ જાય. પછી કોણ છે, જેણે તેની ઉપર ચંદ્ર તથા સૂર્યના કિરણો પાથર્યા ? તેને મસ્તીભર્યા પવનનો સંસર્ગ પૂરો પાડ્યો. તેની ઉપર વાદળોના શામિયાણા તાણી તેને બળી જવાથી બચાવી લીધું, અને તેના પર કૃપાની વર્ષા વરસાવી, તેના ઉછેરની ગતિ ઝડપી બનાવી. ત્યાં સુધી કે એક ખેતરમાં હજારો કણસલાઓ, ડુંડાઓ અને એક એક ડુંડામાં

હજારો દાણાઓ અસ્તિત્વમાં આવી ગયા ? કુર્આન શરીફ આ હકીકત પ્રતિ નિર્દેશ કરતાં કહે છે કે, “બતાવો તો ખરા, કે જે કાંઈ તમે જમીનમાં વાવો છો, તેને તમે ઉગાડો છો કે અમે ઉગાડીએ છીએ ?” [વાકિઅહ : ૬૩/૬૪]

પોતાની શક્તિનો ઉલ્લેખ કરતાં ફરમાવે છે કે, “અને ગૈબ (ના ખઝાના)ની સઘળી ચાવીઓ અલ્લાહ પાસે જ છે. જેને તેમના સિવાય કોઈ જાણતું નથી, અને તે જમીન અને પૃથ્વીમાંની તમામ વસ્તુઓને જાણે છે. અને કોઈ પાંદડું ખરતું નથી, પરંતુ તેને પણ તે જાણે છે. અને જમીનના અંધારાઓમાં કોઈ દાણો (પડતો) નથી, તેમજ કોઈ લીલી કે સૂકી વસ્તુ એવી (પડતી) નથી, પરંતુ તે સ્પષ્ટ કિતાબ (લવહે મહફૂઝ)માં (લખાયેલી) છે. [સૂ. અન્આમ : ૫૮]

અને પોતાના પાલનહારથી એક રજકણ બરાબર પણ (કોઈ વસ્તુ) છુપી રહેતી નથી. ન પૃથ્વીમાં અને ન આકાશમાં. અને કોઈ વસ્તુ એથી નાની કે મોટી (એવી) નથી, જે સ્પષ્ટ કિતાબ (લવહે મહફૂઝ)માં (લખાયેલી) ન હોય. [સૂ. યુનુસ : ૬૧]

અને લોકોએ તે (અલ્લાહ)ના સિવાય બીજા એવા મઅબૂદ બનાવી લીધા, કે જે કંઈ વસ્તુ પેદા કરી શકતા નથી. અને (બલકે) તેઓ ખુદ પેદા કરવામાં આવ્યા છે. અને તેઓ પોતાની ઝાત માટે કોઈ નુકસાન (દૂર કરવાઢ ના)ના માલિક નથી, કે નથી કોઈ ભલાઈના (માલિક), અને કોઈના મરણના માલિક નથી, કે નથી જીવનના, કે નથી (કોઈને ક્રિયામતમાં) ફરી સજીવન કરવાના. [સૂ. ફૂર્કાન : ૩]

માનવી પોતાના શરીરની રચના અને માથાથી પગ સુધીના બધા અવયવોની કાર્યપદ્ધતિ ઉપર વિચાર કરશે, તો એને અલ્લાહ તઆલાની કુ દરતની આશ્ચર્યજનક નિશાનીઓ માલૂમ પડશે. સાથે પોતાની લાચારી અને મોહતાજનો પણ એહસાસ થશે.

અત્રે હમો રીડર ડાયજેસ્ટના હવાલાથી માનવીના આંતરિક શરીર તથા પૃથ્વી અને સૂર્યમંડળની રચના વિશે થોડીક માહિતી આપીએ છીએ. જેથી

અલ્લાહ તઆલાની રહમતો અને નેઅમતોનો ખ્યાલ કરી ઈન્સાન અલ્લાહ તઆલા તરફ લાગી જાય.

માણસના શરીરમાં અલ્લાહ પાકે સંદેશાના આપ-લેની એક ઉત્તમ વ્યવસ્થા કરેલી છે, જેને (Nervous System) જ્ઞાનતંતુ કહેવામાં આવે છે. આ પ્રોગ્રામ હેઠળ દિવસ-રાતમાં કરોડો સંદેશાની આવન-જાવન થાય છે, જેમાં હૃદયના ધબકારાથી લઈ શરીરના દરેક નાના-મોટા અવયવને વિભિન્ન પ્રકારના આદેશો અપાય છે.

આ વ્યવસ્થાનું કેન્દ્ર માણસનું મગજ છે. જેમાં લગભગ એક હજાર મીલીયન (Nerve Cells) જ્ઞાનકોષો છે, દરેક કોષોમાંથી ઘણાં જ બારીક તાર નીકળી પૂરા શરીરમાં ફેલાયેલા છે. જેને (Nerve fibers) જ્ઞાનતંતુ કહે છે. આ બારીક તંતુ ઉપર ખબર લાવવા-લઈ જવાની એક વ્યવસ્થા છે. જે લગભગ એક કલાકના ૭૦ માઈલની ઝડપે દોડતી રહે છે. આ મજજાતંતુ (સ્નાયુઓ) વડે આપણે ચાખીએ, સાંભળીએ તથા જોઈએ (નિહાળ્યે) છીએ. આપણી જીભમાં ત્રણ હજાર સ્વાદની કણિકાઓ (Taste Buds) છે. જેમાંથી દરેક અલગ બારીક તાર વડે દિગામથી સંકળાયેલો છે. એના વડે જ આપણે દરેક પ્રકારના સ્વાદની મજા માણીએ છીએ. કાનમાં એક લાખ શ્રવણખાના છે. તે ખાનાઓ દ્વારા એક અત્યંત સૂક્ષ્મ કાર્ય વડે આપણા દિમાગ સુધી અવાજ જાય છે, અને દિમાગ સાંભળે છે. દરેક આંખમાં ૧૩૦ મિલિયન (Light receptors) પ્રકાશગ્રહણ કક્ષાબિંદુઓ હોય છે, જે પહોંચાડે છે. આપણા શરીરની બધી જ ચામડીઓમાં ચેતનતંતુઓની એક જાળ પથરાયેલી છે. જ્યારે કોઈ ગરમ વસ્તુ ચામડી સમક્ષ લાવવામાં આવે છે, ત્યારે લગભગ ત્રીસ હજાર ગરમ ખાનાઓ તેને મેહસૂસ કરી તરત જ દિમાગને તેની ખબર આપે છે. એ જ પ્રમાણે ચામડીમાં બે લાખ પચાસ હજાર ખાનાઓ ઠંડી મેહસૂસ કરે છે, અને જ્યારે કોઈ ઠંડી વસ્તુ શરીર સાથે સ્પર્શ થાય છે, તો દિમાગ અઢી લાખ ખાનાઓની ખબરોથી ભરાઈ જાય છે. અને તરત જ દિમાગ તેને લઈ પૂરા શરીરને ઘુજારી આપે છે. શરીરની નસો ફેલાઈ જાય છે, તરત જ વધારાનું લોહી તે નસોમાં દોડીને આવી જાય છે. જેથી શરીરને વધારે

ગરમી મળે. જો આપણે અસહ્ય ગરમીથી પિડાતા હોઈએ તો ગરમીનું જાસૂસી તંત્ર તરત જ દિમાગને તેની ખબર આપે છે. અને ત્રણ મિલિયન પસીનાની ગ્રંથિઓ (Glands) ઠંડો રસ પસીના મારફતે બહાર કાઢવાનું શરૂ કરી આપે છે.

આપણી પૃથ્વી પોતાની ધરી ઉપર એક કલાકના હજાર માઈલની ઝડપથી ચોવીસ કલાકમાં એક ચક્કર પુરો કરે છે. થોડીવાર માટે કલ્પના કરો કે જો તેની ઝડપ કલાકના બસો (૨૦૦) માઈલ થઈ જાય, તો આપણા દિવસ-રાત (હાલના ૨૪ કલાકથી વધીને) ૨૪૦ કલાકના એટલે કે દસ ઘણા લાંબા થઈ જાય, અને તેને લઈ ઉનાળામાં દરેક પ્રકારની શાકભાજી અને વનસ્પતિ સુર્યની ૧૨૦ કલાકની લગાતાર ગરમીને લઈ બળીને ભસ્મ થઈ જાય. અને જે બચી જાય તે શિયાળાની કડકડતી ઠંડીના ૧૨૦ કલાકમાં હિમવર્ષાથી બળી જાય.

સૂર્ય પૃથ્વીથી નવ કરોડ ત્રીસ માઈલ દૂર છે. આ અંતર ઘણું જ મહત્વનું છે. કારણ કે આ અંતર અડધું થઈ જાય અને સૂર્ય પૃથ્વીથી નજીક થઈ જાય, તો પૃથ્વી ઉપર એટલી ગરમી વધી જાય કે તેનાથી પેપરો, કાગળો વગેરે બારીક વસ્તુઓ સળગવા માંડે. અને જો આ અંતર ડબલ થઈ સૂર્ય ૧૮ કરોડ ૬૦ લાખ માઈલ દૂર થઈ જાય, તો આપણા વાતાવરણમાં એટલી ઠંડી પ્રસરી ઉઠે કે જીવન જીવવું અસહ્ય થઈ જાય.

પૃથ્વી ૨૩ ડીગ્રીનો વ્યાસ બનાવી વાતાવરણમાં થોડી નમેલી-જુકેલી છે. આ નમાવ આપણને શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસાની ઋતુઓ આપે છે. એના કારણે પૃથ્વીનો વધુ ભાગ આબાદ છે, અને ખેતીવાડી થાય છે. જો પૃથ્વી આ પ્રમાણે નમેલી ન હોત તો ઉત્તર અને દક્ષિણ ધ્રુવ ઉપર હંમેશા અંધારું છવાયેલું રહેત. મહાસાગરોની બાફ અને ધુમાડા ઉત્તર અને દક્ષિણ તરફ થઈ પૃથ્વી ઉપર ફક્ત બરફ બજાવત અથવા તો રેતીના રણ ઉત્પન્ન કરત. આ પ્રમાણે ઘણા વિકટ પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થઈ પૃથ્વી ઉપર આપણું જીવન અશક્ય બનાવી આપત.

પૃથ્વીનું ઉપરી પડ ફક્ત દસ (૧૦) ફૂટ મોટું હોય, તો વાતાવરણમાં

ઓક્સીજનનું પ્રમાણ શૂન્ય થઈ સજીવ વસ્તુઓના જીવનને અશક્ય બનાવી આપત. આ જ પ્રમાણે મહાસાગરો અમુક ફૂટ ઉંડા હોત તો તે કાર્બન-ડાઈ ઓક્સાઈડ અને ઓક્સીજનને વાતાવરણમાંથી ખેંચી પોતાના અંદર લઈ લેતે, જેથી પૃથ્વીની ઉપર કોઈ ઝાડ-ફૂલ અને વનસ્પતિ સજીવ ન રહેત.

પૃથ્વી ઉપરના વાતાવરણમાં છ પ્રકારની ગેસો છે. જેમાં નાઈટ્રોજન લગભગ ૭૮ ટકા, ઓક્સીજન ૨૧ ટકા અને બાકીની ગેસ ઘણા ઓછા પ્રમાણમાં છે. આ દરેકનું અલગ-અલગ અને વિભિન્ન પ્રકારે મળી રહેલું આપણા અસ્તિત્વ માટે અત્યંત જરૂરી છે. કોઈ એક પણ ઓછી વત્તી થવાથી પૃથ્વીના બધા જ સજીવોના અસ્તિત્વ માટે ગંભીર ખતરા પેદા કરી શકે છે.

જે અદ્દાહ તઆલા આપણા શરીરથી લઈ બ્રહ્માંડની આટલી વિશાળ મંડળને આટલી ચોકસાઈ અને બારીકીથી વ્યવસ્થિત રીતે સંભાળી રહ્યા છે. જેમાં ૨૪માત્ર ફર્ક પડવાથી સજીવોનું જીવન અસ્વચ્ચસ્ત થઈ શકે છે, તે કેટલા મહાન શક્તિમાન હશે ! તેમનું દરેક કામ કેટલું હિકમત, ભેદ અને મર્મવાળું હશે, તેને માનવી પોતાની મર્યાદિત બુદ્ધિથી સમજી શકતો નથી. છતાં અદ્દાહ તઆલાની આ વિશાળ વ્યવસ્થા ઉપર આંગળી ચીંધી પોતાની બુદ્ધિનું પ્રદર્શન કરી રહ્યો છે.

* બધા ધર્મોનું મૂળ એક જ *

જ્યારે બધા જ માનવીઓના રબ (પાલનહાર) અને બાપ (હઝ. આદમ અલૈ.) પણ એક જ છે, તો તેનો સ્વભાવિક તકાદો છે કે, સઘળા માનવીઓનો અસલ ધર્મ પણ એક જ હોય. આ ધર્મ લઈને સૌથી પહેલા માનવી હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામ આ ધરતી ઉપર ઉતર્યા. ત્યારબાદ માનવીઓના માર્ગદર્શન માટે લગાતાર અલ્લાહ તઆલા તરફથી પોતાના નબીઓ (મહાપુરુષો)ને મોકલવામાં આવ્યા. આ પ્રમાણે હઝરત મુહમ્મદ મુસ્તફા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ સુધી એક લાખથી વધુ રસૂલો અને નબીઓનો સિલસિલો ચાલુ રહ્યો. આ બધા જ નબીઓ અને રસૂલોએ એક વાતનું ખાસ શિક્ષણ આપ્યું કે, એક અલ્લાહપાકને જ સર્વશક્તિમાન માની

તેની જ ઈબાદત (ઉપાસના) કરવામાં આવે. આ આવનાર નબીઓએ વારં વાર એલાન કર્યું કે, અમે પણ તમારી જેમ અલ્લાહપાકના બંદા છે, પોતે પૂં જવાના લાયક નથી, ન સ્વયં (પોતે) ઈશ્વર છીએ. અને ન ઈશ્વર અમદારા રૂપમાં ઉતર્યા છે. આ એક અંધવિશ્વાસ અને મહા પાપ છે. આ જ અંધવિશ્વાસે સર્વશક્તિમાન અલ્લાહપાકની પૂજાથી હટાવી મનુષ્યને મૂર્તિ પૂજા તરફ ધકેલી દીધો.

એક સર્વશક્તિમાન અલ્લાહપાકને માનનારા અને અનેક ખુદાઓમાં અલ્લાહ તઆલાની ખુદાઈને વહેંચનારાઓ બરાબર નથી થઈ શકતા. કુર્આને પાકમાં અલ્લાહપાકે એક દાખલો આપી સમજાવ્યું કે, હે જગતભરના મનુષ્યો ! એક ઉદાહરણ આપવામાં આવે છે, તેને ધ્યાનથી સાંભળો. જે (મઅબૂદો)ને તમે અલ્લાહપાકને છોડીને પોકારો છે, તે સૌ ભેગા થઈને એક (નાની સરખી) માખી પણ પેદા કરવા ચાહે તો પેદા કરી શકતા નથી. [ચાહે બધા જ મઅબૂદો એકબીજાની મદદ માટે ભેગા થઈ જાય.] અને જો માખી તેમની પાસેથી કોઈ વસ્તુ ઝૂંટવી લઈ જાય, તો તેઓ આ વસ્તુને બચાવી પણ શકતા નથી. માંગનાર પણ નિર્બળ અને જેનાથી (મૂર્તિ) માંગવામાં આવે છે, તેઓ પણ નિર્બળ, કમજોર અને અશક્ત છે. આ લોકોએ અલ્લાહપાકની કદર જ ન જાણી, જેવી રીતે જાણવી જોઈએ. હકીકત એ છે કે, શક્તિશાળી અને ઈઝતવાળો તો અલ્લાહપાક જ છે. [સૂ. હજજ : ૭૩-૭૪]

આ નબીઓ અને રસૂલો અલ્લાહપાક તરફથી દરેક દેશ, ક્ષેત્ર અને કૌમોમાં અલગ અલગ યુગમાં આવતા રહ્યા. આ બધા જ તથા તેમના ઉપર ઉતરનાર કિતાબો સર્વે સાચા હતા. અને આ બધાએ જ ફક્ત એક અલ્લાહ તઆલાને માનવા તથા ફક્ત તેની જ ઈબાદત તથા તેની મરજી પ્રમાણે જ જીવન ગુજારવાનો આદેશ આપ્યો. તેમના સાચા હોવાનો પુરાવો જ એ છે કે, તેમણે કદી પોતાની ઈબાદત કરવાનો કોઈને આદેશ નથી આપ્યો. બલ્કે તેમણે જણાવ્યું કે, સૌથી મોટું પાપ એ જ છે કે, માનવી અલ્લાહપાક સિવાય બીજાને પૂજે.

ઉપરોક્ત ઈસ્લામી દ્રષ્ટિકોણ પ્રમાણે સઘળા નબીઓનો એક જ ધર્મ (ઈસ્લામ) છે. માનવીઓએ પોતાની રીતે અલગ નામો, અલગ શ્રદ્ધાઓ, ગલત માન્યતાઓ તથા પોતાની મનેચ્છાઓના આધારે તેના સ્વરૂપો બદલી નાંખ્યા. અને આ ઈસ્લામી દ્રષ્ટિકોણના આધારે જ કુર્આન શરીફ પણ ફક્ત મુસ્લિમોનું ધર્મપુસ્તક નથી, બલ્કે સઘળા ઈન્સાનોનું પુસ્તક છે. એટલા જ માટે કુર્આન શરીફમાં ફક્ત મુસ્લિમોને સંબોધન નથી કર્યું, બલ્કે વારંવાર ‘ચા અચ્યુહન્નાસ’ અર્થાત્ હે માનવીઓ ! તથા ‘ચા ઈબ્રાદી’ હે મારા બંદાઓ ! ના સામાન્ય શબ્દો વાપર્યા છે. માટે કોઈને પણ એ અધિકાર નથી કે, તે કુર્આન શરીફને તથા ઈસ્લામને પોતાનો પ્રાયવેટ ધર્મ સમજે. બલ્કે ઈસ્લામ સઘળા માનવીઓની સંયુક્ત પૂંજ છે. દરેકને અધિકાર છે કે, અલ્લાહપાકની સાચી ઓળખ પામવા કુર્આન શ. તથા ઈસ્લામી તઅલીમને સમજવાની યથાશક્તિ પ્રમાણે કોશિશ કરે. અને જે વ્યક્તિ પહેલાથી જન્મજાત ઈસ્લામ ઉપર કાયમ હોય, તેનો ફર્જ બને છે કે, તે આ સંયુક્ત પૂંજને અલ્લાહપાકના બીજા બંદાઓ સુધી પહોંચાડે.

અને હવે જ્યારે બધા ધાર્મિક પુસ્તકોમાં માનવી તરફથી શાબ્દિક અને ભાવાર્થિય ફેરફારો થઈ ગયા છે, જેનો સ્વીકાર દરેક ધર્મના સાચા ઈતિહાસકારો તથા ધાર્મિક વિદ્વાનોએ કર્યો છે. તથા તે નબીઓ અને રસૂલોની સાચી તઅલીમ પણ સુરક્ષિત નથી, તેનો ખ્રિસ્તી તથા યહૂદી વિદ્વાનો પણ સ્વીકાર કરી ચૂક્યા છે. ત્યારે કુર્આન શરીફ અને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ ઈતિહાસ તથા વિજ્ઞાનની કસોટીએ સંપૂર્ણ પાર ઉતર્યા છે. કુર્આન સૌથી વધુ સુરક્ષિત અને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમનું શિક્ષણ પણ ગવાહીઓના પ્રમાણભૂત આધારોથી સંપૂર્ણ સુરક્ષિત રીતે આપણા સમક્ષ મૌજૂદ છે.

જ્યારે અલ્લાહપાકની અપાર રહમત અને શફકતને લઈ એક જ કિતાબ અને એક જ રસૂલ મોકલવા કાફી લાગ્યા, તો તેણે માનવ વસ્તીના બિલ્કુલ વયમાં (અરબસ્તાન) પોતાના છેલ્લા રસૂલ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમને છેલ્લી કિતાબ લઈ મોકલ્યા. અને બધા જ આગલા

નબીઓએ પોતાના અનુયાયીઓને તેની બબર પણ આપી દીધી હતી. જેમકે બાઈબલમાં ફારકલિત તથા વેદ અને પુરાણોમાં તેનું વર્ણન મહામદ, અંતિમ અવતાર, જગત્પતિ, કલિક અવતાર, વગેરે શબ્દોથી છે.

મૂર્તિ પૂજાનો આરંભ :

આવા બધા પયગમ્બર અને તેમના અનુયાયીઓ મનુષ્યો હતા. તેમને મૃત્યુ આવવાનું હતું (જેને મૃત્યુ નથી તે માત્ર ખુદા છે). નબી અથવા રસૂલના મૃત્યુ પછી તેમના અનુયાયીઓને તેમની યાદ આવી અને તેઓ તેમના દુઃખમાં બહુ રડતા હતા. શયતાનને મોકો (અવસર) મળી ગયો. તે મનુષ્યનો દુશ્મન છે. અલ્લાહપાકે મનુષ્યની પરીક્ષા માટે તેમને ભટકાવવા અને ખોટી વાતો તેમના હૃદયમાં નાખવાની શયતાનને શક્તિ આપી છે. જેથી બબર પડે કે, કોણ તે જન્મ આપવાવાળા માલિકને સ્વીકારે છે અને કોણ શયતાનને સ્વીકારે છે.

શયતાન લોકોની પાસે આવ્યો અને કહ્યું કે, તમને પોતાના નબીથી બહુ પ્રેમ છે. મૃત્યુ પછી તે તમારાથી ગાયબ (અદૃશ્ય) થઈ ગયા છે. એટલે હું તમને તેમની મૂર્તિ બનાવી આપું છું. તેને જોઈને તમે સંતુષ્ટ થઈ શકો છો. શયતાને મૂર્તિ બનાવી. જ્યારે તેમની ઈચ્છા થતી, ત્યારે તે તેને જોતા રહેતા હતા. ધીરે ધીરે આ મૂર્તિનો પ્રેમ તેમના હૃદયમાં ઉતરી ગયો, તો શયતાને કહ્યું કે, જો તમે આ મૂર્તિ આગળ માથું નમાવશો, તો આ મૂર્તિમાં અલ્લાહપાકને મેળવશો. મનુષ્યના હૃદયમાં મૂર્તિ માટે માન પહેલાંથી જ ઘર કરી ચૂક્યું હતું. એટલા માટે તેમણે મૂર્તિની આગળ માથું નમાવવાની અને પૂજા કરવાની શરૂઆત કરી દીધી અને આ મનુષ્ય જેના પૂજવા યોગ્ય માત્ર એક અલ્લાહપાક જ હતા, તે મૂર્તિઓને પૂજવા લાગ્યો અને શિર્કમાં ફસાઈ ગયો. (શિર્ક એટલે અલ્લાહપાકની જાતમાં કોઈને શરીક (શામેલ) કરવું)

આ સમસ્ત સંસારનો સરદાર (મનુષ્ય) જ્યારે પથ્થર કે માટીની આગળ નમવા લાગ્યો, તો તે બેઈઝઝત થયો અને માલિકની દૃષ્ટિ (નજર) માંથી પડી ગયો અને હંમેશ માટે નર્ક (જહન્નમ)નું બળતણ બની ગયો.

તે પછી અલ્લાહપાકે પાછા પોતાના પયગમ્બર મોકલ્યા. જેઓએ લોકોને મૂર્તિપૂજા અને અલ્લાહપાક સિવાય બીજાની પૂજાથી રોક્યા. કેટલાક લોકો તેમની વાત માનતા રહ્યા તથા કેટલાક લોકોએ તેમની અવગણના કરી. જે લોકોએ માન્યું હતું, અલ્લાહ તઆલા તેમનાથી પ્રસન્ન થયા. અને જે લોકો તેમના ઉપદેશોની અવગણના કરતા, તેમના માટે આસ્માનથી વિનાસના ચૂકાદા કરવામાં આવતા.

રસૂલોનું શિક્ષણ :

એક પછી એક નબી અને રસૂલ આવતા રહ્યા. તેમના ધર્મનો આધાર-સ્તંભ એક રહેતો. તેઓ એક ધર્મની તરફ બોલાવતા કે એકને સ્વીકારો, કોઈને પણ તેના વ્યક્તિત્વ અને ગુણોમાં ભાગીદાર ન બનાવો, તેની પૂજામાં કોઈને ભાગીદાર ન કરો, તેના બધા રસૂલોને સાચા જાણો, તેના ફરિશ્તાઓ (દૂતો)ને જે તેની પવિત્ર મખ્લૂક છે, ન ખાય છે, ન પીએ છે, દરેક કાર્યમાં માલિકની આજ્ઞાપાલન કરે છે, સાચા જાણો. તેણે પોતાના ફરિશ્તાના માધ્યમથી જે વાણી મોકલી અથવા ગ્રંથ ઉતાર્યા છે, તે બધાને સાચા માનો. મૃત્યુ પછી બીજીવાર જીવન મેળવીને પોતાના સારા-નરસા કાર્યોનો બદલો મેળવવાનો છે તેના પર શ્રધ્ધા રાખો. અને આ પણ માનો કે, ભાગ્ય સારું છે કે બુરું, તે માલિક તરફથી છે અને હું આ સમયે જે શરીઅત (ધાર્મિક કાનૂન) અને જીવન ગુજારવાનો તરીકો લઈને આવ્યો છું, એનું પાલન કરો.

અલ્લાહપાકના જેટલા નબી અને રસૂલ આવ્યા, બધા સાચા હતા. અને તેમના પર જે ધાર્મિક ગ્રંથ ઉતર્યા તે બધા સાચા હતા. તે બધા પર આપણું ઈમાન (શ્રધ્ધા) છે. અને આપણે તેનામાં અંતર નથી કરતા. સત્યતાનું ત્રાજવું આ છે કે, જેમણે એકને માનવાની તરફ આમંત્રિત કર્યા હોય, અને જેમના શિક્ષણમાં એક માલિકને ત્યજીને બીજાની પૂજા કરવાની અથવા પોતે તેમની પૂજા કરવાની વાત ન હોય, જે મહાપુરૂષોને ત્યાં મૂર્તિપૂજા અથવા અનેકેશ્વરવાદનું શિક્ષણ હોય, તે રસૂલ નથી અથવા

તેમના શિક્ષણમાં અદલ-બદલ થઈ ગયું છે. હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) પૂર્વેના તમામ (બધા) રસૂલોના શિક્ષણમાં ફેરબદલી કરી નાંખવામાં આવી છે. અને અમુક ગ્રંથોને પણ બદલી નાંખવામાં આવ્યા છે.

અંતિમ પયગમ્બર હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) :

આ એક મોંઘેરું સત્ય છે કે, દરેક આવવાવાળા રસૂલ અને નબી દ્વારા અને તેમના ગ્રંથો દ્વારા એક છેલ્લા નબીની ભવિષ્યવાણી અપાઈ છે. અને આ કહેવામાં આવ્યું છે કે, તેમના આવ્યા પછી અને તેમને જાણી લીધા પછી બધા પ્રાચીન કાનૂનો ત્યજીને તેમની વાત માનવી જોઈએ અને તેમના દ્વારા લાવવામાં આવેલા ગ્રંથ અને ધર્મ પર ચાલવું જોઈએ. આ પણ ઈસ્લામની સત્યતાનું પ્રમાણ છે કે, ગ્રંથોમાં અત્યંત ફેરબદલીના પછી પણ તે માલિકે છેલ્લા રસૂલ આવવાની ખબરને બદલવા ન દીધી. જેથી કોઈ આ નહીં કહી શકે કે અમને ખબર ન હતી. વેદોમાં તેનું નામ નરાશંસ, પ્રાચીન ગ્રંથોમાં કલ્કિ અવતાર, બાઈબલમાં ફારકલીટ અને બૌદ્ધ ગ્રંથોમાં છેલ્લે બુદ્ધ વગેરે લખવામાં આવ્યું છે.

આ ધાર્મિક ગ્રંથોમાં હઝ. મુહમ્મદ (સલ.)નું જન્મ સ્થાન, જન્મ તિથિ, સમય અને ઘણા વાસ્તવિક લક્ષણ પહેલાથી બતાવવામાં આવ્યા હતા.

હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)નો જીવન પરિચય :

આજથી લગભગ સાડા ચૌદસો વર્ષ પહેલાં અંતિમ નબી હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)એ સાઉદી અરબિયહના મક્કા શરીફમાં જન્મ લીધો. તેમના કેટલાક માસ પહેલા તેમના પિતાનું અવસાન થયું હતું. માતા પણ બહુ વધારે જીવિત ન રહ્યા. પહેલા દાદાએ અને તેમના અવસાન પછી કાકાએ તેમની પરવરિશ કરી. સંસારમાં સૌથી જુદા આ મનુષ્ય આખા મક્કા નગરની આંખોનો તારો બની ગયા. જેમ જેમ તેઓ મોટા થતા ગયા તેમની સાથે લોકોનો પ્રેમ વધતો ગયો. આપને સાચા અને ઈમાનદાર કહેવા લાગ્યા. લોકો પોતાની કિંમતી વસ્તુઓ આપની પાસે રાખતા. પોતાના પરસ્પરના ઝઘડાઓનો ચૂકાદો કરાવતા. કઅબા, જે મક્કા શરીફમાં

અલ્લાહપાકનું પવિત્ર ઘર છે, તેને બીજીવાર બનાવવામાં આવી રહ્યું હતું, તેની એક દીવાલના ખૂણામાં એક પવિત્ર પથ્થર છે, જ્યારે તેના સ્થાન પર સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો તો તેની પવિત્રતાને કારણે મક્કાના બધા જ વંશજો અને સરદારોની ઈચ્છા હતી કે, આ પવિત્ર પથ્થર સ્થાપિત કરવાનો અધિકાર તેમને જ મળે. એના માટે તલવારો નીકળી આવી. ત્યારે જ એક બુધ્ધિવાન મનુષ્યે નિર્ણય કર્યો કે, જે સૌથી પહેલો મનુષ્ય અહીં કઅબામાં આવશે, તે જ તેનો ચૂકાદો લાવશે. બધા જ તૈયાર થઈ ગયા. તે દિવસે સૌથી પહેલા આવવાવાળા હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) હતા. બધા જ એકી અવાજે બોલ્યા : વાહ, વાહ ! અમારી વચ્ચે સાચો અને ઈમાનદાર આદમી આવી ગયો છે, અમે બધા ખુશ છીએ.

હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)એ એક ચાદર બિછાવી અને તેમાં તે પથ્થર મૂકીને કહ્યું કે, દરેક કુટુંબનો સરદાર ચાદરનો એક કિનારો (છેડો) પકડીને ઉઠાવે. જ્યારે પથ્થર દીવાલ સુધી પહોંચી ગયો તો પોતે પોતાના હાથ-પેડી તેના સ્થાન ઉપર મૂકી દીધો. અને આ મોટી લડાઈ સમાપ્ત કરાવી દીધી.

આવી જ રીતે લોકો આપને દરેક કાર્યમાં આગળ રાખતા હતા. તેઓ યાત્રા પર જવા નીકળતા, તો લોકો વ્યાકુળ થઈ જતા અને જ્યારે તેઓ પાછા ફરતા, તો આપને મળીને જોર જોરથી રડવા લાગતા.

તે દિવસોમાં ત્યાં અલ્લાહપાકના ઘર કઅબામાં ૩૬૦ દેવી-દેવતાઓની મૂર્તિઓ રાખેલી હતી. આખા અરબ દેશમાં ઉંચ-નીચ, ધૂત-અધૂત, સ્ત્રી પર અત્યાચાર, શરાબ, જુગાર, વ્યાજ, લડાઈ, બળાત્કાર જેવી ન જાણે કેટલી ખરાબીઓ વિસ્તરેલી હતી.

જ્યારે હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) ૪૦ વર્ષના થયા, તો અલ્લાહપાકે પોતાના ફરિશ્તાઓના માધ્યમથી આપની ઉપર કુર્આન શરીફ ઉતારવાનો આરંભ કર્યો. અને આપને રસૂલ બનાવવાનો મુબારક સંદેશો અને લોકોને એક અલ્લાહ (એકેશ્વરવાદ) તરફ બોલાવવાની જવાબદારી સોંપી.

સત્યનો અવાજ :

હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)એ એક પહાડના શિખર ઉપર ચઢીને એક અવાજ આપ્યો. લોકો આ અવાજ પર તૂટી પડ્યા. એટલા માટે કે આ એક સાચા ઈમાનદાર માણસનો અવાજ હતો. આપે પ્રશ્ન કર્યો : જો હું તમને એમ કહું કે, આ પહાડની પાછળથી એક વિશાળ લશ્કર આવી રહ્યું છે, અને તમારા ઉપર હુમલો કરવાનો છે, તો શું તમે વિશ્વાસ કરશો ? બધાએ એકી અવાજે કહ્યું કે, તમારી વાત પર કોણ વિશ્વાસ નહીં કરશે. તમે કદી જૂઠું બોલતા નથી અને પહાડની ચોટી પરથી બીજી તરફ જોઈ પણ રહ્યા છો. એ પછી તેમણે લોકોને ઈસ્લામની તરફ બોલાવ્યા, મૂર્તિ પૂજાથી રોક્યા અને મૃત્યુ પછીની નર્કની આગથી ડરાવ્યા.

મનુષ્યની એક કમજોરી (દુર્બળતા) :

મનુષ્યની આ એક કમજોરી છે કે, તે પોતાના પૂર્વજોની ખોટી વાતોને પણ અંધશ્રદ્ધામાં સ્વીકારતો ચાલ્યો જાય છે. મનુષ્યની બુદ્ધિ અને દલીલો ઈન્કાર છતાં પણ મનુષ્ય પૂર્વજોની વાતો પર જામેલો રહે છે. અને તેની વિરૂદ્ધ કરવું તો શું, સાંભળવા પણ ઈચ્છતો નથી.

અડચણો અને કસોટીઓ :

આ જ કારણ હતું કે, ચાલીસ વર્ષની આયુ સુધી આપનો આદર કરવા, સાચા જાણવા અને સ્વીકારવા છતાં મક્કાના લોકો આપની શિખામણોના શત્રુ થઈ ગયા. આપ જેટલા વધારે લોકોને સત્યતા તરફ બોલાવતા, લોકો એટલી જ વધારે દુશ્મની (શત્રુતા) કરતા. જ્યારે કેટલાક લોકો ઈમાનવાળાઓને પરેશાન કરતા, મારતા અને અગ્નિ પર સુવાડી દેતા, ગળામાં રસ્સો નાખીને ઘસીટતા અને તેમના પર પથ્થરમારો કરતા, પરંતુ આપ બધા માટે અલ્લાહ તઆલાથી પ્રાર્થના કરતા. કોઈથી બદલો ન લેતા. આખી આખી રાત એમના માટે માલિકથી હિદાયતની પ્રાર્થના કરતા. એક વખતે મક્કાના લોકોથી નિરાશ થઈને તાઈફ નગર તરફ ગયા. ત્યાંના લોકોએ મહાપુરૂષનો અનાદર કર્યો અને એમની પાછળ છોકરાઓ લગાવી દીધા, જેથી લોહી વહેવા લાગ્યું. તકલીફ (પરેશાની)ના લીધે આપ ક્યાંક બેસી

જતા, તો તે છોકરાઓ એમને પાછા ઉભા કરી દેતા અને ફરી મારતા. આ હાલતમાં તે નગરથી બહાર નીકળ્યા અને એક સ્થાન ઉપર જઈને બેસી ગયા. આપે એમને શ્રાપ નહીં આપ્યો, પરંતુ પોતાના માલિકથી પ્રાર્થના કરી કે, અય માલિક ! એમને સમજણ આપ, તેઓ જાણતા નથી. તેમણે આ પવિત્ર સંદેશ અને ઈશ વાણી પહોંચાડવા માટે પોતાનું પવિત્ર નગર મક્કા શરીફ છોડવું પડ્યું. પછી તેઓ પોતાના નગરથી મદીના શરીફમાં ચાલ્યા ગયા. ત્યાં પણ મક્કાવાળાઓ વિરોધી ટુકડીઓ બનાવીને વારંવાર તેમનાથી લડતા ગયા.

સત્યનો વિજય :

સત્યનો હંમેશા વિજય થાય છે, તે અહીં પણ થયો. વર્ષોના સખત પરિશ્રમ પછી આપ બધા પર વિજયી થયા. અને સત્ય માર્ગ તરફ આપના નિઃસ્વાર્થ નિમંત્રણે આખા અરબ દેશને ઈસ્લામની શીતળ છાયામાં ઉભો કરી દીધો. અને પુરી દુનિયામાં એક ક્રાંતિ આવી ગઈ. મૂર્તિપૂજા બંધ થઈ, ઉંચ-નીચ પૂરી થઈ ગઈ અને બધા લોકો એક અલ્લાહપાકને માનવાવાળા અને એક અલ્લાહપાકની ઈબાદત (પૂજા) કરવાવાળા થઈ ગયા.

આખરી (છેલ્લી) વસીયત (ઈચ્છા) :

પોતાના મૃત્યુના કેટલાક માસ પહેલા આપે લગભગ સવા લાખ લોકોની સાથે હજજ કરી અને બધા લોકોને છેલ્લી વસીયત કરી. જેમાં આપે આ પણ કહ્યું કે, લોકો ! તમારાથી મૃત્યુ પછી જ્યારે કાર્યોની પૂછપરછ થશે ત્યારે મારા વિશે પણ પૂછવામાં આવશે કે, શું મેં અલ્લાહપાકનો ધર્મ અને તે સત્યતા લોકો સુધી પહોંચાડી ? બધાએ કહ્યું : નિઃસંકોચ, તમે પહોંચાડી ચૂક્યા છો. આપે આકાશની તરફ આંગળી ઉઠાવી અને ત્રણવાર કહ્યું : અય અલ્લાહપાક ! તમે ગવાહ (સાક્ષી) રહેજો, અય અલ્લાહપાક ! તમે ગવાહ રહેજો, અય અલ્લાહપાક ! તમે ગવાહ રહેજો. એ પછી આપે લોકોથી કહ્યું કે, આ સાચો ધર્મ જેમના સુધી પહોંચી ચૂક્યો છે, તે એમની પાસે પહોંચાડે, જેમની પાસે નથી પહોંચ્યો.

આપે આ પણ જાણ કરી કે, હું છેલ્લો રસૂલ છું. હવે મારા પછી કોઈ રસૂલ નહીં આવશે. હું જ એ અંતિમ (આખરી) ઋષિ, નરાશંસ અને કલ્કિ અવતાર છું, જેની તમે પ્રતિક્ષા કરતા હતા. અને જેના વિશે તમે બધું જાણો છો.

કુર્આને કરીમમાં છે : “જે લોકોને અમે કિતાબ (પુસ્તક) આપી છે, તે આ (પયગમ્બર હઝરત મુહમ્મદ સલ.)ને જાણે છે, જેવા પોતાના દીકરાઓને જાણે છે. હા, નિઃસંકોચ તેમનામાં એક ટુકડી હકને છુપાવે છે.” (સૂરએ અલ બકરહ : ૧૪૭)

દરેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય :

હવે કયામત સુધી આવવાવાળા દરેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે અને તેની ધાર્મિક અને ઈન્સાની જવાબદારી છે કે, તે એકમાત્ર માલિકની પૂજા કરે, તેની સાથે કોઈને ભાગીદાર ન બનાવે અને ન સ્વીકારે. અને તેના છેલ્લા રસૂલ હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)ને સાચા જાણે. અને તેમના દ્વારા લાવવામાં આવેલા ધર્મને અને તેમના જીવન ગુજારવાના તરીકાનું પાલન કરે. ઈસ્લામમાં આને ઈમાન કહેવામાં આવ્યું છે. આના વગર મરવા પછી હંમેશને માટે નર્કમાં બળવું પડશે.

* કાફિર શબ્દની યોખવટ *

“કાફિર” એ અરબી ભાષાનો શબ્દ છે. અરબી ભાષાની આધારભૂત ડિક્શનરીઓમાં તેનો ભાવાર્થ છુપાવવું-સંતાડવું અને આવરણ નાંખવું થાય છે. એટલા જ માટે રાત માટે પણ કાફિર શબ્દ વપરાય છે. કારણકે તે પણ અંધકારમાં લોકોને છુપાવે છે. ખેડૂત માટે પણ ‘કાફિર’ શબ્દ પ્રયોજાયો છે. કારણકે તે પણ જમીનની અંદર બીજને સંતાડે છે. સમુદ્ર તથા અંધકારમય વાદળો માટે પણ કાફિર શબ્દ વપરાયો છે. કોઈ વસ્તુ સંતાડવા માટે પણ કાફિર શબ્દ વપરાયો છે. જેમકે અરબ લોકો પોતાના હથિયાર કપડાંમાં સંતાડતા હતા. તેના માટે એક વાક્ય પ્રચલિત હતું : کفر درعه بثوبه [મુફરદાતુલ્કુર્આન : પેજ-૫૫૯, ભાગ-૨, અલ્કામૂસુલ્મુહીત : પેજ-૬૦૫] એ જ પ્રમાણે

ઉપકાર કરનારના ઉપકારને ભૂલી જનાર માટે પણ ‘કાફિર’ શબ્દ વપરાય છે. કુર્આન શરીફમાં પણ ઉપકાર ભૂલી જનાર માટે કાફિર શબ્દ વપરાયો છે. [મુફરદાતુલ્કુર્આન : પેજ-૫૫૯, ભાગ-૨, જમ્હરતુલ્લુગત : પેજ-૪૧૦, ભાગ-૨, લિસાનુલ્અરબ : પેજ-૧૪૪, ભાગ-૫]

વિશ્વની દરેક ભાષાઓમાં એક શબ્દનો એક અસલ અર્થ હોય છે. અને તેનાથી અલગ અલગ પ્રકારના સંબંધોને લઈ તેના વિભિન્ન અર્થો થાય છે. માટે અલ્લાહપાકના અપાર એહસાનો ઉપકારોને માનવી ભૂલી જઈ બીજાને પોતાનો સર્જનહાર-માલિક સમજે અથવા તેની સાથે સર્જનહાર જેવો વર્તાવ કરે, તો તેને માટે પણ અરબીમાં ‘કાફિર’ શબ્દ વપરાયો છે.

યહુદી વિદ્વાનોને સંબોધતા કુર્આન ૭૧ માં લે કે لا تكونوا أول كافرين وهم بالآخرة هم كافرون ومن كفر فإن الله غنى عن العالمين [સૂ. બકરહ-૪૧] “તમો ઈસ્લામના સૌથી પહેલા ઈન્કાર કરનાર (કાફિર) ન બનો.” એ જ પ્રમાણે હજજનું ફત્વો હોવાનું આખિર કાના જે તેને ફત્વો ન માને તેને પણ કફરના શબ્દથી યાદ કર્યો : انى كفرت بما أشركتمنى من قبل : [આલે ઈમ્માન : ૯૭] એ જ પ્રમાણે મક્કા મુકર્રમહના મૂર્તિપૂજકો આખિરત (પરલોક)ની સજા અને બદલાનો ઈન્કાર કરતા હતા. તેમના ઈન્કારને કુર્આન શરીફમાં કાફિરના શબ્દથી પ્રયોજ્યો : ولما جائهم الحق قالوا : [સૂરએ યૂસુફ : ૩૬] આ બધી જ આયતોમાં કુફ્રનો અર્થ ‘ઈન્કાર કરવો અને ન માનવો’ થાય છે. એક આયતમાં છે કે, જ્યારે નર્કવાસીઓ (દોઝખીઓ) શયતાન ઉપર ગુસ્સે થશે તો શયતાન તેમના જવાબમાં ચતુરાઈથી કહેશે કે, તમે જે બીજા લોકોને અલ્લાહપાક સાથે ભાગીદાર માન્યા, તેનો હું ઈન્કાર કરું છું. هذا سحروانا به كافرون [સૂરહ ઈબ્રાહીમ : ૨૨] આ આયતમાં શયતાનના ઈન્કાર માટે કુફ્રનો શબ્દ વપરાયો છે.

એ જ પ્રમાણે હઝરત મૂસા અલયહિસ્સલામે ઈજીપ્તવાસીઓને અદ્વાહ તઆલાનો પયગામ પહોંચાડ્યો, તેના જવાબમાં ઈજીપ્તવાસીઓએ આપના પયગામને માનવાનો ઈન્કાર કરી તેને જાદુથી સંબોધ્યો. અને કહ્યું કે,

انا بما أرسلتم به كافرون (૬૧-૬૨) છે. ولوقال لذي "يا كافر" يائثم ان شق عليه [સૂ. ખૂબરૂક-૩૦]

એ જ રીતે મક્કા મુકર્રમહના કાફિરો જેમને સૌપ્રથમ કુર્આન શરીફમાં સંબોધવામાં આવ્યા. અને કાફિરનો શબ્દ પણ તેમના માટે વાપરવામાં આવ્યો હતો. તે મક્કાવાસીઓ પોતે પણ પોતાના માટે કાફિરનો શબ્દ વાપરતા હતા. જેમકે એક આયતમાં છે : (الاشباه والنظائر ج ٢/ص ٢٥٧) [સૂ. ખૂબરૂક-૨૪] અર્થાત્ હમો તમારી ઇસ્લામની દઅવતના ઈન્કારી છીએ.

આ આયત ‘કાફિર’ શબ્દ ઉપર વાંધો ઉઠાવનારા લોકોને ચોંકાવનારી છે. આ આયતમાં કુર્આન તેમના માટે કાફિરનો શબ્દ નથી વાપરતું, બલ્કે તે લોકો પોતાના માટે કાફિરનો શબ્દ સ્વજાતે વાપરે છે. જો એ અપમાદ નજનક ગાળ હોતે તો કોણ બેવકૂફ છે, જે પોતાના માટે અપમાનજનક શબ્દ ઘમંડ સાથે વાપરે. જ્યારે કે મક્કાવાસીઓએ આ જવાબ ઘમંડ અને ફખ્રના મોકાસર વાપર્યો હતો. એ જ પ્રમાણે ઉપરની આયતોમાં ઈજ્જતવાસીઓ તથા શયતાન પણ પોતાના માટે આ શબ્દ દલીલરૂપી વાક્યમાં વાપરી રહ્યા છે.

અને સૌથી વધુ ગળે ઉતરતી વાત તો એ છે કે, જ્યારે કુર્આન શરીફની આયતો નાઝિલ થઈ રહી હતી, ત્યારે મક્કાવાળાઓ તેના જવાબમાં કોઈ ન કોઈ આક્ષેપ કે ટીપ્પણી કરતા હતા. પરંતુ કદી પણ તેમણે કાફિર શબ્દ વિશે વાંધો ઉઠાવ્યો નથી. ત્રેવીસ (૨૩) વર્ષો સુધી લગાતાર કુર્આન શરીફ ઉતરતુ રહ્યું. અને કુર્આન શ.માં આ કુફ તથા કાફિરનો શબ્દ કુલ ચારસો ચોરાણુ (૪૮૪) વખત વપરાયો છે. છતાં એક વખત પણ તેનો વિરોધ ન કરવો, બલ્કે કુર્આન અને ઇસ્લામનો ઈન્કાર કરી પોતાના માટે કાફિર શબ્દ ઘમંડથી ઉચ્ચારવો એ વાતની દલીલ છે કે, તે પોતે પોતાની માતૃભાષાના શબ્દપ્રયોગોને સારી રીતે જાણતા હતા. અને પોતે મોકાસર તેનો પ્રયોગ પણ કરતા હતા.

ઉપરોક્ત કુર્આનિક હવાલાઓથી માલુમ પડે છે કે, “કાફિર” શબ્દ કોઈપણ રીતે અપમાનજનક શબ્દ નથી, બલ્કે ગુણવાચક શબ્દ છે. છતાં ઉલમાએ કિરામે

લખ્યું છે કે, જો કોઈને ‘કાફિર’ શબ્દના સંબોધનથી તકલીફ પહોંચતી હોય તો તેને એ પ્રમાણે સંબોધવામાં ન આવે. અને જો તે છતાં સંબોધશે, તો ગુનેહગાર થશે.

પરંતુ આ માનવી તરફથી માનવીને સંબોધન બાબત છે. જ્યાં સુધી કુર્આન શરીફમાં તેનો પ્રયોગ થયો છે, તો તે માનવી તરફથી સંબોધન નથી, બલ્કે સર્વશક્તિમાન અને મહા ઉપકારક અલ્લાહપાકના તરફથી પોતાના તે બંદાઓને સંબોધન છે. જેમને તેણે પયદા કર્યા, નિર્જીવથી સજીવ બનઢાવ્યા. અને માંના પેટથી લઈ કબરના પેટ સુધી તેમની સઘળી જરૂરતો પૂરી પાડી. ધરતી, આકાશ, પાણી, હવા, નદી, ઝરણા અને સમુદ્રો, ફુલછોડ અને વનસ્પતિ, પશુ-પંખીઓ, જંગલો, પહાડો, રાત-દિવસ, સૂર્ય-ચંદ્ર વગેરેને તેમની સેવા માટે ખડે પગે રાખ્યા છે.

માનવીના સર્જન વિશે વર્ણન કરતા ફરમાવ્યું કે, “ધિક્કાર છે માનવી ઉપર, સત્યનો કેવો કટ્ટર ઈન્કાર કરનારો છે. અલ્લાહપાકે તેને કઈ વસ્તુમાંથી પેદા કર્યો છે. વિર્યના એક બિંદુમાંથી અલ્લાહપાકે તેને પેદા કર્યો છે. પછી તેની તકદીર બનાવી, પછી તેના માટે જીવનમાર્ગ સરળ બનાવ્યો, પછી તેને મૃત્યુ આપ્યું, અને કબરમાં પહોંચાડ્યો. પછી જ્યારે ઈચ્છે ત્યારે તેને ફરી ઉભો કરી દે. કદાપી નહી, તેણે તે ફરજ અદા નથી કરી, જેનો તેને અલ્લાહપાકે આદેશ આપ્યો હતો. [૮૦:૧૭-૨૩]

બધા જ ધર્મોમાં અન્યધર્મીઓ માટે અલગ અલગ શબ્દ વપરાયો છે. યહૂદી અને ખ્રિસ્તી ધાર્મિક પુસ્તકોમાં અન્યધર્મીઓ માટે અલગ શબ્દો વપરાયા છે. હિંદુ ધાર્મિક પુસ્તકોમાં અન્યધર્મીઓ માટે મલચ્છ અને ચંડાલના શબ્દો જે ભાષાક્રિય દ્રષ્ટિએ અપમાનજનક છે, તે વપરાયા છે. છતાં મુસ્લિમો આ શબ્દો ઉપર વાંધો ઉઠાવતા નથી.

કોઈ અકીદા અને માન્યતાની દ્રષ્ટિએ પોતાને એક સર્વશક્તિમાન અલ્લાહપાકનો ફરમાંબરદાર અને આજ્ઞાંકિત નથી માનતો, તેને ‘કાફિર’ની જગ્યાએ જબરદસ્તી મુસ્લિમ કહેવો કોઈપણ રીતે યોગ્ય નથી. જેમકે એક વ્યક્તિ પોતાને હિંદુ માન્યતાઓ-શ્રદ્ધાઓ પ્રમાણે હિંદુ કહેવા તૈયાર ન હોય છતાં તેને જબરદસ્તી હિંદુ કહી શકતા નથી. ચાહે અમુક હિંદુ ભાઈઓ

શિખો અને જૈનોને હિંદુ કહે છે જ્યારે કે શિખો અને જૈનો પોતાને હિંદુ કહેવાનો ઈન્કાર કરે છે.

કુર્આન શરીફ અને વિજ્ઞાન વચ્ચે દલીલોની સમાનતા :

ડૉ. મોરીસ બોકાઈ (Dr. Maurice Bucaille) ફ્રાન્સના એક ખ્રિસ્તી કુટુંબમાં પેદા થયા. તેમણે કુર્આન શ. અને વિજ્ઞાન વિષે એક પુસ્તક લખ્યું, *"THE BIBLE, THE QUR'AN AND SCIENCE"*. જેમાં ડૉ. મોરીસે સાબિત કર્યું છે કે વિજ્ઞાન વિશે કુર્આન શ.ના બયાનો અને વિવરણો આશ્ચર્યજનક રીતે આધુનિક જાણકારીના અનુરૂપ છે. કુર્આન શરીફ જો કે વૈજ્ઞાનિક યુગથી ઘણા પહેલા ઉતર્યું, પરંતુ પાછલા યુગમાં જાહેર થનાર બધી જ વાસ્તવિક હકીકતો, તથ્યો, પ્રયોગો, જાણકારીઓ અને તેમના વૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણોનું તેમાં સચોટ વર્ણન હોવું આ વાતની સ્પષ્ટ સાબિતી છે કે, કુર્આન શરીફ એક મહાન શક્તિશાળી અને મહાન જાણકાર ખુદાતઆલા તરફથી છે. તે કોઈ માનવકૃતિ નથી.

ડૉ. મોરીસનું બીજું પુસ્તક (*WHAT IS THE ORIGIN OF MAN*) જેમાં ગર્ભાશયમાં શિશુના વિકાસવૃદ્ધિ વિશેની વિગતવાર માહિતી છે. જે ડૉ. મોરીસનો ખાસ વિષય છે. આ પુસ્તકમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે, શિશુ ના ગર્ભાશયમાં વિકાસના તબક્કા વિશે કુર્આન શ.ના કથનો અને માહિતીઓ વૈજ્ઞાનિક જાણકારીના આધુનિક બિલકુલ અનુરૂપ છે. જ્યારે કે આ વિશેની માહિતી વૈજ્ઞાનિકોને વીસમી સદીમાં જ પ્રાપ્ત થઈ. પોતાના આ બીજા પુસ્તકમાં ડૉ. મોરીસ જણાવે છે કે મને ફ્રાન્સમાં બતાવવામાં આવ્યું કે કુર્આન શરીફ હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)નું લખેલ પુસ્તક છે. જે તેમણે બાઈબલમાં અમુક સુધારા-વધારા કરી તૈયાર કર્યું છે. આ પ્રકારની માહિતી અનુસાર હું સમજતો હતો કે “બાઈબલ”માં જે વૈજ્ઞાનિક ભૂલો (*Scientific Errors*) છે, તે કુર્આન શ.માં પણ ચોક્કસ હોવી જોઈએ. બીજી વાત એ કે હઝરત મુહમ્મદ(સલ.)ઉપર ઉતરનાર વહીનો સમય ૬૧૦ ઈ.સ. થી ૬૩૨ ઈ.સ. સુધીનો છે. આ તે યુગ છે, જ્યારે પૂર્વ પશ્ચિમ બધે જ અભણતાવાળી અંધકારિક ધારણાઓ, શ્રદ્ધાઓ અને ભાવનાઓ (*Scientific Obscurantism*)

છવાયેલી હતી. આને લઈ કુર્આન શ.માં પણ તે અભણતાવાળી અંધકારિક ભાવનાઓની અસર હોવી જરૂરી છે.

પરંતુ અમુક પ્રયોગો અને અનુભવો દરમ્યાન ડૉ. મોરીસને ખબર પડી કે કુર્આન શરીફ અને બાઈબલના બયાનો તથા વિવેચનોમાં અમુક બાબતોમાં એકમત હોવા છતાં કુર્આન શ. ઘણી જ ચીવટ અને ચોક્કસાઈથી વર્ણન કરે છે, અને પોતાને તે પ્રકારની વૈજ્ઞાનિક ભૂલોથી દૂર રાખે છે, જે પ્રકારની ભૂલો બાઈબલમાં મોજૂદ છે. તો એમની જિજ્ઞાસામાં વધારો થયો. આ પ્રમાણે વાંચન અનુભવ પછી ડૉ. મોરીસે કુર્આન શરીફને અરબી ભાષામાં જ સમજવા માટે પચાસ વર્ષની ઉંમરે અરબી ભાષા શીખી, તો આ પ્રમાણેની ઘણી બાબતો જાણવા મળી. હવે તેમને આ વિચાર વારંવાર સતાવ્યા કર્યો કે, જો હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)એ કુર્આન શરીફને બાઈબલની મદદથી સમયની માંગ પ્રમાણે તૈયાર કર્યું હોય, તો પછી કયા કારણો અને પરિબળોથી કુર્આન શરીફ તે બધી જ વૈજ્ઞાનિક ભૂલોથી પોતાને બચાવી લે છે, જેનું બાઈબલમાં વર્ણન છે? અને બાઈબલ પોતાને તે ભૂલોથી બચાવી ન શક્યું? બાઈબલમાં આ પ્રકારની ઘણી ભૂલો છે જેનો સ્વીકાર કરતા (*Jean Guilton*એ લખ્યું હતું કે બાઈબલની વૈજ્ઞાનિક ભૂલો એ માનવ ભૂલો છે, કારણ કે તે વખતે માનવી વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટીએ એક બાળક સમાન હતો. ડૉ. મોરીસ આગળ લખે છે, આવા સંજોગોમાં હઝરત મુહમ્મદ(સલ.) માટે કેવી રીતે શક્ય હતું કે તે કુર્આન શરીફ સંપાદન કરતી વખતે બાઈબલ અને પોતાના યુગની વૈજ્ઞાનિક ભૂલોથી કુર્આન શરીફને બચાવે તથા તેમાંથી આ વૈજ્ઞાનિક ભૂલો કાઢી નાંખી એવી અપવાદરૂપ કિતાબ તૈયાર કરે જેમાં એક પણ ભૂલ ન હોય ?

ડૉ. મોરીસ લખે છે કે આ બધી સત્ય અને નક્કર હકીકતો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં આ બાબત દર્શાવે છે કે કુર્આન શરીફ હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)નું લખેલ પુસ્તક નથી. જ્ઞાન-વિજ્ઞાનનો ઈતિહાસ દર્શાવે છે કે કુર્આન શરીફમાં આ પ્રકારની અભણતા અને અંધકારમય વાતોનું ન હોવું કોઈ માનવજ્ઞાનના પરિણામ અને ફળસ્વરૂપે નથી.

ડો. મોરીસ બોકાઈનું પુસ્તક બાઈબલ, કુર્આન અને વિજ્ઞાન :

કુર્આન શરીફ અને નવા કરાર, જુના કરાર (બાઈબલ) વિષે ચર્ચા કરતા ડો. મોરીસ લખે છે કે બદકિસ્મતીથી બાઈબલોના લેખકોના તે બયાનોના જે તેમણે બાઈબલોમાં લખ્યા, તેઓ તેના પોતે સાક્ષી ન હતા. તે ફક્ત ભાષાં તરકર્તા હતા. તેમણે યહુદી, ખ્રિસ્તી સપ્રંદાયોના અલગ અલગ કબીલાઓ અને જ્ઞાતિઓથી સાંભળેલ જાણકારી લોકો સમક્ષ રજૂ કરી, જેથી તે વિરોધાભાસ, અશક્યતાઓ અને અતિશયોકિતઓથી ભરપૂર છે. જ્યારે કુર્આન શરીફનો ઇતિહાસ સૈધ્ધાંતિકરૂપે આ બન્નેવ કરારોથી વિભિન્ન છે. તેનો ફેલાવો લગભગ વીસ વર્ષની મુદતમાં થયો. હઝરત જબ્રીલ (અલૈ.) દ્વારા હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) પાસે તે જ્યારે પણ પહોંચતું કે તરત મુસલમાન તેને મોઢે કરી લેતા. આ પ્રમાણે હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)ની હયાતીમાં જ તે લખાય ચુક્યું હતું. ત્યારબાદ લગાતાર પાબંદીથી સંપૂર્ણ અમાનતદારી સાથે સુ રક્ષિત કરવામાં આવ્યું. તેની ભરોસાપાત્રતામાં લેશમાત્ર શંકા નથી, જેથી તે પોતાના બયાનોમાં વિરોધીભાસોથી સંપૂર્ણ પાક છે. જ્યારે બાઈબલોમાં માનવિય સુધારા વધારાના નમુના મૌજુદ છે. જે લોકો વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી કુર્આન શરીફની સમીક્ષા કરે છે, તેમના માટે આ ઘણી ખુબીની વાત છે કે, કુર્ આન શ. વૈજ્ઞાનિક જાણકારી અને શોધખોળોથી સંપૂર્ણ અને સર્વથા સમાનતા ધરાવે છે. આવા સંજોગોમાં આ વાત તદ્દન અશક્ય અને સત્યથી વેગળી છે કે કુર્આન શરીફને હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)ના યુગની કોઈ વ્યક્તિ લખી શકે. કુર્આન શ.ની વિજ્ઞાનથી આટલી બધી સમાનતા એ વાતનું સ્પષ્ટ પ્રમાણ છે કે, તે સંપૂર્ણપણે માનવરચિત પુસ્તક માનવાની જગ્યાએ ફક્ત ખુદાઈ સંદેશ (વહી) જ સમજવામાં આવે, સાથે જ સચ્ચાઈના પ્રમાણપત્ર અને વૈજ્ઞાનિક વક્તવ્યોને લઈ કુર્આન શરીફનું વાંચન આજના યુગમાં પણ માનવસમાજ માટે એક ચેલેંજ છે. આ વિશિષ્ટતા ફક્ત કુર્આન શરીફને જ પ્રાપ્ત છે.

વાંચક બિરાદરો ! જે લોકો કુર્આન શરીફને આકાશી પુસ્તક હોવાની વૈજ્ઞાનિક દલીલો જાણવા માંગે છે, તેમણે ડો. મોરિસના આ બન્નેવ પુસ્તકોનું

તટસ્થ વાંચન કરવું જોઈએ. સાથે આ વાસ્તવિકતા પણ સ્વીકારવી રહી કે, કુર્આન શરીફ વિષયરૂપે વિજ્ઞાનનું પુસ્તક નથી. તે તો માનવસમાજની આઢ ધ્યાત્મિક (રૂહાની) સુધારણા માટે ઉતારવામાં આવ્યું છે.

પરંતુ કુર્આન શ. જે માન્યતાઓ, અકીદાઓ અને શ્રદ્ધાઓ રાખવાની પ્રેરણા, આહવાન અને દઅવત પેશ કરે છે, તેના માટે જે પ્રકૃતિક (કુદરતી) અને વાસ્તવિક નિશાનીઓને દલીલરૂપે રજૂ કરે છે, તે કુદરતી નિશાનીઓ પણ તેજ છે, જેનું અધ્યયન અને તહકીક વિજ્ઞાનમાં પણ કરવામાં આવે છે. પ્રકૃતિ (કુદરત) એ કુર્આન શરીફ અને વિજ્ઞાન બન્નેવનો વિષય છે. અલબત્ત વિજ્ઞાનમાં ફક્ત વિદ્યા અને જ્ઞાન સ્વરૂપે તેનું વર્ણન છે, જ્યારે કુર્આન શરીફમાં બોધ માટે વર્ણન છે.

કુર્આન શરીફની દલીલરૂપી નિશાનીઓનું આધુનિક વિજ્ઞાનથી આટલું બધું મળતાપણુ અને સમાનતા દર્શાવે છે, કે કુર્આન શરીફ તે મહાન અલ્લાહ તઆલાના તરફથી ઉતારેલ કિતાબ છે, જેમને બધી જ જાહેરી અને છૂપી વિદ્યાઓનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન છે. અને જેમનું વિશાળ જ્ઞાન ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળની સરહદોથી ઉપરવટ છે.

ડૉ. મોરીસના કહેવા મુજબ એક સામાન્ય અંદાજ પ્રમાણે કુર્આન શ.ની ૪૦ આયતોનો સબંધ ખગોળશાસ્ત્રથી છે, જેમાં આકાશ, સૂર્ય, ચંદ્ર તેમના ભ્રમણ, ધ્રુવ, રાત-દિવસનું લગાતાર નિયમસર આવવું-જવું, પૂર્વ અને પશ્ચિમનો સૂર્યોદય તથા સૂર્યાસ્તથી સબંધ, આકાશોની રચના, સૃષ્ટીની વિશાળતા, અંતરિક્ષ વિશેની માહિતી, ધરતી, પાણી, મહાસાગરો, ધરતીનો આકાર, ઉંચાણ-નીચાણ, પહાડો, ખડકો, વરસાદ, વિજળીની ચમક, ગાઢ જવીજ, છાયો તથા વનસ્પતિ જગતની માહિતી, જીવન આરંભ, વનસ્પતિની વૃદ્ધિ અને ઉછેરમાં નર અને માદાનું હોવું, પશુ જગતનું વર્ણન, મધમાખી, પક્ષીઓ, કરોડીયા, પશુઓના દૂધના વિવિધ અંશોના મિશ્રણનું વર્ણન (લોહી અને છાણથી શુદ્ધ રહી), સ્ત્રીના ગર્ભાશયમાં બાળકનો તબક્કાવાર ઉછેર, પુરૂષના વિર્યની પ્રારંભિક માહિતી, માસિક અવસ્થાના નિયમો, તલાક પામેલ

સ્ત્રીઓની ઈદત વિશેના કાયદાઓ વગેરે આધુનિક વિજ્ઞાનથી વધુ નજીક છે.

પવિત્ર કુર્આન શરીફ વિજ્ઞાન ઉપર જીત મેળવે છે :

પવિત્ર કુર્આન શરીફ પોતાના સમયથી તેરસો (૧૩૦૦) વર્ષ આગળ.
(સીટીઝન કેનેડા-૨૨/૧૧/૧૯૮૪)

આ પ્રમાણે કેનેડા તથા ભારતના પ્રથમ ક્ષેત્રના અંગ્રેજી ન્યુઝ પેપરોના શિર્ષક અને હેડિંગ વાંચી આપ અચરજમાં પડી જશો, પરંતુ આ એક નક્કર હકીકત અને વાસ્તવિકતા છે. એની વિગત આમ છે કે, કેનેડાની ટોરેન્ટો યુનિવર્સિટીના અંગશાસ્ત્ર વિભાગના ચેરમેન તથા ત્યાંના યુનાઈટેડ ચર્ચના મેમ્બર ડૉ. કેથમોર જે સ્ત્રીના ગર્ભાશય અને શિશુ વિષે બહોળુ જ્ઞાન ધરાવે છે. જેમના અભ્યાસનું તારણ ડૉ. રોબર્ટ એડર્ડ (કેમ્બ્રિજ યુનિ.ના પ્રથમ ટેસ્ટ ટ્યુબ બેબીના સર્જન)થી પણ ઘણુ મળતુ આવે છે. બલ્કે ડૉ. એડર્ડ પણ ડૉ. કેથમોરના આ તારણોને પોતાના આધુનિક સંશોધનને આધારે સાચા ઠેરાવ્યા છે.

આ બન્નેવ ડોક્ટરો સાથે બીજા બે ડોક્ટરો ડૉ. ટી. વી. એન પ્રસાદ અને ડૉ. માર્શલ જોન્સન આ ચારેવ કુશળ અને પ્રખ્યાત ડોક્ટરોને જીદહની ક્રીંગ અ.અઝીઝ યુનિવર્સિટી તરફથી કુર્આન શ.ની અમુક આયતોની વૈજ્ઞાનિક પરિભાષામાં છણાવટ કરવા માટે આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું. તેમના સમક્ષ ઘણી આયતોના અંગ્રેજી ભાષાંતરો રજૂ કરી રિસર્ચ કરવા જણાવવામાં આવ્યું .

(૧) અમે ઈન્સાનને માટીના સત્વથી બનાવ્યો છે, પછી અમે તેને વિર્યબિંદુ બનાવીને એક સુરક્ષિત સ્થાન (ગર્ભાશય)માં રાખ્યો, પછી તે વિર્યબિંદુને જામેલુ લોહી બનાવ્યું, ફરી તે જામેલા લોહીથી માંસનો લોચો બનઢાવ્યો, ફરી તે લોચા(ના અમુક ભાગ)થી હાડકાં બનાવ્યા, ફરી તે હાડકાં ઉપર માંસ ચઢાવી દીધું, ફરી અમે (તેમાં પ્રાણ નાંખી) તેને એક નવા જ સ્વરૂપમાં

બનાવી દીધો. તો અલ્લાહપાકની કેવી મોટી શાન છે, જે બધાથી બેહતર બનઢાવનાર છે. પોતાના રિસર્ચ અને તેહકીક બાદ ડૉ. કેથમોરે જે રિપોર્ટ આપ્યો તે એ છે કે, મને કુર્આન શ.ના અભ્યાસે ઘણા જ અચંબામાં નાખી દીધો. કારણ કે ગર્ભાશયમાં વિર્યના પહોંચવાના ૨૮ દિવસ સુધીના વિર્ય વિકાસ બાદ તેની લંબાઈ એક મિલીલીટરના દસમા ભાગથી વધારે નથી હોતી. તે ફક્ત આધુનિક દૂરબીનથી જ જોઈ શકાય છે. અને આ વાત સ્વિકાર્ય છે કે સત્તરમી સદી ઈસ્વીથી પહેલા શુક્ષ્મદર્શક યંત્રની શોધ થઈ ન હતી, પરંતુ જ્યારે મેં આ વિષયને લગતી આયતોનો અભ્યાસ કર્યો તો હું ઘણો જ અચંબામાં પડી ગયો કે, કુર્આન શ. સાતમી સદીમાં જે વિશ્લેષણો કર્યા છે તે આધુનિક વૈજ્ઞાનિક સંશોધનથી એટલી હદે વધુ નજીક અને સચોટ તથા સચ્ચાઈવાળા છે કે મુસ્લિમો બૌદ્ધિક રીતે યકીન કરી શકે છે કે તે અલ્લાહપાક તરફથી ઉતરેલી કિતાબ છે.

ડૉ. કેથમોર લખે છે કે મેં બાઈબલના નવા કરાર અને જુના કરારનું પણ આ વિષયે વિશ્લેષણ અને તેહકીક કરી છે પરંતુ કુર્આન શરીફની આયતઢેથી તેનો કોઈ જ સબંધ નથી.

આ ચારેય ડોક્ટરો સમક્ષ બીજી આયત અંગ્રેજી ભાષાંતર સાથે રજૂ કરવામાં આવી, જેમાં સ્ત્રીના પેટના ત્રણ અંધારામાં બાળકના વિકાસનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

(૨) તે અલ્લાહપાક તમને તમારી માતાઓના પેટ (ઉદર)માં ત્રણ અંધારો દરમ્યાન એક સ્થિતિ પછી બીજી સ્થિતિ પર (તબક્કાવાર) બનાવે છે. એ જ અલ્લાહપાક તમારો પરવરદિગાર છે, જેની બાદશાહી છે. તેના સિવાય કોઈની જ બંદગી નથી, છતાં તમે ક્યાં અવળા (માર્ગે) જાઓ છો?

ડૉ. કેથમોર ત્રણ અંધારા વિશે છણાવટ કરતા જણાવે છે કે, દઢ વિશ્વાસ સાથે સ્પષ્ટપણે કહી શકાય છે કે તેનાથી પેટની દિવાળ, ગર્ભાશયનો પડદો અને બચ્ચાદાનીના અંદરનો પાતળો ચામડી જેવો ભાગ, જેમાં બાળક વીટાયેલુ હોય છે. આ ત્રણ અંધકારમાં બાળકો વિકાસ થાય છે.

તત્ત્વોનું એકબીજામાં મિશ્રણ ન થાય ત્યાં સુધી બાળકનો જીવ વિકાસ અપ્રાપ્ત છે.

પોતાના કુર્આન શરીફ વિષેના મહાનિબંધમાં ડૉ. કેથમોર લખે છે કે મહાન વૈજ્ઞાનિક ડૉ. સ્પીલનઝીનીએ અઢારમી સદીમાં પોતાના સતત પ્રયોગો દ્વારા સાબિત કર્યું કે સ્ત્રી અને પુરુષના યૌની પ્રજનન તત્ત્વોનું એકબીજામાં મિશ્રણ ન થાય ત્યાં સુધી બાળકનો જીવ વિકાસ અપ્રાપ્ત છે.

કુર્આન શરીફ સ્પીલનઝીનીથી અગ્યારસો (૧૧૦૦) વર્ષ પહેલા મિશ્રણ વિર્યનો ઉલ્લેખ કર્યો અને બતાવ્યું કે સ્ત્રી-પુરુષના વિર્યોના મિશ્રણથી સંતાન પ્રાપ્તિ થાય છે.

ડૉ. કેથમોરનું કહેવું છે કે કુર્આન શ.ની આયતો અને હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)ના અમુક આદેશો ધર્મ અને વિજ્ઞાન દરમ્યાન વર્ષોથી ચાલતા સંઘર્ષ અને વૈમનસ્ય દૂર કરવામાં ઘણા જ સહાયરૂપ પૂરવાર થઈ શકે છે.

ભાષાઓના ઇતિહાસમાં કુર્આન શરીફનો અપવાદ :

જગતની વિવિધ ભાષાઓનો ઇતિહાસ દર્શાવે છે કે કોઈપણ ભાષાની ઉંમર પાંચસો વર્ષથી વધુ નથી હોતી. આ અરસામાં તે એટલી બધી બદલાય જાય છે કે, આવતી પેઢીઓને તે ભાષા સમજવી ઘણી મુશ્કેલ થઈ જાય છે. દા.ત. મી. જાફરે ચાસર અને વિલિયમ સેક્સપિયર અંગ્રેજી ભાષાના મહાન સાહિત્યકાર તથા કવિઓ હતા. આજે નવીન અભ્યાસક્રમમાં તેમના સાહિત્ય ભાષાંતર કર્યા બાદ ભણાવવામાં આવે છે, કારણ કે પાંચસો-સાતસો વર્ષના અંગ્રેજી શબ્દો આજના અંગ્રેજીથી ઘણા વિભિન્ન હતા, પરંતુ અરબી ભાષા બધી ભાષાઓમાં અપવાદરૂપ છે. પાછલા દોઢ હજાર વર્ષથી અરબી ભાષા એક જ હાલતમાં છે. તેના શબ્દો અને શૈલીમાં પ્રગતિ જરૂર થઈ છે, પરંતુ તે એ પ્રમાણે કે શબ્દો પોતાના પ્રારંભિક અર્થને બાકી રાખીને નવા અર્થોમાં વપરાયા છે. શબ્દોની વિશાળતામાં ઘણા બધા અર્થોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. બારસો-તેરસો વર્ષ પહેલાનો અરબ પણ જો કબરમાંથી ઉઠીને આવે તો આઠ જના આરબોને પણ તેના શબ્દો એ જ પ્રમાણે સરળતાથી સમજમાં આવી જશે, જેવી રીતે તેમના યુગમાં સમજવામાં આવતા હતા. આજે ઈસ્લામી જગતની લાઈબ્રેરીઓ તથા બુક સ્ટોરોમાં તેરસો વર્ષની પુરાણી અરબી કિતાબોનું તે જ પ્રમાણે વાંચન અને વેચાણ થાય છે, જેમ હાલના સમયની કિતાબોનું વાંચન

તથા વેચાણ થાય છે. આ કુર્આન શરીફનો ચમત્કાર છે. જાણે કુર્આન શરીફ એ અરબી ભાષાને સુરક્ષિત કરી પકડી રાખી છે. જેવી રીતે કુર્આન શરીફ કિયામત સુધી બાકી રહેશે તેવી જ રીતે અરબી ભાષા જીવંત હાલતમાં બાકી રહેશે. કુર્આન શ. કદી પણ ફ્લાસિકલ લિટરેચર-વાળી અલ્મારીઓમાં જશે

કુર્આન શરીફના વિષયો

કુર્આન શરીફના વિષયો બાબતે ધ્યાનથી વિચારીએ તો માલૂમ પડે છે કે, આ બધા વિષયો મુખ્યત્વે ચાર વિષયોમાં વહેંચાયેલા છે. અને કુર્આન શરીફની દરેક આયત આ ચાર વિષયોમાંથી કોઈ એક વિષયના અનુસંધાનમાં આવે છે. (૧) અકાઈદ (માન્યતાઓ), (૨) અહકામ (જીવનના બધા જ ક્ષેત્રોને લગતા હુકમો-કરવાના કામો, ન કરવાના કામો), (૩) કિસ્સાઓ, (૪) ઉદાહરણો.

(૧) અકાઈદ (માન્યતાઓ) હકારાત્મક દલીલો :

કુર્આને પાકનો ઝિણવટપૂર્વક અભ્યાસ કરવામાં આવે તો જણાય આવશે કે તેમાં વિચાર તથા આચાર બન્નેવ વિશે વાત કરવામાં આવી છે.

મુખ્યત્વે ત્રણ વિચાર કુર્આન શરીફ રજૂ કરે છે :

(૧) તૌહીદ

(૨) રિસાલત

(૩) પારલૌકિક જીવન (આખિરત) નો વિચાર.

તૌહીદ-એકેશ્વરવાદનો અર્થ છે : માનવી કણકણને એક અલ્લાહપાકનું સર્જન સમજે અને એકમાત્ર અલ્લાહપાકની ઈબાદત કરે, તેને જ ચાહે, તેનો જ ડર રાખે, તેનાથી જ માંગે અને મનમાં એવો વિશ્વાસ રાખે કે બધું જ તેના હાથમાં છે. તેના સિવાય કોઈ કશું કરી શકવા સમર્થ નથી.

રિસાલતનો મતલબ એ છે કે હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)ને અંતિમ નબી તથા આપથી પહેલાં આવેલા તમામ પયગમ્બરોને સાચા પયગમ્બર સમજે. જેને તેઓ સત્ય કહે છે, તેને સત્ય સમજે અને જેને તે પૈગમ્બરો અસત્ય ઠરાવે

છે, તેને અસત્ય ઠરાવે.

આભિરત—પારલૌકિકની જીંદગીનો મતલબ એ છે કે માણસ મર્યા પછી એક એવા જીવનમાં શ્રદ્ધા ધરાવે જે અનંત (હંમેશનું) છે. અને ત્યાં પ્રત્યેક શખ્સને તેના કર્મોનો બદલો ચૂકવવામાં આવશે. તે કર્મો જે તેણે વર્તમાન જીવનમાં કર્યા છે. જો તેણે સદ્કાર્યો કર્યા હશે, તો તે જન્મતની કાયમી નેઅમતોમાં રહેશે, અને જો તેણે બૂરા કર્મો કર્યા હશે, તો તે નર્ક (જહન્નમ)ની આગમાં હંમેશ બળતો રહેશે.

આ ત્રણેય બાબતો સાબિત કરવા માટે કુર્આન શરીફ ક્યારેક શાસ્ત્ર (આકાશી પુસ્તકો)નું પ્રમાણ આપે છે, જેને વિરોધીઓ પણ માનતા હોય, તો ક્યારેક તર્ક (બુદ્ધિ) પ્રમાણ પણ આપે છે. દા.ત. આપ (સલ.)ની રિસાલતના સંદર્ભમાં શાસ્ત્ર પ્રમાણ આપતા કુર્આન શરીફ કહે છે કે “અને સાચે જ તેની જાણ પ્રાચીનકાળના લોકોના ગ્રંથોમાં પણ છે.” [શુઅરા : ૧૮૬]

આ આયતમાં અદ્લાહ તઆલા ઈન્કારીઓથી ફરમાવે છે કે તમે હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)ની રિસાલતનો ઈન્કાર કરો છો, જો કે જે ગ્રંથો તમારા મતે પ્રમાણભૂત છે. ખુદ તેમાં (હસ્તક્ષેપ છતાં) આજ સુધી આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમની રિસાલતનો ઉલ્લેખ મૌજૂદ છે.

ખુદાવંદ સીનાથી આવ્યો અને નિશાનીથી તેના ઉપર પ્રગટ થયો. તે કોહે ફારાનથી શોભાયમાન થયો. અને લાખ્ખો ફિરસ્તાઓમાં આવ્યો, તેના જમણા હાથ ઉપર તેમના માટે “આતશીન શરીઅત” હતી.

(ઈસ્તિસ્ના-Deuteronomy પરિ. ૩૩)

“કોહે ફારાન” મક્કા શરીફમાં આવેલ છે. આતશીન શરીઅત અર્થાત્ જિહાદ (તનતોડ પ્રયાસ) અને યુદ્ધ તેમજ પ્રભુત્વ અને સત્તાવાળી શરીઅત-ધર્મશાસ્ત્ર.

“હું તેમના માટે તેમના જ ભાઈઓમાંથી તારી જેમ એક નબી ઉઠાવીશ, અને પોતાની વાણી તેના મુખમાં નાખીશ. અને જે કોઈ મારી આ વાતોને જેને તે માઝું નામ લઈને કહેશે, નહીં સાંભળે, તો હું તેમનો

હિસાબ તેનાથી લઈશ.” (ઈસ્તિસ્ના-Deuteronomy, પરિ. ૧૮, આ. ૧૮-૧૯)

‘તેમના જ ભાઈઓમાંથી’નો અર્થ બની ઈસ્રાઈલ (યહૂદીઓ અને ઈસાઈઓ)ના ભાઈઓમાંથી છે. પયગંબર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)ના બે પુત્રો પયગમ્બર હઝરત ઈસ્હાક (અલૈ.) અને પયગમ્બર હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.), તેમાંથી પ્રથમ હઝરત ઈસ્હાક (અલૈ.)ના પુત્ર પયગમ્બર હઝરત યાકૂબ (અલૈ.)થી બની ઈસ્રાઈલનો વંશ ચાલ્યો. અને બીજા પુત્ર હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.)ના વંશમાંથી અંતિમ પયગમ્બર હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) નો જન્મ થયો. તેથી બની ઈસ્રાઈલ અને બની ઈસ્માઈલ બન્ને ભાઈઓ થયા. બીજું કે, તારી જેમનો અર્થ છે, તે પણ તારી અર્થાત્ હઝરત મૂસા (અલૈ.)ની જેમ નિશ્ચિત ગ્રંથ અને શરીઅત (ધર્મશાસ્ત્ર) લઈને આવનાર પયગમ્બર હશે.

કુર્આન શરીફ તર્ક (બુદ્ધિ)ને પણ પ્રયોજે છે. ઘણી વખત તે એક સિધ્ધાંત કે નિયમ બયાન કરે છે, અને પોતાના દાવાને તે નિયમ સંગત પૂરવાર કરે છે. દા.ત. સૂરએ તાહામાં છે.

“તેમણે (મૂસા અલૈહિસ્સલામના વિરોધીઓ) જે કાંઈ કર્યું તે જાદુગરોની ચાલ હતી અને જાદુગર ગમે ત્યાં પણ ચાલ્યો જાય તે સફળ નથી થતો.”

જુઓ, ઉપરના દાખલામાં અનુમાન માટે ઉપયોગમાં લેવાતું મોટું વાક્ય (Major term) તથા નાનું વાક્ય (Minor term) અથવા ઉર્દૂમાં કહો તો સુ ગરા—કુબરા બન્નેવ મૌજૂદ છે.

તર્ક કરતી વખતે પૂર્વકથન (Premis)ને છોડી દેવાની તો ઘણી મિસાલો જોવા મળશે. દા.ત. કાફિરો કહયા કરતા હતા : માણસ માટીના ઢગલામાં ફેરવાય જશે, ત્યારે ફરી કિયામતના દિવસે તેમને જીવતા કેવી રીતે કરવામાં આવશે ? અદ્લાહ તઆલાએ તેના જવાબરૂપે સીધી શૈલીમાં માત્ર એમ કહયું : “કેમ નહીં, અમે તેમની આંગણીઓની છાપ (રેખા) પણ સરખી કરી શકીએ છીએ.”

જુઓ, આ સુગરા (લઘુવાક્ય) છે. પરંતુ કુબરાનો ઉલ્લેખ નથી. અહીં કુબરા (ગુરુવાક્ય)ને વાયકની સમજ પર છોડી દેવામાં આવ્યું છે, કે જે હસ્તી આંગળાની છાપ દુરુસ્ત કરી શકે છે, તે સાચે જ હાડકાઓને પણ ફરી જીવતા કરી શકે. કારણ કે આંગળીની છાપ સરખી કરવી તે મુડદાઓ જીવતા કરવાથી વધારે અઘરું છે. કોઈ પણ માણસની આંગળાની છાપ અન્ય કોઈ પણ માનવીથી એટલી હદે અલગ હોય છે કે તે આજે પણ હસ્તાક્ષર કે ઓળખચિહ્નો તરીકે ઓળખાય છે. તો જે હસ્તી આટલી સુક્ષ્મ વસ્તુને સરખી કરી શકે, એ તમારા સમગ્ર શરીર સરખા કરી તમને કેમ ઉભા નહીં કરી શકે ?

ક્યારેક દલીલરૂપે લઘુ વાક્ય (સુગરા) તો હોય છે, પરંતુ ગુરુ વાક્ય (કુબરા)ને ઉડાવી દેવામાં આવે છે. દા.ત. કુર્આન શરીફમાં છે કે, “જો આકાશ તથા ભૂમિમાં અન્ય કોઈ ખુદા હોતે તો બંનેની વ્યવસ્થા પડી ભાંગતે.” કુર્આન શરીફની આ આયત લઘુવાક્ય (સુગરા)રૂપે છે. તેનો ગુરુવાક્ય વાયકની ગ્રહણશક્તિના ભરોસે છોડી દેવામાં આવ્યો છે. અને તે એ છે કે “પરંતુ આકાશ તથા ભૂમિની વ્યવસ્થા હજુ સુધી પડી નથી ભાંગી. એટલે જાણવા મળ્યું કે આકાશ તથા ભૂમિમાં અલ્લાહપાક સિવાય કોઈ ઉપાસ્ય (ઈબાદતને લાયક) નથી.”

કુર્આન શરીફની દલીલ કરવાની એક રીત એ છે કે, વિરોધીઓના દાવા પાછળ જેટલા પણ શક્ય આધારો હોય બધાને નકારી કાઢવા. દા.ત. મક્કાના અનેક દેવપૂજકો મનસ્વીપણે હલાલ જાનવરોને પોતાની ઉપર હરામ કરી લેતા હતા. કોઈ શાસ્ત્ર પ્રમાણ કે તર્કપ્રમાણ વગર. કુર્આન શરીફ તેનો રદ કરતા કહે છે :

“અને આવી જ રીતે બે બચ્ચા ઉંટની જાતમાંથી છે, અને બે ગાયની જાતમાંથી છે. પૂછો ! તેમના નર અલ્લાહપાકે હરામ કર્યા છે કે માદા? અથવા જે કાંઈ ઉંટણી તથા ગાયના પેટમાં હોય તે બધા જ બચ્ચા હરામ છે ? શું એ લોકો તે વખતે હાજર હતા, જ્યારે અલ્લાહપાકે તેના હરામ હોવાનો હુકમ આપ્યો હતો ? [સૂ.અન્આમ : ૨૪૪]

દલીલનો સાર એ છે કે તમે તમારા મનથી જે જાનવરો હરામ ઠરાવો છો, તો આ તેના નર હોવાને લીધે છે ! તો પછી અન્ય વખતે નરને કેમ હલાલ કહો છો ? અથવા માદા હોવાને લીધે આવું કરતા હશે તો પછી ક્યારેક માદાને પણ આરોગી જાવો છો ? અથવા તો હરામ હોવાનું કારણ જાનવરનું ગર્ભાશય હોય તો બન્ને બચ્ચા નર હોય કે માદા, હરામ હોવા જોઈએ. જો કે આવું નથી હોતું. અથવા છેલ્લી શક્યતા એ છે કે અલ્લાહપાકે આવો કોઈ આદેશ આપ્યો હશે, તો હકીકતમાં આવો કોઈ આદેશ પણ આપ્યો નથી. આમ, મક્કાના મુશ્શિરકોની કપોળ કલ્પનાઓ પાછળ જેટલી પણ સંભાવનાઓ હતી તેને આ આયત દ્વારા રદ કરી દેવામાં આવી. [ઉલૂમુલ કુર્આન]

પ્રત્યક્ષ દલીલો :

લોજિક અને ફિલોસોફીની દલીલોથી ફક્ત એક ખાસ વર્ગને ફાયદો થાય છે. જ્યારે પ્રત્યક્ષ આંખે દેખ્યો અહેવાલ દરેક વ્યક્તિને નજર આવે છે. એટલા જ માટે કુર્આન શરીફમાં સૌથી વધુ પ્રત્યક્ષ દલીલો વર્ણન કરી છે. જેને દરેક વ્યક્તિ જાણી શકે છે. જેમકે તૌહીદ (એકેશ્વરવાદ)ની એક દલીલ સૂરએ નમ્લની આયત-૬૩માં છે.

આખિરત (પરલોક)ને સાબિત કરતી દલીલ સૂ. કાફની આ.-૧૧માં છે.

અનુભવી દલીલો :

પાછલી કૌમોના અનુભવો તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરાવતા સૂ.રૂમ, આયત-૮ અને સૂ.કસસ, આયત-૫૮ ઉપર દલીલો દર્શાવી છે.

અકાઈદ (ગલત અકીદાઓનો રદ કરવો) :

હકારાત્મક દલીલો સાથે કુર્આન શરીફમાં નકારાત્મક અકીદા-ઓનું ખંડન પણ કરવામાં આવ્યું છે. અને ગલત અકીદા ધરાવતા વર્ગોને ઘણા સારા અંદાજમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. આ પ્રકારની આયતોમાં ચાર પ્રકારના લોકોની ખોટી માન્યતાઓનું ખંડન કરવામાં આવ્યું છે. (૧) અનેકેશ્વરવાદીઓ (મુશ્શિરકો), (૨) ખ્રિસ્તીઓ, (૩) યહૂદીઓ, (૪) મુનાફિકો (જાહેરમાં

ઈસ્લામ સ્વિકાર કરનાર અને દિલથી તેઓ વિરોધ કરનાર).

અનેકેશ્વરવાદીઓ (મુશ્રિકો) :

મુશ્રિકોની ગુમરાહી (પથભ્રષ્ટતા) પાંચ પ્રકારની છે :

(૧) શિર્ક : આ લોકો અલ્લાહપાકના વિશિષ્ટ ગુણો (સિફતો)માં મૂર્તિઓને ભાગીદાર ગણે છે. તેમની માન્યતા છે કે, ચાહે અલ્લાહપાક બધી વસ્તુઓના સર્જનહાર છે, પરંતુ દુનિયાના બાદશાહો અને પ્રમુખો, વડાપ્રધાનો જેમ પોતાની સરકારના વિવિધ પ્રકારના વહીવટો વિભિન્ન વ્યક્તિઓને સોંપે છે, નઉજુબિલ્લાહ અલ્લાહપાકે પણ રોજી-રોટી, ઈઝઝત-ઝિલ્લત વગેરેનો કંટ્રોલ બીજાઓને સોંપી દીધો છે. માટે તેમનાથી જ માંગવું જોઈએ. અને તેમની ઈબાદત (ઉપાસના) કરી તેમને ખુશ કરવા જોઈએ. જેથી તે અલ્લાહપાક સમક્ષ આપણી રજૂઆત (સિફારિશ) કરે. કુર્આન શરીફમાં તેમની આ ગુમરાહીને વિવિધ પ્રકારે રદ કરવામાં આવી છે.

કદી એમનાથી એમની ગલત માન્યતાની દલીલ માંગવામાં આવે છે કે, તમને શિર્કની આ વાતો કોણે કહી ? જેને સમજ્યા વગર તમો માની લો છો.

કદી આયતોમાં અલ્લાહપાકની સર્વોપરિતા અને સર્વશક્તિમાન હોવાની દલીલો અને કિસ્સાઓ ટાંકવામાં આવે છે. કદી કહેવામાં આવે છે કે, જે પથ્થર કાલ સુધી તમારી ઠોકરોમાં પડેલો હતો, તમે પોતાના હાથથી હથોડા મારી તેને વ્યવસ્થિત શકલ આપી, તે ક્યારનો તમારા નફા-નુકસાનનો માલિક બની ગયો ?

(૨) મુશ્રિકોની બીજી ગુમરાહી અલ્લાહપાકને મખ્લૂક (સૃષ્ટિ) જેવા સમજવાની હતી. અર્થાત્ આપણે જેમ બાલ-બચ્ચાંવાળા છીએ, તેમ ફરિશ્તાઓને પણ નઉજુબિલ્લાહ અલ્લાહપાકની બેટીઓ કહેતા હતા.

કુર્આન શરીફમાં તેમની આ ગુમરાહીને બે પ્રકારે રદ કરવામાં આવ્યો છે. એક તો અલ્લાહપાક માટે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં અવલાદનો સદંતર ઈન્કાર કરવામાં આવ્યો. બીજી એ કે, ખાસ કરીને છોકરીઓનો. બુધ્ધિથી વિચારો તો ખરા કે તમે પોતે બેટીઓના જન્મને પોતાના માટે શર્મજનક અને અપશુ-

કનિયાળ સમજો છો, તો પછી જે ઝાતને સર્વ જગતનો પાલનહાર સમજો છો, તેના માટે બેટીઓ કેવી રીતે માનો છો ?

(૩) મુશ્રિકોની ત્રીજી ગુમરાહી ધર્મમાં ફેરફાર કરવાની હતી. એટલે કે પોતાને હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામના તાબેદાર સમજતા હતા અને કહેતા હતા કે, હમે તેમના અનુયાયી છીએ અને તેમના જ બતાવેલ માર્ગ ઉપર ચાલીએ છીએ. પરંતુ ઘણા હુકમો અને કાયદાઓ પોતાના તરફથી ઘડી લીધા હતા. જેમકે તૌહીદની જગ્યાએ શિર્ક, નગ્ન થઈ તવાફ કરવો, નમાઝની જગ્યાએ સીટીઓ અને તાળીઓ પાડવી, મહિનાઓના કમમાં ફેરફાર કરવો, જેથી જો લડાઈથી રોકવામાં આવેલ મહિનાઓમાં લડાઈ કરવી હોય તો પણ કરી શકે, વગેરે ઘણા બધા ફેરફારો ધર્મના નામે કરી દીધા હતા.

(૪) એમની ચોથી ગુમરાહી એ હતી કે, તે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમને અલ્લાહપાકના રસૂલ તરીકે સ્વિકારતા ન હતા. અને કહેતા હતા કે, હમારી જેવા ચાલવા-ફરવાવાળા અને ખાવા-પીવાવાળા ઈન્સાન કેવી રીતે નબી બની શકે છે ? કુર્આન શરીફમાં ઘણી જગ્યાએ તેમની આ ગુમરાહીનો રદ કરવામાં આવ્યો અને સમજાવ્યું કે, હમેશા હમે ઈન્સાનોમાં જ રસૂલો મોકલ્યા છે.

(૫) એમની પાંચમી ગુમરાહી આખિરત (પરલોક)નો ઈન્કાર હતી કે, તે મરણ બાદ બીજી વખતે જીવંત થવાની માન્યતાને અશક્ય સમજતા હતા. કુર્આન શરીફમાં તેનો વિવિધ દલીલોથી અલગ-અલગ અંદાજમાં રદ કરવામાં આવ્યો છે.

યહૂદીઓ :

આ લોકો પણ પોતાની ગુમરાહીમાં હદથી વધી ગયા હતા. મુશ્રિકોમાં જેટલી ગુમરાહીઓ હતી, તે બધી જ (આખિરતના ઈન્કાર સિવાય) યહૂદીઓમાં ઘણી ખરાબ રીતે પ્રસરી ગઈ હતી. જાહેરી દ્રષ્ટિએ તો એ પોતાને “તૌરાત” (બાઈબલના જૂના કરાર)ના તાબેદાર કહેતા હતા. પરંતુ એમણે તૌરાતને જ પોતાની તાબે કરી દીધી હતી. એમની ઈચ્છાનુસાર જ્યારે જેમ

યાહતા, તેમ ફેરફાર તૌરાતમાં કરતા હતા.

તૌરાતમાં તેમનો ફેરફાર ત્રણ પ્રકારનો હતો :

(૧) શાબ્દિક ફેરફાર : આ લોકો તૌરાતની આયતોનો જુદો અર્થ કરી લોકો સમક્ષ રજૂ કરતા હતા.

(૨) અર્થનો ફેરફાર : તૌરાતની આયતોનો ભાવાર્થ પોતાની તરફથી ઘડી કાઢી તેનો મનઘડત મતલબ રજૂ કરતા હતા.

(૩) યહૂદીઓની ત્રીજી ગુમરાહી એ હતી કે, તે તૌરાતની ઘણી આયતોને છૂપાવતા હતા. જેથી દુન્યાદાર માલદારો સમક્ષ તેમનો માન-મરતબો બાકી રહે. તેમને ખતરો લાગતો હતો કે જો આ પ્રકારના હુકમોની લોકોને ખબર પડી જશે, અને તે એવું જાણશે કે હમારા ઉલમા (ધાર્મિક વડા) તેના ઉપર અમલ નથી કરતા, તો તેમનાથી વિરૂધ્ધ થઈ જશે. અને તેમની માન-મર્યાદા બાકી નહી રહે.

જેમકે આપ (સલ.)ની પેશીનગોઈ (ભવિષ્યવાણી) દર્શાવતી તૌરાતની આયતો તથા વ્યભિચાર (ઝીના)ની સજા દર્શાવતી આયતો પણ સંતાડી રાખી હતી. અને આપસમાં તાકીદ કરતા હતા કે, આ વાતોની મુસલમાનોને ખબર ન પડે. (બકરહ-૭૬)

ખ્રિસ્તીઓ :

આ લોકો પોતાને હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામના અનુયાયી કહેતા હતા. એમની સૌથી મોટી ગુમરાહી એ હતી કે, તે લોકો અલ્લાહપાકના ઝાતી રીતે ત્રણ ભાગ માનતા હતા. (નઉજુબિલ્લાહ) જે અમૂક રીતે સંયુક્ત છે, અને અમૂક રીતે અલગ-અલગ છે. પહેલો ભાગ ‘બાપ’ અને બીજો ભાગ ‘બેટા’ અને ત્રીજો ‘પવિત્ર રૂહ’ છે. અને બેટા (હઝ. ઈસા અલયહિસ્સલામ)નું સ્વરૂપ ધારણ કરી પૃથ્વી ઉપર ઉતર્યો હતો.

અલ્લાહપાકે તેમની આ અભણતાનો ઉલ્લેખ સૂરએ માઈદહ, આયત ૧૧૬ થી ૧૧૮માં કર્યો છે.

મુનાફિકો :

આ એક પ્રકારના બદમાશ, લુચ્ચા, સ્વાર્થી અને ડરપોક લોકોનું સંગઠન હતું. જેમના દિલો કુફ-શીર્કની ગંદકીથી ભરેલા હતા. પરંતુ જાહેરમાં તૌહીદ, રિસાલત અને આબિરતનો એકરાર કરી મુસલમાનોને ધોકો આપતા હતા. અને રાત-દિવસ મુસ્લિમો વિરૂધ્ધ કાવતરા અને ષડયંત્રો ઘડવામાં રચ્યા-પચ્યા રહેતા હતા. અમૂક તો પોતાની બદમાશી, ધોકાબાઝી અને સતામણીમાં હદ વટાવી ચૂક્યા હતા. અમૂક પોતાના સરદારોના તાબે હતા.

આ મુનાફિકોના કોઈ ખાસ અકીદા ન હતા. બલકે ઝુબાનથી પોતાને મુસલમાન જાહેર કરતા હતા. માટે એમના અકીદાનો રદ કરવાનો કોઈ સવાલ ઉપસ્થિત થતો નથી. પરંતુ કુર્આન શરીફમાં તેમની ધોકાબાઝી અને કાવત્રાઓનો ઉલ્લેખ કરી તેમને ખુલ્લા પાડી દીધા છે. ખાસ કરીને સૂરએ ત-૧૧ અને સૂરએ અન્ફાલમાં એમની ધોકાબાઝીનો સવિસ્તાર ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

અહકામો :

કુર્આન શરીફનો એક મહત્વનો વિષય જીવન જરૂરિયાતને લગતા બધા જ અહકામો, નિયમો અને કાયદાઓનું વર્ણન છે. આ નિયમોને ત્રણ પ્રકારમાં વહેંચી શકાય છે.

(૧) તે નિયમો અને અહકામ જે ફક્ત અલ્લાહપાકના હક્કોથી સંબંધિત છે. જેને ટૂંકમાં ઈબાદતો (ઉપાસના) કહેવામાં આવે છે. તેમાં નમાઝ, રોઝા, ઝકાત, હજજ અને કુર્બાની વગેરે શામેલ છે.

(૨) તે કાયદાઓ જે ફક્ત બંદાઓના હક્કોથી સંબંધિત છે. જેને વહેવાર (વ્યવહાર) કહી શકાય છે. જેમાં વેપાર વાણિજ્ય, ન્યાયાલય, સાક્ષીઓ, અમાનત, ગીરો, ખાવા-પીવાની વસ્તુઓનો વપરાશ, વસીયત (વિલ) અને વારસા વહેંચણી વગેરે શામેલ છે.

(૩) તે નિયમો અને કાયદાઓ જે એક દૃષ્ટિએ ઈબાદત છે અને બીજી

દૃષ્ટિએ વ્યવહાર (વહેવાર) કહી શકાય છે. તેમાં નિકાહ (લગ્ન), તલાક (છૂટાછેડા), વિવિધ સજાઓ (કિમિનલ લો), સોગંદ અને ભાગીદારીના કાયદાઓ વગેરે છે.

કિસ્સાઓ :

કુર્આન શરીફનો ત્રીજો મહત્વનો વિષય કિસ્સાઓ અને બનાવોનું વર્ણન છે. કુર્આન શરીફમાં વર્ણન કરેલ કિસ્સાઓને બે પ્રકારે વહેંચી શકાય છે. (૧) જેનો સંબંધ ભૂતકાળથી છે. (૨) જે ભવિષ્યથી સંબંધિત છે.

ભૂતકાળના કિસ્સાઓ :

ભૂતકાળના કિસ્સાઓમાં વધુ પ્રમાણમાં હઝરાતે અંબિયાએ કિરામના કિસ્સાઓનું વર્ણન છે. તથા અમૂક નેક અને ખરાબ વ્યક્તિઓ તથા કૌમોનું પણ વર્ણન છે.

કુર્આન શરીફમાં કુલ સત્તાવીસ નબીઓ (ખુદાઈ દૂતો)ના કિસ્સાઓનું વર્ણન છે. (૧) હઝ. આદમ અલયહિસ્સલામ (૨) હઝ. નૂહ અલયહિસ્સલામ (૩) હઝ. ઈદ્રિસ અલયહિસ્સલામ (૪) હઝ. હૂદ અલયહિસ્સલામ (૫) હઝ. સાલિહ અલયહિસ્સલામ (૬) હઝ. ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ (૭) હઝ. ઈસ્માઈલ અલયહિસ્સલામ (૮) હઝ. ઈસ્હાક અલયહિસ્સલામ (૯) હઝ. લૂત અલયહિસ્સલામ (૧૦) હઝ. યઅકૂબ અલયહિસ્સલામ (૧૧) હઝ. યુસૂફ અલયહિસ્સલામ (૧૨) હઝ. શુઅેબ અલયહિસ્સલામ (૧૩) હઝ. મૂસા અલયહિસ્સલામ (૧૪) હઝ. હારૂન અલયહિસ્સલામ (૧૫) હઝ. યૂશઅ અલયહિસ્સલામ (૧૬) હઝ. હિઝકીલ અલયહિસ્સલામ (૧૭) હઝ. યુનૂસ અલયહિસ્સલામ (૧૮) હઝ. ઈલ્યાસ અલયહિસ્સલામ (૧૯) હઝ. અલ્યસઅ અલયહિસ્સલામ (૨૦) હઝ. શમ્વીલ અલયહિસ્સલામ (૨૧) હઝ. દાઉદ અલયહિસ્સલામ (૨૨) હઝ. સુલયમાન અલયહિસ્સલામ (૨૩) હઝ. ઝુલ્કિફલ અલયહિસ્સલામ (૨૪) હઝ. ઉઝૈર અલયહિસ્સલામ (૨૫) હઝ. ઝકરિયા અલયહિસ્સલામ (૨૬) હઝ. યહ્યા અલયહિસ્સલામ (૨૭) હઝ. ઈસા અલયહિસ્સલામ.

આ સિવાય અમૂક વ્યક્તિઓ અને કૌમોનું પણ વર્ણન છે.

(૧) અસ્હાબુલજન્નહ (બાગવાળાઓ) (૨) અસ્હાબુલકરયહ (ગામ-વાસીઓ) (૩) હઝરત લુકમાન રદી. (૪) અસ્હાબુસ્સબ્ત (શનિવારવાળા) (૫) અસ્હાબુરરસ (૬) હઝરત ઝુલ્કરનેન રદી. (૭) અસ્હાબુલકહફ (ગ-ફાવાસીઓ) (૮) કૌમે સબા (૯) અસ્હાબુલ ઉખ્દુદ (ખાઈવાસીઓ) (૧૦) અસ્હાબુલ્ફીલ (હાથીવાળાઓ).

આ કિસ્સાઓ વર્ણન કરવાનો હેતુ ફક્ત ઈતિહાસનું વર્ણન કરવાનો નથી. બલ્કે આ કિસ્સાઓની યાદ અપાવી તેનાથી ઈબ્રત (બોધ) અને નસીહત પ્રાપ્ત કરવાનો છે. મુસ્લિમોને હઝ. અંબિયાએ કિરામના ધર્મપ્રચાર (દઅવત) અને અડગતા (સબ્ર) વગેરેથી સબક લેવાનો છે. તે સાથે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમની નુબૂવ્વતની સચ્ચાઈ સ્પષ્ટ થઈ રહી છે કે, આપે પોતે કોઈથી કોઈપણ પ્રકારની તઅલીમ (શિક્ષા) મેળવી નથી તથા આ બનાવો આપનાથી ઘણા દૂરના પ્રદેશોમાં બન્યા છતાં તેમની આટલી બધી સાચી વિગતો વર્ણન કરવી એ દલીલ છે કે, આપે પોતે આ વર્ણન નથી કર્યું, બલ્કે અલ્લાહપાક તરફથી જ આપને આ કિસ્સાઓની વહી કરવામાં આવી. અર્થાત્ એ આપનું કલામ અને વાણી નથી, બલ્કે અલ્લાહપાકનું જ પાક-પવિત્ર કલામ છે.

આ કિસ્સાઓમાં ઈલ્મ (જ્ઞાન) સમજદારી તથા ડહાપણના ઘણા બધા નમૂનાઓ છે. અને આ કિસ્સાઓ વર્ણન કરતી આયતોમાં માનવિય જીવનને લગતા સેંકડો પ્રશ્નોનો સચોટ અને શ્રેષ્ઠ જવાબો અને માર્ગદર્શન પણ મળે છે.

કિસ્સાઓનું પુનરાવર્તન :

કુર્આન શરીફમાં જે કિસ્સાઓ છે, તે બે પ્રકારના છે : (૧) જેમનું વર્ણન કુર્આન શરીફમાં વારંવાર આવ્યું છે. (૨) જેમનું વર્ણન એક-બે જગ્યાએ જ આવેલું છે.

જેમનું વર્ણન વારંવાર આવ્યું છે, તે ચાર નબીઓ અલ. છે. (૧) હઝ. આદમ અલયહિસ્સલામ (૨) હઝ. ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ (૩) હઝ.

મૂસા અલયહિસ્સલામ (૪) હઝ. ઈસા અલ.

સૌપ્રથમ આ જાણવું જરૂરી છે કે, કુર્આન શરીફમાં વારંવાર કિસ્સાઓનું વર્ણન કેમ છે ? તો એનું કારણ છે કે, માણસની પ્રકૃતિ અને નેયરમાં આ વાત છે કે, તે બીજાઓના કિસ્સા અને બનાવોથી પ્રભાવિત થઈ બોધ ગ્રહણ કરે છે. એટલા જ માટે કુર્આન શરીફ તથા બીજા આકાશી પુસ્તકોમાં કિસ્સાઓનું વર્ણન આવ્યું છે. જેનાથી જાણવાનું મળે કે ખુદાપાકની નાફરમાન કૌમો ઉપર તેનો ક્રોધ તથા ગુસ્સો કેવી રીતે ઉતરે છે. અને તેના દુષપરિણામો શું આવે છે ? અને તેનાથી વિપરિત ફરમાંબરદાર (આજ્ઞાંકિત) બંદાઓ સાથે તેનો વ્યવહાર કેવો હોય છે ? તેમના ઉપર કેવી રીતે રહમતો અને બરકતો ઉતરે છે, તથા તે સિધ્ધિના સોપાનો કેવી રીતે સર કરે છે ? દુન્યાની સલ્તનતો તેમના કબ્જામાં કેવી રીતે આવે છે. અને તે અલ્લાહપાકના બંદાઓ સાથે કેવી રીતે ન્યાય અને સહિષ્ણુતાથી વર્તે છે. આવા કિસ્સાઓના વારંવાર વર્ણનથી માણસ બોધગ્રહણ કરે છે.

એક કારણ એ પણ છે કે, આ કિસ્સાઓને વિવિધ શૈલી અને તેના પ્રકરણોને અલગ-અલગ રીતે રજૂ કરવાથી દરેક પ્રકરણથી એક ખાસ પ્રકારની બાબત સમજાવવાની હોય છે.

જેમકે હઝ. મૂસા અલયહિસ્સલામનો કિસ્સો વારંવાર અલગ-અલગ શૈલીથી રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. દરેક જગ્યાએ તેનાથી એક નવા પ્રકારનું પરિણામ બતાવવામાં આવે છે. કદી અલ્લાહપાકની કુદરત જાહેર કરવા માટે વર્ણન થાય છે, કદી યહૂદીઓ ઉપર અલ્લાહ તઆલાના ઉપકારો બતાવવાનો હેતુ હોય છે. કદી નાફરમાન કૌમોને સમજાવવા અને આજ્ઞાનું પાલન ન કરવાને લઈ ફિરઔન જેવી હાલાકી-બરબાદી વર્ણન કરવાનો હેતુ હોય છે. કદી યહૂદીઓને પોતાને જ પોતાના આગલા બાપદાદાનો ખરાબ વર્તનનો દાખલો આપી ડરાવવામાં આવે છે. કદી યહૂદીઓની શરારત, નાશુકી અને બદમાશી સાબિત કરવાનો હેતુ હોય છે. કદી આ કિસ્સામાં હઝ. મૂસા અલ.ના સાચા નબી હોવાની સાબિતી અને જૂઠા નબીઓની પોલ ખોલવાનો હેતુ હોય છે. કદી આ કિસ્સાનું સ્પષ્ટ વર્ણન કરી ખુદ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ

વસલ્લમની નુબૂવ્વતની સાચી દલીલ બતાવવાની હોય છે કે, તમારા બાપદાદાનું આટલું વિગતવાર સાચું વર્ણન સાચા નબી જ કરી શકે છે. આ રીતે યહૂદીઓને ઈમાન લાવવાની પ્રેરણા આપવાની હોય છે. કદી ફિરઔનના ધમંડ કુફ અને બદમાશીને વર્ણન કરવાનો હેતુ હોય છે.

આ પ્રમાણે બધા જ કિસ્સાઓમાં કાંઈને કાંઈ નવી વાત રજૂ કરવાનો હેતુ હોય છે.

હવે જે ચાર નબીઓના કિસ્સાનું વારંવાર વર્ણન છે, તેનું પણ ખાસ કારણ છે. તે એ કે કુર્આન શરીફ અસલમાં ચાર પ્રકારના લોકોને સંબોધન કરે છે. (૧) સામાન્ય રીતે જગતભરના બધા જ માનવીઓ અને (૨) ખાસ કરીને અરબસ્તાનના મુશ્રિકો, (૩) યહૂદીઓ, (૪) ખ્રિસ્તીઓ.

(૧) સામાન્ય માણસોને બોધપાઠ માટે હઝ. આદમ અલયહિસ્સલામના કિસ્સાનું વર્ણન, જેમાં તેમના બાપ હઝ. આદમની પૈદાઈશ, જન્મતમાં જવું, બધા પાસે સજદો કરાવી માનવીની ઈઝઝત અને સન્માન કરવું, શૈતાનનું બહેકાવવું અને તેના લઈ દુનિયામાં ઉતરવું, ત્યાર બાદ તૌબા કરી અલ્લાહ તઆલાને રાઝી કરી લેવા, વગેરેનું વર્ણન કરી તેમને પણ તૌબા વગેરેની પ્રેરણા આપવામાં આવી.

(૨) અરબસ્તાનના મુશ્રિકો પોતાને હઝ. ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામના અનુયાયી માનતા હતા. તો તેમને હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામની ત-ૌહીદ અને તેની હિફાઝત માટે વતન છોડી હિજરત તથા અલ્લાહપાકના બધા જ હુકમોનું પાલન અને કુરબાની આપવા માટે તત્પર રહેવું, વગેરે વર્ણન કરી બતાવ્યું કે ફક્ત જૂઠા દાવા કરવાથી તમે હઝ. ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામના અનુયાયી નથી થઈ શકતા, બલ્કે સહાબાની જેમ તેમના તૌહીદના અકીદા મુજબ ચાલવાથી જ તેમનાથી તમારો સંબંધ બાકી રહેશે.

(૩) સાથે યહૂદીઓ અને ખ્રિસ્તીઓને પણ હઝ. ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ના જીવન મુજબ ચાલવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો કે, તમો પણ હઝ. ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામના ખાનદાનથી છો. માટે પોતાના દાદા હઝરત

ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામના જીવનને પોતાના માટે નમૂનારૂપ સમજો. તેમને યહૂદી કે ખ્રિસ્તી કહેવાથી કોઈ ફાયદો નથી. કારણકે તે તો ચોખ્ખી તૌહીદ ધરાવનાર મુસલમાન હતા.

(૪) યહૂદીઓને હઝ. મૂસા અલયહિસ્સલામ અને ખ્રિસ્તીઓને હઝ. ઈસા અલયહિસ્સલામના કિસ્સાઓથી પ્રેરણા આપવા માટે આ કિસ્સાઓનું વારંવાર વર્ણન કર્યું. તથા આ કિસ્સાઓ તૌરાત (જુના કરાર) તથા બાઈબલ (નવા કરાર)માં તમે લોકોએ બદલી નાંખ્યા છે. તો કુર્આન શરીફ મારફતે દૂધનું દૂધ અને પાણીનું પાણી બન્નેવ અલગ તારવી આપ્યા. અને આ રીતે સાચા યહૂદી અને ખ્રિસ્તી ધર્મ જે હઝ. મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ પહેલા સાચા ધર્મો હતા, તેનું વર્ણન તથા તેમના અકીદાઓનું વર્ણન કરી બત-લવ્યું કે, બધા જ આકાશી ધર્મો અલ્લાહપાક તરફથી તૌહીદની દઅવતવાળા હતા. લોકોએ પોતાના તરફથી તેમાં ફેરફારો કરી નાંખ્યા હતા.

યહૂદીઓ મદીના શરીફમાં પણ રહેતા હતા. માટે તેમને સમજાવવામાં હઝ. મૂસા (અલૈ.)નો કિસ્સો વારંવાર વર્ણન કરવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ હઝ. ઈબ્રાહીમ અને પછી હઝ. ઈસા અલયહિસ્સલામનું વર્ણન છે.

એટલા જ માટે હઝ. મૂસા અલયહિસ્સલામનું વર્ણન ૧૩૫ વખતે આવ્યું છે અને એમના કિસ્સાનું ૭૨ જગ્યાએ વર્ણન છે. જ્યારે હઝ. ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામનું વર્ણન ૬૬ વખતે અને હઝ. ઈસા અલયહિસ્સલામનું વર્ણન ૨૪ વખતે આવ્યું છે.

કિસ્સાઓના વારંવાર વર્ણન બાબતે એ પણ જાણવું જરૂરી છે કે, કુર્આન શરીફ ૨૩ વર્ષના લાંબા ગાળામાં થોડું થોડું વિવિધ મોકાસર ઉતર્યું છે. અને તે લોકો માટે ઉતર્યું, જેમને પોતાના પ્રારંભિક ઇતિહાસમાં ડગલેને પગલે રોજ રોજ નવી-નવી મુસીબતો, પરિક્ષાઓ અને ઘણા સંઘર્ષોથી પસાર થવું પડ્યું હતું. બલ્કે પૂરા ૨૩ વર્ષનો સમગ્ર ગાળો અત્યંત પરેશાનીઓ અને તકલીફો સાથે જ પસાર થયો. એવા મોકા ઉપર તેમને સાંત્વન અને તસલ્લીની ઘણી જરૂર હતી. જેથી તેમની હિંમત અને શૌર્ય બાકી રહે. માટે એવા કપરા સમયે

એમને આગલા નબીઓ અને તેમને માનનારા લોકોની સબ્ર અને અડગત-ના કિસ્સાઓ સંભળાવીને તસલ્લી આપી કે, હકની રાહમાં વિવિધ પ્રકારની કુર્બાનીઓ આપનાર તમો એકલા નથી, બલ્કે હકની દઅવતનો દરેક વ્યક્તિ અને સમાજ આ રસ્તાથી પસાર થયો છે. શરૂની તકલીફો બાદ સફળતાઓએ તેમના કદમ ચૂમ્યા છે. દુશ્મનોને હાર વેઠવી પડી છે. અથવા દુશ્મન તમારી ધીરજ અને અડગતા જોઈ પોતાના બાતિલ અકીદાથી પોતે જ ડગમગી ગયા છે, અને હક્ક કબૂલ કરવા મજબૂર થયા છે.

આ જ કારણે કોઈ એક નબી અલયહિસ્સલામનો કિસ્સો (હઝ. યૂસુફ અલૈ. સિવાય) કુર્આન શરીફમાં એક જગ્યાએ પૂરો નથી હોતો, બલ્કે તેના થોડા થોડા અંશો વિવિધ જગ્યાઓએ વર્ણન કરવામાં આવે છે. જે સમય-સંજોગે જે નબી અલયહિસ્સલામના કિસ્સાના જે ખાસ અંશોની જરૂર પડી, તેને તે મોકાસર ઉતાર્યો.

બીજી વાત એ પણ છે કે, કિસ્સાઓના પુનરાવર્તનથી આ બાબત પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે, કુર્આન શરીફ નાના-નાના મસ્અલા અને અહકામ વર્ણન કરવા માટે ઉતર્યું નથી. તે ફક્ત કાયદાઓ અને નિયમોનું વર્ણન કરે છે.

કુર્આન શરીફનો બુન્યાદી હેતુ અકીદાઓની સુધારણા, નસીહતો (બ-લેખપાઠ) અને ઉચ્ચ અખ્લાક તથા સંસ્કાર પીરસવાના છે. નાના-નાના પ્રશ્નો અને મસ્અલાનું વર્ણન તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમની તઅલીમ અને શિક્ષણ ઉપર છોડી દેવામાં આવ્યું છે. કુર્આન શરીફની આ પ્રકારની નિતિ દ્વારા હદીષ શરીફનું મહત્વ પણ વર્ણન કરવાનું છે. ઈસ્લામી કાયદા-કાનૂન અને મસ્અલાઓ માટે ફક્ત કુર્આન શરીફની દલીલ જ માન્ય હોત. હદીષ શરીફ દલીલ સ્વરૂપે કુબૂલ કરવામાં ન આવતી હોત તો કુર્આન શરીફમાં વારંવાર કિસ્સાઓ વગેરે વર્ણન કરવાની જગ્યાએ મસ્અલા અને અહકામનું વર્ણન જ વધારે પ્રમાણમાં હોતે. પરંતુ આ વાતની સ્પષ્ટતા જરૂરી હતી કે, કુર્આન શરીફ અકીદાઓ અને અખ્લાકને દુરૂસ્ત કરવા માટે ઉતર્યું છે. માટે તે ફક્ત અહકામના કાયદાઓનું જ વર્ણન કરશે અને તેમાં પણ જે મસ્અલાનો સબંધ આપસમાં બંદાઓના દરમ્યાન ન્યાય અને હક્કો બજાવવા

માટે છે. જેમકે સામાજિક તથા આર્થિક બાબતો તેમનું વિગતવાર વર્ણન કર્યું. જેમકે પતિ-પત્નીના આપસી સંબંધો, હકકો, બાળકો પ્રત્યે બંનેની જવાબદારી, ખાધા-ખોરાકી અને તઅલીમ-તરબિયત (કેળવણી) વગેરે તથા વેપાર-વાણિજ્યના કાયદાઓ, ખરીદનાર, વેપારી, દલાલો, હિસાબ લખનારા તથા ગવાહો વગેરેની જવાબદારીઓનું વર્ણન કરી સમાજમાં ન્યાયને પ્રોત્સાહન આપ્યું.

કિસ્સાઓના પુનરાવર્તનનું એક કારણ એ પણ છે કે, તેનાથી કુર્આન શરીફનો ચમત્કાર અને મોઅજિઝહ પ્રતિ ઈશારો છે કે, માનવીય મનોવિજ્ઞાન એક વાતને વારંવાર સાંભળવાથી કંટાળી જાય છે. અને બે-ત્રણ વખત સાંભળ્યા બાદ તેમાં કોઈ રસ તથા દિલચસ્પી નથી રહેતી. પરંતુ કુર્આન શરીફનો એક જ કિસ્સો વારંવાર પઢ્યા-સાંભળ્યા બાદ પણ તેમાં દરેક વખતે નવી લજજત અને અજીબ કેફીયત માલૂમ પડે છે. આ વાત માણસને આ પરિણામ સુધી પહોંચાડે છે કે, આ કુર્આન શરીફ કોઈ માનવીય દિમાગની ઉપજ નથી.

ફઝી અને અકીદાઓનું વારંવાર વર્ણન :

કુર્આન શરીફમાં વધુ પડતું ફઝી ઈબાદતો અને અકીદાઓનું વર્ણન વારંવાર આવ્યું છે. કારણકે આ બંને બાબતો ઘણી જ મહત્વની અને ઈસ્લામની સ્થંભ સમાન છે. ઈમાન, નમાઝ, ઝકાત, તૌહીદ, અલ્લાહપાકની સિફતો, અલ્લાહપાકનો ઝિક, અલ્લાહપાકની અપાર શક્તિ અને કુદરત, શિર્કની બુરાઈ, કિયામત, હિસાબ-કિતાબ માટે હશરના મેદાનમાં જમા થવું, સજાઓ, સારા બદલાઓ, મૌત, જન્મ, દોઝખ, દુન્યાની મુહબ્બત અને લાલસાની બુરાઈ, ઉચ્ચ અખ્લાક અને સારા અમલો વગેરેનું વર્ણન વારંવાર કરવામાં આવ્યું છે.

તેમાં પણ ઈમાન, નમાઝ, તૌહીદ, શિર્ક (ભાગીદારી)ની બુરાઈ, જન્મ અને દોઝખનું વર્ણન વધુ પ્રમાણમાં છે. જેમાં તૌહીદની પ્રસંશા અને શિર્ક તથા કુફ્રનું વર્ણન ૩૫૦ થી પણ વધારે જગ્યાએ છે, જ્યારે ઈમાનનું વર્ણન અને તેનો હુકમ ૩૦૦ જગ્યાએ છે. જન્મનું વર્ણન ૧૮૫ જગ્યાએ છે, દોઝખનું

વર્ણન ૨૦૦ જગ્યાએ અને નમાઝનું વર્ણન તથા હુકમ સૌથી વધુ છે.

હઝ. શાહ વલીઉલ્લાહ (રહ.) ફરમાવે છે કે, કુર્આન શરીફમાં બે પ્રકારની બાબતોનું વર્ણન છે :

(૧) તે બાબતો જે ફક્ત કાનૂની શરઈ હુકમો ધરાવે છે. જેમનો હેતુ ફક્ત લોકોને તેની જાણકારી બતાવવાનો છે. જેમકે તલાક તથા તેને લગતી બાબતો (ખુલઅ, ઝિહાર, ઈલા), વારસા વહેંચણી, ચોરીની સજા, ખૂનની સજા, ગવાહીઓ અને વ્યભિચારની સજા વગેરે બાબતો.

(૨) તે બાબતો જેનો સંબંધ અકીદાઓ અને અમલોથી છે. જેમના વિશે અલ્લાહપાક બંદાઓથી એમ ચાહે છે કે, તે માણસની ઉપર છવાય જાય. માણસ બિલ્કુલ તેના રંગમાં રંગાઈ જાય, તેનો ચુસ્તીથી પાબંદી કરનાર બને એવી બાબતોને અલ્લાહપાક વારંવાર દોહરાવે છે. જેથી માણસ તેનાથી પ્રભાવિત થઈ તેનો પાબંદ બની જાય. જેમકે ઈમાન, નમાઝ, તૌહીદ, ખુદાપાકની યાદી (ઝિક), હિસાબ-કિતાબ, સજા, બદલો વગેરેનું વારંવાર વર્ણન ઉપરોક્ત હેતુસર જ છે.

ભવિષ્યના બનાવો વિશે જાણકારી :

કુર્આન શરીફમાં ભવિષ્યવાણીઓ સ્વરૂપે ભવિષ્યના કિસ્સાઓ અને બનાવોનું પણ વર્ણન છે. જેમાં કિયામતની નિશાનીઓ, અહેવાલો, હિસાબ-કિતાબનું દેશ્ય, દોઝખની ગરમી અને ખતરનાક સજાઓ, જન્મતની શિતળતા અને દિલને ઠંડક આપનાર નેઅમતો તથા જહન્નમીઓ અને જન્મતીઓની વાતચીત વગેરેનું વિગતવાર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

એ જ પ્રમાણે કિયામત પહેલાની નિશાનીઓ, યાજૂજ-માજૂજ નામી મઝબૂત કદાવર કૌમના ઝુલ્મો-અત્યાચારનું વર્ણન, એક જાનવરનું નીકળવું, હઝરત ઈસ્રાફીલ અલયહિસ્સલામનું સૂર (રણશિંગુ) ફૂંકવું, વગેરેનું વર્ણન પણ છે.

આ સિવાય બીજી પણ ઘણી ભવિષ્યવાણીઓ છે.

~~~~~

(૧) જેમકે, તેણે ૬ હિજરીમાં હુદયબિયહની સંધિના પ્રસંગે મુસલમાનોને એ જાણકારી આપી કે, તમે જરૂર મસ્જિદે હરામ (મક્કામાં આવેલ પ્રતિષ્ઠિત મસ્જિદ કઅબા)માં સંપૂર્ણ સલામતીપૂર્વક દાખલ થશો. પોતાના માથા મુંડાવશો અને વાળ કપાવશો અને તમને કોઈ પણ ભય નહીં હોય. (૪૮:૨૭)

આ એવા સમયે ભવિષ્યવાણી કહેવામાં આવી હતી, જ્યારે કે મુસલમાનોને મક્કાના વિરોધીઓથી ખૂબ દબાઈને સંધિ કરવી પડી હતી. જ્યારે તેઓને પોતાનો કેન્દ્ર (કઅબા)ના સમીપ જ બળજબરીપૂર્વક રોકી દેવામાં આવ્યા હતા. અને તેઓને તેના દર્શન વિના જ ખૂબ જ હતાશા સાથે પરત ફરવા મજબૂર થવું પડ્યું હતું. શું આ પરિસ્થિતિમાં મક્કામાં વિજેતાની હેસિયતે પ્રવેશવાની આશા આપી શકાતી હતી? પરંતુ કુર્આને અત્યંત વિશ્વાસપૂર્વક કહ્યું કે, તમે અવશ્ય પ્રવેશ કરશો અને તેનું દેશ્ય પણ પ્રસ્તુત કરી દીધું અને પછી માત્ર બે જ વર્ષમાં આ ઘટના બની કે મુસલમાનોએ અલ્લાહપાકના ફઝલ-ઉપકારથી મક્કાને જીતી લીધું.

(૨) કુર્આને કરીમે મુસલમાનોએ કહ્યું કે, “અલ્લાહ તઆલાએ વચન આપ્યું છે તમારામાંથી તે લોકોને, જેઓ ઈમાન લાવે અને સદ્કાર્ય કરે તેમને એવી જ રીતે ધરતી ઉપર ખલીફા (નાયબ) બનાવશે, જેવી રીતે તેમના અગાઉ થઈ ગયેલા લોકોને બનાવી ચૂક્યો છે. તેમના માટે તેમના તે દીન (ધર્મ)ને મજબૂત બુનિયાદો ઉપર કાયમ કરી દેશે, જેને અલ્લાહ તઆલાએ તેમના માટે પસંદ કર્યો છે. અને તેમની (વર્તમાન) ભયની સ્થિતિને શાંતિમાં બદલી નાખશે. તો તેઓ મારી બંદગી કરે અને મારા સાથે કોઈને ભાગીદાર ન બનાવે અને જે આના પછી ઈન્કાર કરે, તો આવા જ લોકો અવજાકારી છે.” (૨૪:૫૫)

જ્યારે આ ભવિષ્યવાણી કરવામાં આવી, ત્યારે અત્યંત ભય અને ડરની સ્થિતિ હતી. મુસ્લિમો ક્યાંય મજબૂત સ્થિતિમાં ન હતા, બલ્કે કમઝોર હતા. પછી અમૂક જ વર્ષોમાં આ પરિસ્થિતિમાં જે પરિવર્તન આવ્યું, તેની વિગતોથી દુનિયા વાકેફ છે. સમગ્ર આરબ પ્રદેશો મુસલમાનોના આધિન

~~~~~

~~~~~

બની ગયા અને ધર્મની પૂર્ણપણે સ્થાપના થઈ ગઈ.

(૩) અલ્લાહપાકે પોતાના નબી (સલ.) વિશે મદીનાના અસ્થિર અને યુદ્ધના જોખમોવાળા માહોલમાં પણ ઘોષણા કરી હતી કે, “અલ્લાહપાક તમને લોકોના ઉપદ્રવ (ફસાદ)થી બચાવનાર છે. વિશ્વાસ રાખો કે તે કાફિરોને (તમારા મુકાબલામાં) સફળતાનો માર્ગ કદાપિ નહીં દેખાડે.” (૫:૬૭)

આ સંદર્ભમાં એ દર્શાવવાની જરૂરત નથી કે, મક્કાના શક્તિશાળી મુશ્રિકો (અનેકેશ્વરવાદીઓ), મદીનાના વિઘ્નસંતોષી મુનાફિકો અર્થાત્ દંભી અને કપટાચારી મુસલમાનો તથા કાવત્રાખોર યહૂદીઓ અને સમસ્ત આરબ પ્રદેશના મોટી સંખ્યામાં ઈસ્લામ દુશ્મનોની બધા પ્રકારની કોશિશો છતાં કુર્આન શરીફની આ ભવિષ્યવાણી એક સ્પષ્ટ હકીકત સાબિત થઈ. અને હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) વિરૂદ્ધ કોઈ યુક્તિ, કોઈ ષડયંત્ર અને કોઈ દોડધામ સહેજ પણ સફળ ન થઈ. જો કે નુબૂવ્વતના ત્રેવીસ વર્ષના ગાળામાં આપ અનેકવાર એવી ખતરનાક પરિસ્થિતિઓમાંથી નીકળ્યા, જેમાં જીવન બચવાની કોઈ આશા કરી શકાય તેમ ન હતી. હિજરત વખતે આપ અને આપના મિત્ર (સહાબી) હઝરત અબૂબક (રદી.)નો પીછો કરવામાં આવ્યો અને વિરોધીઓ આપના એટલા નજીક પહોંચી ગયા કે માત્ર નજર પડવાની જ વાર હતી કે, તેઓ આપને રહેંસી નાખતે. પણ તેવું ન થઈ શક્યું. તે પછી રસ્તામાં આપને શત્રુએ જોઈ લીધા અને પીછો કર્યો, પણ શત્રુનો ઘોડો વારંવાર ઠોકર ખાઈને ફસકી પડતો અને તેના પગ જમીનમાં ખૂંપાઈને રહી ગયા. એવું પણ થયું કે, યહૂદીઓએ આપને ભોજનના બહાને એક વિશેષ માર્ગેથી લઈ જઈને ઉપરથી મોટો પથ્થર ફેંકીને આપનું માથું છૂંદી નાખવાનું કાવત્રું રચ્યું. એવું પણ બન્યું કે, જંગલમાં એક વૃક્ષ નીચે આપને ઉંઘતા જોઈને એક દુશ્મને આપની તલવાર પોતાના કબજામાં લઈ લીધી અને કહ્યું કે, “હવે બોલ, તને મારાથી કોણ બચાવશે?” પછી એવું પણ થયું કે, “ઉહુદ” અને “હુનૈન”ના યુદ્ધો વખતે સેંકડો શત્રુઓ વચ્ચે આપ એકલા રહી ગયા. ટૂંકમાં એવા ઘણા પ્રસંગો આવ્યા, પણ દરેક

~~~~~

પ્રસંગે આ જ જોવા મળ્યું કે, “**وَلَلَّاحُ يَحْسِبُكَ مِثْلَ نَاسٍ**” અર્થાત્ અલ્લાહપાક તમને બધા લોકોથી સુરક્ષિત રાખશે. આ વાત પોતાના સ્થાને સત્ય હતી.

(૪) કુર્આને કરીમે અલ્લાહપાક તરફથી સ્વયં પોતાના માટે ઘોષણા કરી હતી કે, “**وَأَنزَلْنَاكَ فِي هَذِهِ مِثْلَ نَاسٍ**” (૧૫:૮)

આ ઘોષણા કે ભવિષ્યવાણી જે રીતે એક વાસ્તવિકતા અને ઘટના સાબિત થતી રહી છે કે, કોઈ પ્રમાણિક ઈસ્લામ દુશ્મન પણ તેને નકારી શકે તેમ નથી. કુર્આન શરીફ જે શબ્દોમાં અને જે સ્વરૂપે પયગમ્બર (સલ.) તરફથી પ્રસ્તુત થયું હતું, આજે પણ સ્પષ્ટપણે તે જ શબ્દોમાં અને બરાબર તે જ સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણપણે સુરક્ષિત જોવા મળે છે. જ્યારે કે તેનાથી અગાઉના આકાશી ગ્રંથોમાં કોઈ એક પણ એવો નથી, જેના વિશે આ પૂર્ણ સુરક્ષિતતાનો દાવો કરી શકાતો હોય. કુર્આન શરીફ પોતાના સબંધે જે સમાચાર આપ્યા હતા કે, હું હંમેશા સુરક્ષિત રહીશ, આ જ પર્યંતનો ઇતિહાસ સાક્ષી આપી રહ્યો છે કે, આ સમાચાર સહેજ પણ ખોટા ન હતા.

(૫) તેણે ઈરાનના અગ્નિ પૂજકોના હસ્તે રોમના ઈસાઈઓના પરાજયના પ્રસંગે અને પછી મુસલમાનોના રોમ ઉપર વિજય અંગે આ પ્રમાણે સુચના આપી હતી કે, “**وَيَوْمَ نَبْعَثُكَ فِي هَذِهِ مِثْلَ نَاسٍ**” ગયા છે અને પોતાના આ પરાજય પછી થોડા જ વર્ષોમાં તેઓ વિજયી થઈ જશે. અલ્લાહપાકનો જ અધિકાર છે, પહેલાં પણ અને પછી પણ. અને તે દિવસ તે હશે, જ્યારે અલ્લાહપાકે અર્પણ કરેલા વિજય ઉપર મુસલમાનો ખુશીઓ મનાવશે.” (૩૦:૨-૪)

માત્ર સાત વર્ષ પસાર થયા હતા કે રોમનોએ ઈરાન ઉપર વાસ્તવમાં પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત કરી લીધું હતું. અને તે પછી અમૂક જ વર્ષોમાં મુસલમાનોએ આ પ્રદેશો જીતવાના શરૂ કરી દીધા હતા. અને આ પ્રમાણે કુર્આને આપેલ આ સૂચનાઓ ઇતિહાસની સાચી ઘટનાઓ બની ગઈ.

(૬) તેણે યહૂદીઓ સબંધે તેમની સત્ય દુશ્મનીના કારણો વર્ણન કરતા કહ્યું કે, “**وَيَوْمَ نَبْعَثُكَ فِي هَذِهِ مِثْلَ نَاسٍ**” અને યાદ કરો, જ્યારે તમારા રબે ઘોષણા કરી દીધી કે, તે કિયામત (પુનર્જીવન) સુધી નિરંતર એવા લોકોને તેમના ઉપર આધિપત્ય આપતો રહેશે, જેઓ તેમને સૌથી ખરાબ યાતના આપશે.” (૭:૧૬૭)

આ કૌમ અર્થાત્ યહૂદીઓ એક લાંબી મુદતથી જે રીતે રહી-રહીને અપમાનિત અને ધિક્કારપાત્ર તથા તબાહ-બરબાદ થતા રહ્યા છે, તેનું બીજું કોઈ ઉદાહરણ નથી. બની ઈસ્રાઈલમાં આવનારા ઘણા પયગમ્બરો ઉપર અવતરેલ ગ્રંથોમાં આ ચેતવણી મૌજૂદ છે. ઈજ્જલથી જાણકારી મળે છે કે, હઝરત ઈસા મસીહ (અલયહિસ્સલામ)એ પણ તેમને આ ચેતવણી આપી હતી. ઈસ્વીસન પૂર્વે ૮મી સદીમાં આશૂરીઓએ યહૂદીઓને તબાહ કર્યા અને ઈ.સ. પૂર્વે ૭૨૧માં આશૂરીઓના ક્રૂર શહેનશાહ “સારગોન”ના સૈન્યના હાથે હજારો યહૂદીઓની કત્લેઆમ થઈ. અને ૭૨ હજાર યહૂદીઓને દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યા. અલ્લાહપાકે ઈ.સ. પૂર્વે ૩૩૧ થી ૩૩૪ સુધી સિકંદરે આઝમને તેમના ઉપર થોપી દીધો. ક્યારેક બાબિલના બાદશાહ બુખુન્નસરે તેમને ખેદાન-મેદાન કરી નાખ્યા. ક્યારેક (ઈ.સ. પૂર્વે ૫૮૮) રોમના શહેનશાહ ટીટસે તેમને ધૂળધાણી કરી દીધા, તો ક્યારેક ઈસ્લામના અનુયાયીઓના હસ્તે તેમને પરાજય મળ્યો અને દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યા, તો ક્યારેક હિટલર તેમના ઉપર આફત બનીને તૂટી પડ્યો અને હજુ પણ તેઓ જ્યાં છે, ત્યાં સુખ-શાંતિથી જીવન વિતાવી શકતા નથી. અને એવું પ્રતિત થાય છે કે, અલ્લાહપાક હવે તેમને એક ઠેકાણે એકત્ર કરી રહ્યો છે, જેથી સામૂહિક રીતે તેઓને યાતનાગ્રસ્ત કરી શકાય. તેમ છતાં જે કંઈ ભવિષ્યમાં થશે, તેને તો સમય જ બતાવશે. હાલ તો આ જ સુધીનો ઇતિહાસ જ સાક્ષી છે અને દરેક વ્યક્તિ જોઈ શકે છે કે, તેઓ બધી રીતે અપમાનિત અને ધિક્કારપાત્ર બનીને જીવન વિતાવી રહ્યા છે. અને તેમના કારણે જ દુનિયા લાંબા સમયથી અશાંતિભર્યું જીવન વિતાવવા લાયક છે.

આ ઉપરાંત કુર્આન શ.માં અનેક બીજી પણ ભવિષ્યવાણીઓનો ઉલ્લેખ

છે. અને તેમાંથી બધી એક-એક કરીને અહીં ઉલ્લેખિત ભવિષ્યવાણીઓની જેમ પૂરી થતી રહી છે. આ હકીકતો નકારી ન શકાય તેવા પ્રમાણો છે કે, આ ભવિષ્યવાણીઓ કરવાવાળો અદેશ્યથી સંપૂર્ણપણે જાણકાર છે. નહીં તો સંભવ ન હતું કે, એક-એક ભવિષ્યવાણીઓ સાચી સાબિત થાય.

અગાઉના પયગમ્બરોના સાચા વૃત્તાંતોનું વર્ણન :

કુર્આને કરીમના આકાશી (ગ્રંથ) હોવાનું એક પ્રમાણ એ છે કે, તેણે અગાઉના પયગમ્બરોનું વર્ણન એ રીતે કર્યું છે કે, જાણે આંખે દેખ્યો અહેવાલ હોય ! આ વૃત્તાંતો મહદ્અંશે એવા છે, જેની વિગતોથી તેનાથી પહેલાં ન પયગમ્બર હઝરત મુહમ્મદ (સલ.)ને કોઈ માહિતી હતી, ન આપના વતન અને જાતિમાં તેની કોઈ ચર્ચા હતી. તદુપરાંત આ વૃત્તાંતો મોટાભાગે બની ઈસ્રાઈલના પયગમ્બરોના હતા, બની ઈસ્માઈલના નહીં, જેમના વંશજોમાં આપનો જન્મ થયો હતો. તેથી સ્વભાવિક જ ન આપની જાતિવાળાને, ન આપ (સલ.)ને આ ઘટનાઓની કોઈ માહિતી હતી. આ સંજોગોમાં કુર્આને કરીમે આ પયગમ્બરોના પ્રસંગોનું એ રીતે વર્ણન કર્યું કે, યહૂદીઓ કે ઈસાઈઓના વિદ્વાનો સુદ્ધાં તેનો ઈન્કાર કરી શકે તેવી સ્થિતિમાં ન હતા. અનેક સ્થાનોએ કુર્આને અગાઉના ગ્રંથો તૌરાત અને ઈન્જીલમાં વર્ણવેલ અધૂરા કે ખોટા વૃત્તાંતોની સચ્ચાઈને પ્રગટ કરી દીધી છે અને તેની સુધારણા કરી છે. આનાથી પણ એ વાત સાબિત થાય છે કે, આ વર્ણનો સર્વજ્ઞાની અને પ્રત્યેક વસ્તુ ઉપર સુક્ષ્મ નજર રાખનાર અલ્લાહપાક તરફથી જ છે.

ઉદાહરણો-દાખલાઓ :

કુર્આન શરીફમાં માનવજાતને સમજાવવા માટે ઘણા બધા પ્રકારના સરસ અને ઉમદા ઉદાહરણો આપવામાં આવ્યા છે. અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે કે, “હમોએ લોકો માટે આ કુર્આન શ.માં દરેક પ્રકારના દાખલાઓ (ઉદાહરણો) દર્શાવ્યા છે. જેથી લોકો ધ્યાનથી નસીહત પકડી શકે.”

આ ઉદાહરણોનો એ જ હેતુ છે કે, લોકો વાતને જલ્દીથી સારી રીતે

સમજી શકે. વાત બુધ્ધિમાં જલ્દીથી આવી જાય. કોઈ મતલબ છૂપો હોય તો તે જાહેર થઈ જાય. કોઈ વસ્તુની મોટાઈ અને મહત્વતા દર્શાવવી હોય કે કોઈ વસ્તુની તુચ્છતા વર્ણન કરવી હોય તો તે પણ સારી રીતે થઈ જાય.

એટલા જ માટે તુચ્છ વસ્તુઓનો પણ ઉદાહરણમાં રજૂ કરી, જેથી જે વસ્તુની તુચ્છતા દર્શાવવી હોય, તેમની તુચ્છતા અને કમઝોરી સ્પષ્ટ થઈ જાય. મચ્ચર, માંખ અને કરોડિયા જેવી નાની અને કમઝોર મખ્લૂકનું ઉદાહરણ શિર્ક (ભાગીદારી) જેવી અત્યંત ખરાબ વસ્તુ માટે આપવામાં આવ્યું, જેથી શિર્કની તુચ્છતા લોકો સમક્ષ આવી જાય.

મતલબ કે બુધ્ધિમાન વ્યક્તિ જ્યારે આ ઉદાહરણોને વાંચે-સાંભળે છે, અને તેમાં ચિંતન-મનન કરે છે, તો તેની હિદાયત અને યકીનમાં વધારો થાય છે. અને વિરોધકર્તાને આ ઉદાહરણોથી કોઈ લાભ થતો નથી, બલકે તેની ગુમરાહીમાં વધારો થાય છે.

કુર્આન શરીફમાં ઘણી બધી વસ્તુઓના વિવિધ પ્રકારે ઉદાહરણો આપવામાં આવ્યા છે. જેમાંથી અમૂકના ફક્ત શિર્ષકો રજૂ કરું છું. (જ્યારે આ સૂરતોનું ટૂંકું વર્ણન થશે, ત્યારે આ ઉદાહરણોનું પણ વર્ણન થશે, ઈન્શાઅલ્લાહ.)

૧. મુનાફિકોના ઉદાહરણો
૨. મુસલમાનો માટે ઉદાહરણો
૩. કાફિરો તથા મુસલમાનો માટે ઉદાહરણો
૪. દુન્યવી જીવનનું ઉદાહરણ
૫. અલ્લાહપાક સિવાય બીજાને ખુદા માનનારાઓનું ઉદાહરણ
૬. કાફિરોના કામો (કૃત્યો)નું ઉદાહરણ
૭. ગુનેહગારોનું ઉદાહરણ
૮. તૌહીદ અને રિસાલતનો ઈન્કાર કરનારાઓનું ઉદાહરણ
૯. શિર્કના વિરૂધ્ધ ઉદાહરણો
૧૦. નાદાર ગુલામ અને શરીફ માલદારનું ઉદાહરણ

૧૧. સાચા અને જૂઠા મઅબૂદ (પૂજ્ય)નું ઉદાહરણ
૧૨. કુર્આન શરીફમાં ચિંતન ન કરનારાઓનું ઉદાહરણ
૧૩. આકાશી કિતાબો ઉપર અમલ ન કરનારાઓનું ઉદાહરણ
૧૪. કુર્આન શરીફનો ઈન્કાર કરનારાઓનું ઉદાહરણ
૧૫. બદગુમાની અને ગીબત-ચૂગલી કરનારાઓનું ઉદાહરણ
૧૬. ઈમાન અને કુફ્રનું ઉદાહરણ
૧૭. જૂઠ બોલનારાઓનું ઉદાહરણ
૧૮. પૂજ્ય (મઅબૂદ) અને પૂજક (આબિદ)ની લાચારી દર્શાવતું ઉદાહરણ
૧૯. કાફિરોનું ઉદાહરણ
૨૦. અલ્લાહપાકના રસ્તામાં ખર્ચ કરનારાઓનું ઉદાહરણ
૨૧. સદકાને દંભ-દેખાડાથી બરબાદ કરનારાઓનું ઉદાહરણ
૨૨. નેકી સિવાયના કામોમાં ખર્ચ કરનારનું ઉદાહરણ
૨૩. મુશ્રિક અને તૌહીદવાળાનું ઉદાહરણ
૨૪. હઝરત લૂત અલયહિસ્સલામ અને હઝ. નૂહ અલયહિ-સ્સલામની પત્નિઓનું ઉદાહરણ
૨૫. હઝરત મરયમ અને હઝરત આસિયહ (ફિરઓનની પત્ની)નું ઉદાહરણ

✽ કુર્આન શરીફના વિષયોની ટૂંકી માહિતી ✽

કુર્આન શરીફમાં માનવજીવનને લગતા (શારિરીક અને આત્મિક) સઘળા પ્રશ્નોની ચર્ચા સાથે સમગ્ર સૃષ્ટિની પ્રત્યેક બાબતોનું પણ વિસ્તૃત વર્ણન આવ્યું છે.

પરંતુ કુર્આન શરીફનો બુન્યાદી હેતુ માનવ ઘડતર અને સુધારણા તથા તેનો પોતાના માલિક અને સર્જનહાર એક અલ્લાહપાકની સાથે ઈશ્ક, પ્રેમ અને આધ્યાત્મિક સંબંધોને મજબૂત બનાવી તેના દરેક હુકમનું પાલન કરવાનો છે.

કુર્આન શરીફ જે ઉચ્ચ સંસ્કાર, સદ્ભાવ, આત્મશુદ્ધિ (તકવા) અને શિષ્ટાચાર શિખવે છે, વારંવાર તેના માટે આબિરતની (પરલોક જીવન) માન્યતાનું પુનરાવર્તન કરી અલ્લાહપાકના ખૌફ અને ડરનું વર્ણન કરી દુર્ગુણો, દુષ્કાર્યો અને ગુનાહિત પ્રવૃત્તિઓથી રોકે છે.

કુર્આન શરીફમાં ચર્ચાયેલ વિષયોની સૂચિ તો ઘણી જ લાંબી છે. જેમાં તૌહીદ (એકેશ્વરવાદ), નબીઓના (સંદેશવાહકો) બોધપાઠ આપતા કિસ્સાઓ, આબિરત (પરલોક), ઈબાદતો, સામાજિક પ્રશ્નો, અર્થતંત્ર, ખેતીવાડી, રાજકારભાર, નાગરિકશાસ્ત્રના નિયમો, કાનૂની અહકામો, ન્યાયિક પ્રક્રિયા, દુશ્મનો પ્રત્યેનો વર્તવ, સામાજિક જીવનની બારીકીઓ, જ્ઞાનની આવશ્યકતા, બલ્કે પ્રથમ વહીમાં શિક્ષણનો હુકમ તેની પ્રાથમિકતા અને અનિવાર્યતા દર્શાવે છે.

માલદાર-ગરીબના સંબંધો, વ્યક્તિગત અને સામાજિક સંબંધો, જીવન વ્યવસ્થાના નિયમો, ધર્મપ્રચારના નિયમો અને આ બાબતે મુખ્ય ધ્યાન કેન્દ્રિત કરાવવાનું કે, પૃથ્વી, આકાશ, પહાડો, સૂર્ય, ચંદ્ર, ખગોળશાસ્ત્ર, ભૌતિકશાસ્ત્ર, તત્ત્વજ્ઞાન, અંતરિક્ષ વગેરે અલ્લાહપાકના હુકમોને આધિન રહી અલ્લાહપાકની અપાર શક્તિનું જ પ્રદર્શન કરે છે. નફો-નુકસાન ફક્ત અને ફક્ત અલ્લાહપાકના જ ઈજ્ઞિયાર અને સંપૂર્ણ કબ્જા હેઠળ છે.

કુર્આન શરીફની શૈલી કાનૂન અને નિયમોના રૂપમાં છે. અલ્લાહ તઆલા તરફથી બધી બાબતો કાયદાની ભાષામાં સંક્ષિપ્ત રીતે રજૂ કરવામાં આવે છે. હદીષ શરીફ એ કુર્આન શરીફના ભાષાંતર તથા વિવેચન સ્વરૂપે રોજિંદા જીવનમાં તેને અમલી સ્વરૂપ આપવા હઝરત મુહમ્મદ (સલ.) દ્વારા વર્ણન કરેલ વિસ્તૃત આદેશો, કથનો અને અમલોનું નામ છે. જેથી કુર્આન શરીફ તથા હદીષ શરીફના વિષયો આપસમાં ઘણી સમાનતા અને સામ્યતા ધરાવે છે. થોડીક જૂજ બાબતો એવી પણ છે, જેનું કુર્આન શરીફમાં વર્ણન છે અને હદીષ શરીફમાં તેનો ઉલ્લેખ નથી. તો અમૂક થ-ોડી બાબતોમાં તેનાથી ઉલ્ટુ છે. આ હેતુસર બન્ને વિષયોનો ઉલ્લેખ એક સાથે કર્યો છે. નીચે કુર્આન શ. અને હદીષ શ.ના તે વિષયો છોડી જેની

યર્ચા ફિકહ અને અકાઈદના વર્ણનમાં કરવામાં આવે છે, ફક્ત કુર્આન શરીફ અને હદીષ શરીફના નૈતિકતા (અખ્લાક)ના વિષયો જેમાં કરવાના કામો, જેની આજ્ઞા અને હુકમો આપવામાં આવ્યા છે. તથા ન કરવાના કામો, જેનાથી સખી સાથે રોકવામાં આવ્યા છે. બન્નેવ વિષયોની સવિસ્તર રજૂઆત કરું છું.

કરવાના કામો :

કુર્આન શરીફમાં એક મુસ્લિમની ઓળખ આ છે કે, તેની બોલચાલ, ઉઠવુ-બેસવુ વગેરેમાં વિનમ્રતા અને સદ્વર્તાવ હોય, બેકાર અને વ્યર્થ વાતોથી દૂર રહેવુ, અમાનતદારી તથા વાયદાનું પાલન કરવું, સબ્ર (ધીરજ) અને શુક (આત્માર) વ્યક્ત કરવો, અભણ અને ઉજજડ લોકો સાથે નરમીથી વાતચીત કરી તેમનાથી અળગુ રહેવું, મુલાકાતમાં પ્રથમ સલામ કરવી, પોતાના સદ્વર્તનનો પરિચય કરાવવો, કંજૂસાઈ તથા ખોટા ખર્ચા બન્નેવ વચ્ચેની ભેદરેખા સમજી ખર્ચ કરવુ, કોઈના ઉપર આક્ષેપો કરવાથી દૂર રહેવુ. ખાસ કરી પાક-પવિત્ર ચારિત્ર્ય ધરાવનાર સ્ત્રીઓ ઉપર વ્યભિચારનો આક્ષેપ કરવાને લઈ સખ સજાને પાત્ર ઠરશે. પોતે પણ બળાત્કાર, નગ્નતા તથા અશ્વિલતાથી દૂર રહે, પોતાની આંખો તથા શર્મગાહ (ગુપ્તાંગો)ની હિફાઝત કરે, પોતાના હાથ તથા ઝબાનથી કોઈને તકલીફ ન આપે, જૂઠી સાક્ષી ન આપે, પોતાની સ્ત્રી, બાળકો તથા સગા-સબંધી જેમની જવાબદારી આપણા શિરે હોય, તેમના અખ્લાક અને સંસ્કાર ઉપર પણ પૂરતુ ધ્યાન આપવુ જરૂરી છે. ઝાલિમ અને અત્યાચારીથી બદલો લેવામાં પણ ન્યાય રાખે. સફાઈ-સ્વચ્છતાનો ખ્યાલ રાખે, ગંદકી અને અસ્વચ્છતાથી દૂર રહે. સારા કામોમાં આગળ ધપીને હિસ્સો લે, લોકોથી હસતા મુખે મળે, ધીમા અવાજથી વાત કરે. ભૂખ્યા-તરસ્યા મુસાફિર તથા મહેમાનોનો નાત-જાત તથા ધર્મના ભેદભાવ વગર ખૂબ ખ્યાલ રાખે. વૈચારિક સ્વચ્છતા અપનાવવાનું આહ્વાન અને રૂઢિવાદ, જડતા તથા અભણતાની મનાઈ કરી છે.

કોઈના ઘરમાં પ્રવેશવા બાબતના નિયમો, પબ્લીક અથવા સરકારી જગ્યાએ પ્રવેશવાના નિયમો, બેસવુ, સૂવુ, છીંક, બગાસુ, હસવાની રીત,

સારા નામો રાખવા, શેઅર-શાયરીની મર્યાદા, ખાવા-પીવાની વસ્તુઓમાં હલાલ-હરામ વગેરેનો ખ્યાલ રાખવો, હલાલ કમાઈને પ્રોત્સાહન તથા બેકારીને બિલ્કુલ પસંદ ન કરવી. ગ્રાહક સાથે નરમીનો વ્યવહાર કરવો, સલાહ-મશ્વેરાથી કામ કરવું. કોઈ ગરીબ કે જરૂરતમંદની પ્રથમ પોતે જ જરૂરત પૂરી કરવી અથવા બીજા માણસથી સિફારિશ કરવી.

સુલેહ-શાંતિમાં આગળ રહેવુ અને ફિત્ના તથા ઝઘડાથી દૂર રહેવુ, દરેક કાર્યમાં ઈખ્લાસ (નિયત અને ઈરાદાની શુધ્ધિ) હોવુ, શૌર્ય અને સહનશિલતા દાખવી માનવસેવામાં કાર્યરિત રહેવુ, મર્યાદામાં રહી કપડાં, ખાવા-પીવા તથા રહેણી-કરણીમાં છૂટછાટ રાખવી. હલાલ રોઝી કમાવાની શ્રેષ્ઠતા, નમાઝ અને સબ્ર દ્વારા દરેક પ્રકારની પરેશાનીનો હલ શોધવો, ધાર્મિક બાબતોમાં ફુજૂલ વાતોથી બચવુ, નોકરોના હક્કોનું રક્ષણ, યતીમો, બેવાઓ, નિરાધારો, કર્ઝદારો, મંદબુદ્ધિવાળાઓ ખાસ કરીને સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓનો ખ્યાલ રાખવો.

શરીરના અંગો છુપાવવા પ્રથમ માનવી હઝરત આદમ (અલૈ.) ના નેચર (પ્રકૃતિ)માં હતુ. માટે તેનો ખ્યાલ રાખી નગ્નતાથી દૂર રહેવુ. માણસાઈ અને સારા કૃત્યોનું પ્રશિક્ષણ પ્રથમ પોતાના સગા-સબંધીઓથી શરૂ કરવુ. ઈસ્લામે પોતાના સઘળા હુકમોમાં માનવીની સહુલતોનો ખાસ ખ્યાલ રાખ્યો છે. દરેક સજીવને રોઝી આપવાનો વાયદો કર્યો છે.

પરલોક જીવનની સજાઓ અને શિક્ષાઓથી મુક્તિ અને મોક્ષ તથા સ્વર્ગ પામવા ફક્ત પોતાની જ સુધારણાનો ખ્યાલ રાખવો કાફી નથી, બલ્કે પોતાની યથાશક્તિ પ્રમાણે સમસ્ત માનવજગતને સારા આદેશોનું શિક્ષણ આપવુ જરૂરી છે.

માણસ પોતાના સમાજથી વિખૂટો પડી સન્યાસી જીવન વિતાવે, તેને ઈસ્લામે બિલ્કુલ પ્રોત્સાહન નથી આપ્યુ, બલ્કે માનવસંસારમાં રહી દરેકના સાથે સદ્વર્તાવ કરી તેમના તરફથી પહોંચતી તકલીફો વેઠવાની સાથે અલ્લાહ તઆલાના હુકમોનું પાલન કરવાને શ્રેષ્ઠતા અને માનવતા

સમજી છે.

ન કરવાના કામો :

અપશબ્દો, ગીબત (કોઈની પીઠ પાછળ બુરાઈ કરવી), જાસૂસી, ગાળો ભાંડવી, ગુસ્સો કરવો, લાલચ રાખવી, લડાઈ-ઝઘડો, ધોકાબાઝી તથા ષડયંત્ર અને વ્યૂહ રચી લોકોને છેતરવા, કોઈની પાછળ પડી તેની ખામીઓ કે ગરીબાઈનો પ્રચાર કરવો તથા દીની-દુન્યવી કોઈ કામમાં ન પરોવાવું અને ફક્ત ઓટલાઓ કે ચોરાઓ પર બેસી બેકાર-વ્યર્થ બકવાસ અને ગપ્પાઓ મારવાની સખ્ત મનાઈ કરવામાં આવી છે. ગમ્મત કરવાના નિયમો, ગુસ્સો, દુરાચાર, અત્યાચાર, ગર્વ, અભિમાન તથા દંભના નુકસાનો.

હૈયામાં કોઈ પ્રેમભાવના ન હોવી (પથ્થર દિલ હોવું), કરણી અને કથનીમાં વિરોધાભાસ હોવો, ગફલત, સુસ્તી અને આળસાઈ કરી રોઝી-રોટી કમાવવાના પ્રયત્નો ન કરવા, શાબ્દિક, અમલી અથવા વ્યવહારિક બાબતોમાં ધોકો આપવો, સજાતીય સબંધો (પુરૂષ-પુરૂષ તથા સ્ત્રી-સ્ત્રી વચ્ચે) રાખવા, સારા કૃત્યો કરવાથી લોકોને રોકવા, રમત-ગમતમાં જરૂરતથી વધારે સમય વેડફી ઈબાદતોનથી ગાફેલ રહેવું.

પોતાના માટે સારી વસ્તુ પસંદ કરવી, બીજા માટે ખરાબ વસ્તુ પસંદ કરવી, ખરાબ લોકોની દોસ્તી કરવી, દિલમાં કીનો-કપટ રાખવો, આતંક, ફસાદ, લૂંટફાટ, ઝુલ્મ અને લોકોને ભયભિત કરનાર વાતાવરણ સર્જવું. દ્વિમુખી વાત કરી લોકોને આપસમાં લડાવી સમાજમાં ફિત્નો અને વંટોળ ઉભો કરવો, લોકોને ખરાબ ઉપનામોથી સંબોધવા, કાયરતા દાખવવી, હસદ-ઈર્ષા અને લોકોને તુચ્છ સમજવા, ચોરી, દારૂ, જુગાર, નશો, લોટરી, સત્તો વગેરે કરવો. લોકોમાં વાહ-વાહ માટે કોઈ કામ કરવું, અપશુકન તથા જ્યોતિષશાસ્ત્રને માનવું, જરૂરત વગર ફોટા પાડવા-પડાવવા, લોકોથી બદગુમાની અને ખોટો ભ્રમ રાખી દુશ્મની કરવી, વ્યાજુ વહેવાર કરવો, સમાજના કચડાયેલ વર્ગની લાચારીથી ફાયદો ઉઠાવી તેને વધુ દેવાદાર

બનાવવો, સરકારી તથા વકફના માલમાં ચોરી અને ભ્રષ્ટાચાર કરવો, એ પ્રાઈવેટ ચોરી કે ભ્રષ્ટાચારથી વધીને મોટો ગુનોહ છે. માપ-તોલમાં દંડી મારવી, સરકારી કે પ્રાઈવેટ કર્મચારીએ પોતાના સમય અને કામ બન્નેવમાં અનિયમિતતા તથા ખેચડાઈ કરવી એ ખયાનત ગણાશે. જૂઠી ગવાહીમાં પરીક્ષાના નંબરો, પ્રમાણપત્રો અને જૂઠા સર્ટિફિકેટો રજૂ કરવા, ગેરલાયક વ્યક્તિને પોતાનો મત આપવો, ગરીબોની મદદ કરી તેનો ઉપકાર જતલાવવો, કોઈ જાતની તપાસ કર્યા વગર વાતો ઉડાવવી, અફવાઓ ફેલાવવી, જાદૂ મારફત કોઈ વ્યક્તિને સતાવવી.

દ્વિમુખી વાતો કરી ઝઘડો કરાવવો, ભૌતિક સાધનોની પ્રાપ્તિમાં ગળાડૂબ થઈ જવું અને આત્મશુદ્ધિથી ગાફેલ રહેવું, જ્ઞાન અને શિક્ષણની વાત છૂપાવવી, ધર્મના નામે ખોટી રીતે પૈસા પડાવવા, સુવ્વર, મુડદા, લોહી તથા દારૂ વગેરે નશા અને કેફી દ્રવ્યોનો વેપાર કરવો.

અર્થતંત્ર :

મૂંડીવાદ તથા સામ્યવાદ બન્નેવ આર્થિક નિતીઓ માનવતાની વિરૂદ્ધ તથા સરવાળે ગરીબોનું શોષણ છે. માટે બન્નેવ નિતીઓથી દૂર રહેવું.

ઈસ્લામે મુક્ત વહેપારમાં અમૂક વહેવારિક નિયંત્રણો લાદી પૈસાને બજારમાં ફરતો રાખવાની નિતી અપનાવી છે. સાથે સાથે ઝકાત, સદકા વગેરે દ્વારા માલદારો પાસેથી ગરીબો તરફ પૈસાનો પ્રવાહ વહેતો કર્યો છે અને એ દર્શાવ્યું છે કે, ધનદૌલત મકબૂલિયતની દલીલ નથી, તેના સાથે સારા સંસ્કાર અને નૈતિકતા અસલ પૂંજી છે. સંગ્રહખોરીની મનાઈ, વેપારમાં કરેલા કોલ-કરાર પૂરા કરવા વગેરે બાબતો પણ વહેપારિક નૈતિકતાના સ્થંભો છે.

સામાજિક બાબતો :

સ્ત્રીઓના હક્કો, સામાજિક જીવનના નિયમો, નિકાહમાં સ્ત્રીની પસંદ અને રજામંદીનો ખાસ ખ્યાલ રાખવો તથા જબરદસ્તી કરાવવામાં આવેલ નિકાહ રદ કરવાનો સ્ત્રીનો અધિકાર, અવલાદની સાર-સંભાળ, સારા

સંસ્કાર, સારૂ જ્ઞાન અને પ્રશિક્ષણ આપવું, વારસાઈમાં સ્ત્રીઓના હક્કો આપવાની તાકીદ તથા ઉત્તેજન, છોકરીઓની સારસંભાળ તરફ વિશેષ ધ્યાન આપવું.

સ્ત્રીની મહેર આપવામાં ખોટો વિલંબ ન કરવો. બાળકોને ગરીબી, ભૂખમરા, બલિદાન અને આર્થિક ભીંસને લઈ મારી નાખવાની સખ્ત મનાઈ છે. પુરૂષ ઘરના મોભા સમાન છે, તેણે આખા કુટુંબનો વહીવટ, બુધ્ધિ, સમજ, વિવેક અને સમાનતા સાથે કરવાનો છે. પતિ-પત્નીના દાંપત્ય સબંધોમાં તિરાડ પડે તો શું કરવું, નાની છોકરીઓને જન્મ થતાં જ મારી નાંખવાના કૃત્યની ધોર નિંદા, સગા-સબંધીઓ બલકે અલ્લાહપાકની સમગ્ર મખ્લૂક સાથે દયા, પ્રેમભાવ, મૈત્રી, સદ્વર્તાવ, નરમી, વિનમ્રતા, માફી, દરગુજર, દરિદ્રતાભર્યો વ્યવહાર તથા તેમના તરફથી થતો સામાજિક, માનસિક, આર્થિક રંજાડ પણ વેઠી લેવો. તેમના તરફથી દરેક પ્રકારની સતામણી બાદ પણ તેમની સાથે સદ્વર્તનની તાકીદ, કામના સમયે કોઈના ઘેર ન જવું, જતાં પહેલાં પરવાનગી લેવી, પરવાનગી ન મળવા ઉપર ખોટું ન લગાડવું, માનવીની કદર અને મહત્વતા, માનવતા, ભાઈચારો, બંધુત્વ ભાવનાનો પ્રેરણાદાયક અમલી પાઠ, શત્રુ સાથે ન્યાય, દરગુજર, માફી, રહેમ, સુલેહ, સમાધાન વગેરે બાબતોમાં આગળ પડતો ભાગ ભજવવો અને ભાંગફોડ, સતામણી, બે વ્યક્તિ કે કુટુંબો દરમિયાન તોડ પાડનારી પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવું, સારા કૃત્યોમાં એકબીજાની મદદ કરવી અને ખરાબ કૃત્યોમાં મદદ ન કરવી, દરેક વ્યક્તિ સાથે નરમી, માણસાઈ, ન્યાય, દયા, પ્રેમ અને વિનમ્રતાથી રહેવું, ગુસ્સાને પી જવું.

પડોશી કાયમના હોય કે સફરમાં હોય, તેમની સાથે સદ્વર્તાવની ખાસ તાકીદ. જેના પડોશી તેની સતામણીથી ભયભીત રહેતો હોય, તે વ્યક્તિ જત્રતમાં જશે નહીં.

સર્વે એક બાપ હઝરત આદમ (અલૈ.)ની અવલાદ છે. કોઈપણ ઉંચ-નીચ કે અસ્પૃશ્યતાવાળો નથી. કાળા-ગોરા હોવું શ્રેષ્ઠતાનું માપદંડ નથી,

ફક્ત આત્મશુદ્ધિ જ શ્રેષ્ઠતાનું માપદંડ છે.

લોકો સાથે હસતા મુખે મળવું પણ નેકી છે. બુરાઈનો બદલો નેકી અને સદ્વર્તનથી આપવો. લોકો સાથે રહમથી વર્તવું. દરગુજર એટલે ભૂલથી પણ ગુનેહગાર સમક્ષ તેના આગલા ગુનાહનું વર્ણન ન કરવું. રસ્તામાં આવતા-જતાં નઝરો નીચી રાખવી. પારકી સ્ત્રીઓને માં-બહેન સમજી તેમની સાથે પોતાની માં-બહેન જેવો વ્યવહાર રાખવો તથા અન્ય ધર્મીઓ પ્રત્યે આદર-માન રાખવું. તેમના ધાર્મિક પુસ્તકો, નિયમો, વિધિઓ વગેરે બાબતોનો ખ્યાલ રાખવો. તેમના બંધારણીય મૂળભૂત હક્કોનું રક્ષણ કરવું.

ખાનવરોના હક્કો :

